

SOKFÉLE.

IRÁ

SÁNDOR ISTVÁN.

HETEDIK DARAB

GYÖRÖTT
STREIBIG JÓSEF BETŰVEL.

1801.

301970

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

É L Ő B E S Z É D.

Két Darabbal szaporodik ismét a' Sokféle. Mind a' kettő részfzerént tudós és hasznos, részfzerént tréfás és mulatságos Dolgokat foglal magában. Legnagyobb része a' Hazza Történeteit és Nyelvét illeti, a' mel'yek egész életemben mindennapi 's legkedvesebb Tárgyaim válnak az elmélkedésre. 'S mint-hogy sem hibátlanoknak sem tsalhatat-

lannak foha nem tartám magamat,
ha mi emberi értt engemis ezen
Munkámban, annak helyre hozá-
sát akárkítőlis kedveffen veszem.

Az Aranytsinálásról.

A gazdaggá lenni kívánság még mostis fenn tartja köztünk ezen tsábító mesterséget. Az ember nem hinné, mennyi Tsalóka találkozik, kik mindenféle úttal azon vannak, miként ejthessék meg az együgyűebb Embereket. Például, mennyire tántoríttathatíkmeg az Emberi Ész, hozelő egy még mostis élő német Író magával esett illy minapi Történetet. „Néhány esztendőök előtt jött hozzám egy Ember, ki sok Beszéde után nékem megvallá, hogy őis *Adeptus*. Az olyan Embereknek mint az Úr, úgymond bizodalommal, az én nagy Mesterségemből nem tsinálok titkot; mert abban bizonyos vagyok, hogy azzal az Úr vizsgálja nem fog élni, sőt inkább ezzel a felséges Munkával támogatni fogja Embertársait. Az Úr, nem kétlem, hallotta hírét a négyszegű Körnek, *Quadratura Circuli*. Ez a négyszegű Kör az Al-

kimiának ama valóságos Titka, Ebből áll mind az *Opus magnum philosophicum*, mind pedig a *Lapis Philosophorum*“ Azután ilyen képet rajzolt le előttem :

Mit tart az Úr, úgymond tovább, hogy mit jelent ez a lerajzolt Kép? Ez a Kép a négyszegű Kör. Sok Filozofus törtön törte fejét immár a kitalálásán, 's még sem találhatta fel; 's az magában olly együgyű, olly közel van hozzánk, olly igen ki van jelentve ezzel a Jelképpel; de mégis igen kevés Böltsnek vagyon tudásában. — Nem titkolhatom, hogy én ezen Mesének igen kívántam hallani feloldását. Sokféle alkimikus Munkáról kezd em gyanakodni, de az Emberem mind csak azt felelé: az mind semmi; csak ez az egy *Medium* az, a mellybe minden *concentráltatik*. Hát nem veszi észbe, mi legyen az? — En a Képet újra megnéztem mindenfelől, láttam benne egy négyszegűt 's egy karikát, melly mindég csak Négyszeg

szeg és Karika maradt. Jól látom, mond az alkímikus Tanítóm, hogy az Úr a Titkot fel nem találja, ha világosabban nem ízöllok. *Adeptus.* Nem találja e hasonlóságát ezen Képnek valamivel, a minek mindennap hasznát szoktuk venni Életünkben? *Magam.* Én egy Négyszeget 's egy Karikát látok, de nekünk sok Jószágink 's Eszközink vannak, mellyek négyszegesen 's kerekiesen néznek ki. *Adept.* De a' mi Négyszeg 's Karikais légyen egyszersem? *Mag.* Uram! én megvallom, hogy én ez alatt a Kép alatt semmi bizonyost nem tudok magamnak képzelni. *Adept.* Jól van! tehát hallja Kegyelmed, Ez a' Rajz a Lyukasfék ' *Nachtstuhl*, felső deszkájának a' Képe, úgy e bár? *Mag.* Vaj igen! ha úgy akarja venni. *Adept.* Én nem veszem így, hanem valóban így van, mert az emberi *Stercus* & *Urina* tesz ama nagy titkot. Már most, ha úgy tetszik, az *Operatio* útját megfogom mutatni az Úrnak, melly három hét alatt végét éri. E szerént: három hétig kellett az ágyban maradnia, és semmi egyéb táplálással ne éllyen mint saját Hugyával. Ezen idő múlva a' Hugy a Teste által, mint ama valóságos alkímikus Üst által, fog által változni bizonyos veres *Tincturá*vá, a mellyben megtalálja végre a *Lapis philosophicus*t.

Én megköszöntem néki, hogy ezt a nagy Titkot kijelentette, melly által az Ember még abbanis részesülhet, hogy rövid idő múlva a Lelkekkelis kezet foghat a' más Világban, és így femmi Aranyra tovább nem lesz szüksége., Tsudálkozásra méltó dolog, hogy olly buta és balgatatag Emberek találkoznak, kik az efféléket elhíszik. 'S még is bőven vannak, kik így eszelősködnek, főképpen azon Országokban, hol a' Babona 's az Ördögben hitel uralkodik. Sőt azt is megvallom, úgymond a német Író, hogy magam esmérek egy Embert, ki ezt a most említett nagy Munkát veghez akarta vinni, 's már hat napig tsak Hugyával éltt, de azután tsak nem halálos betegségbe esett.

Efféle Ostobaságokat bőven lehet hallani, ha ki az Aranygyártókkal *) megesmérkedik. Né-
mellyek

*) Az Aranygyártás annyi mint Aranytsinálás. Aranygyártó 's Aranymíves nem egyféle Mester ember. Az első az Aranyt gyártja vagy is készíti (: legalább a mint a balgatatagok tartják :) a másik tsak készít belőle többfélét. Így mondjuk: Kerek-Nyereg-Süveg-Szij-gyártó, mert ezek gyártják, vagy is készítik a Kereket, Nyerget, 's a t. Arany-Réz-Űn-Kő-míves, mivel ezek Aranyból, Rézből, 's a többiből mivelnek, vagy is készítenek. Így a Németnél is más a Goldmacher, 's más a Goldarbeiter. Ez okból az Űramíves, Puskamíves, Gyűrűmíves, nem jó Magyar

mellyek a Titkot az emberi Szarban keresik, 's ezek *Stercoristáknak* neveztetnek; mások az emberi Magban, 's a nevök *Seminalista*. Ezeket tsűf Mesterségök a legilletlenebb 's kárhozatosabb Tselekedetre vezeti. Vannak ismét mások, kik a Tártyokat a Tsillag-taknyának rodhasztásában 's *Aphrum nitrumban* keresik. De ezen Urak közül még egy se találkozik, kinek a Munkája a Próbát megállotta volna; vagy, ha látszott is a rövid látásúak előtt megállani, azt csak a Hamiskodás szerzette. Ki az Értzolvasztásban és keverésben, *Chimiában*, forgott Ember, az, ha akarja, az értetleneknek sokféleképen vesztheti szemök fényjét. Az Aranygyártókat kétfélére lehet osztani, úgymint a Tsalókra 's a Megtsalattakra. Ezek az utólsók gyakorta sok Aranyt 's Drágakövet elvesztegetnek, hogy ama nagy munkát, *Opus magnum*, véghez vihessék, 's a dolgot végre annyira hozzák, hogy az Aranyt Rézzé, 's a Drágaköveket Üveggé által változtatják. De valamint minden Rosznak 's Tévelygésnek van ismét valami jó Részze is, úgy az *Alchimisták* is a

A 5

Chi-

szavak, mert ezeket a Művészeket inkább Órásnak, Puskásnak, 's Gyűrűsnek, vagy pedig Óra-Puska- 's Gyűrűgyártónak kellene mondanunk. Az Órás Órát készít vagy is gyárt, de az Órából semmit nem mivel.

Ebimiában többféle jóra és hasznosra akadtak vé-
 letlenül, melly talán örökre esméretlen maradt
 volna, ha a gazdaggá lenni kívánságok illy bal-
 gatag úton való Iparkodásoknak nem lett volna
 ösztöne. Kiki tulajdon módja szerént mulatja ma-
 gat. Ha ki az *Alchimiát* megszerette, 's van ahöz
 elég ideje és pénze, az bizvást barátkozhatik ve-
 le, de csak okkal és móddal. Mert ha Indulattá
 válik, veszedelmes lehet. Egészség, Nyugodalom,
 's Érték könnyen kiszöknek a Kénesővel együtt
 a Kéményen, 's egyebet a Bánatnál 's Remény-
 vesztésnél nem hagynak hátra. — Valahányszor
 az Aranygyártást gondolatimban forgatom, tigy-
 mond tovább az Író, mind annyiszor egy falusi
 Gazda jut eszembe. Ez az Ember némelly Arany-
 gyártóktól megfzöllíttatott, hogy Ő is közikbe ad-
 ná magát. De előre azt kívánták tőle, hogy két
 száz Forintot tenne le a' szükséges Eszközök
 megszerzésére. A Gazda felele nekik: Uraim!
 ha a legdrágább Jószágot elkészíthetitek, tehát
 bizonyosan a legalábbvalót is megtudjátok tsi-
 nálni. Én néktek szívesen megadom a kívánt
 sommát, de előszer megkell tanítanotok, mint
 készíthetem a legalábbvalót jutalmaſſan. Én ez-
 zel meg fogok elégedni, 's titeket a ti fővebb
 Titkokért nem foglak untatni. Tanitsatokmeg
 csak Trágyát készíteni. Az Aranygyártók ez ál-

tal magokat meggyalázva vélvén, kezdtek bocsz-
szonkodni, de a' Gazda így felele: ha 20 Forint
árú Trágyát veszek, 's azzal a földemet megzsi-
rozom, tehát a hasznomról nem kételkedhetem,
de ha a ké^z száz Forintot a Tégelyekbe béve-
tem, még sem vagyok bizonyos, ha egy garas-
nyit kapok e viszfza. Hogy ezen falusi Ember-
nek tökkel nem ütötték a fejét, kiki láthatja.

Többi közt az Aranygyártókról még az is
megjegyzésre méltó, hogy ezek az Emberek rit-
kán elégednek meg ezzel az egyes Balgatagság-
gal. Mert az Aranygyártáshoz legottan társul ad-
ják magokat a Kintsásás, a *Zotto* számainak kita-
lálások, a *Kabba*'ában való hitel, az Ördög idé-
zés, a Lelkekkel társalkodni kívánság, 's több
ilyen agybeli koholmányok. Egy szóval: az ol-
lyan szerentsétlen Embert a felbuzdított Képze-
lése számtalan Valótlanságokra vezeti. Vóltak az
Alchimicusok közt már olyanok is, kik elhitették
magokkal, hogy a *Retortá*jokban egy egész Vilá-
got teremthetnek, úgy szinte ama *Homunculus phi-*
losophicus, vagy is Afzszony nélkül Világra ho-
zott Embert. Bizonyos Német Városban megje-
lent vólt egykor egy Tsalóka efféle Emberrel,
kit egy igen nagy Üveg alatt pénzért mutogatott,
's kiről azt vitatta, hogy egy *Alchimicus* készítet-
te. De ez a nagy Mester meghaltt vólna, minek-
előtte

előtte az Alkotványját meglelekesíthette volna. Nagyok 's Kitsinyek, Afzszony 's Férfi, Gazdag és Szegény mind oda futottak, hogy ezt a Tsudát megláthassák. Az Üveg alatt egy meztelen Ember ülve láttatott, ki a Mesterségtől követhetetlen vala, 's kinek nem hibázott egyéb az Életnél. A Tsalóka femmiképen nem engedé, hogy valaki a Képét illesse, mert mind azt vitatta, hogy mihelyt az Üveget le venné róla, a Kép azonnal hamuvá válna. Egykor, midőn fok Ember a Szálába érkezett, hogy ezt a Ritkaságot megláthassa, az Üveg alatt ülő Figúra ptrüszkölni kezdett. És ez az egész Titkot elárulta, mert végre a jött ki, hogy az természetes Ember vala, ki a fok gyakorlás által magát annyira vitte, hogy óránként azon egy helyre nézhetett a hiján, hogy a szemét meg mozdítaná vagy egyet pillantana; 's az *Alchimicus* és *Homo philosophicus* mind a ketten kikergettettek a Városból.

A' Bűbájról.

Hogy a legtöbb bűbájos Tétemények, melyekről a Köznép azt hitte, hogy az Ördög Munkái legyenek, tsak a Természetnek titkosabb esméretéből 's erejéből származtak, arról a mostani Tudósok immár nem kételkednek. Ha a Történeteknek Régiségökbe visszsa megyünk, 's a

tsirázó Nemzetekre vetjük ízemeinket, könnyen észre vehetjük, honnan támadtak legyen ama tsudálatos és tellyes titkú Mesék. A Nemzetek az egyes Emberhez igen hasonlóak. Azoknak színt úgy szokott lenni gyermeki, emberi, és érett korok. A tsirázó Nemzetek a Tudományokat nem űzik, hanem inkább a Hartzot. A Hartz fok nyomorúltat szokott tenni. A Nyomorúlttak az Istenekhez folyamodtak. Kevés idő múlva a Tisztelet, mellyel az Emberek az Istenekhez viseltettek, a pogány Papokat nagy tekintetbe hozá. Ezek látván az ostoba Népet lábaik előtt heverni, 's az okos bélátásra elégtelenségét észre vévén, az Időnek hasznát vették, 's *Oraculumok* az az Feleletek által kezdték azt vezérelni. — A fővebb Tudományokban akkor csak igen kevés Emberek részesülhettek. Ezek pedig nem hogy azokat másokkal közlötték volna, hanem inkább titokban tartották. Ugyan ez a Titkolás szerzé ama *Mysteriumokat*, mellyekbe csak azok szoktak felvevődni, kiket a Papság akart részesekké tenni. A pogány Papok sokféle *physicus* Tünetmények által a buta Köznéppel elhitették, hogy ők valóban az Istenekkel társalkodnak. A fűvészf és orvos Tudományt akkor ō kívülök senki nem űzte. — A természeti, tsillagászf, és fűvészf Tudományban való Tapasztalások Könyvekbe ugyan

gyan öszvegyűjtettek, de azok igen kevésféllel közöltettek. 'S hogy a közlés még nehezebb legyen, feltaláltatott a Képpel-írás, *Hieroglyphice*. Ezek alatt a Képek alatt sokféle Titkok hevertek, mellyeket egy Század a más Századnak mint egy kézzől kézre által ada. Ezen időkben nem csak a Köznép, hanem a Szinnép is olly babonás vala, hogy valamit meg nem foghatott, mindent egy Természet felett való Hatalomnak tulajdonított. Azon Mód és Bánás, mellyel a Gyermekeknek, sőt koros Embereknek oktatásában is éltek akkor, ezt a Tévelygést még inkább gyarapította, 's a Bűbájnak az Ő valóságos eredeti oka leve. A hamis Emberek, kik a mellett tulajdon hasznokat látták 's abból akartak nyerekedni, minden erővel fentartották ezt a Tévelygést. Ehez képest számtalan Regék és Mesék költettek, előhozattak, 's le irattattak. A Hazugság úgy terjedett mint a Gyom. Egy olly Ember, ki a tsuda Dolgot éles Elmével 's érett Észszel megvizsgálta volna, a fejer Hollónál ritkább vala; a Köznép mindenkor úgy magyarázta, hogy a Dolog az Ördögnek szerzése. — Az igaz Derülés (:az Ész dolgában:) a Babonáknak 's Tévelygéseknek homályit egykor el fogja kergetni, de az Ő jót akaró Világa csak lassanként szokott terjedni, mert a Magunk-hasznának sűrű Felyhői még

még szüntelenül a Napot környékezik, melly egykor az Igazság földjén világolni fog.

A Sérthetetlenségről.

Ugyan szeretném, ha sérthetetlennek tehetném magamat, úgymond egy falusi Tisztartó; engem úgy segéllyen, fokot adnék érte.

Óh! felele néki az Uraság Fő-Vadász, Oberjäger, ki a Vendégházban egy asztalnál ült vele, ne hídjen annak. Tsak hiú Hir magában, mert az egész Dolog tsak Költemény. Én tsak neveitem az efféle Balgatagságokat. Szállyon velem szemben, ha ki sérthetetlen; fogadom, hogy úgy lövöm kerefstül, mint az Ebet.

Tisztartó. Kérem, ne bizakodjék annyira. Én immár fokszor hallottam, hogy a Vadászok, Vadlopók, Tolvajok, és Katonák sérthetetlenek valának. De mit is mondok, hisz erről ezer Példánk vagyon. Kérdezze bár az Oskolamesterünket.

Fővadász. De én az Eletemet kötöm, hogy amint mondtam, az egész Dologban semmi sints. A sérthetetlenség tsak félékenynek biztatására való, hogy bátrabb legyen; de egy merész Legény az effélékről semmit se tart, mert ez tsak özivére 's jó Fegyverére bizza magát.

Tisztartó. No, no! Igen könnyű Dolog az Alen szólni, amit magunk előtt nem látunk alani;

lani; én csak azt kívánnám, hogy egy ilyen Próbát láthatnánk, akkor —

Fővadász. Akkor maga meggyőződnek Kegyelmed, hogy az én Beszédem merő Valóság. — De most tartsa az Isten! — nékem az Embe-
reimhez kell fordulnom.

A Tízttartó maga maradván, hogy az idejét megrövidittse, a Vendégfogadóval beszédbe eredt, 's mind a ketten az említett Tárgynak emlegetésével kedvesen mulatták magokat, mert hasonlóképen vélekedtek. Azonnal mind a két fölől sokféle Történetek hozattak elő, mellyek a Sértetlenségnek valóságát mindenképen bizonyították. Ezen Dologról alig kezd valaki szólani, hogy már is a Példák százanként hozatnak elő, mellyek a Dolognak Valóságát szemlátomást kimutatják, 's a mellyek ellen nem tehetni semmi kifogást, mert a leghitelesebb Tanúk forral említetnek. A beszéllő vagy az Attyától hallotta, kinek egy régi Oskolatársa beszélt, ki ismét a Nagyannyától hallotta, vagy valamelly hitelre méltó Könyvben olvasta, vagy pedig egy szemmel látott Tanútól vette; de a ki, ama régi szokás szerént, az Előítéletekkel és Babonával tele volt, 's a Természettel olly esmérős vala, mint Tsikós a Tsipkekötéssel.

Az alatt, hogy a Tifzttartó 's a Vendégfogadás egy pipa Dohány mellett a sérthetetlenséget számtalan Mesék által bizonyosnak végezték, egyszersmind bétoppanék a Szobába egy uratlan, vándorló, 's rettenetes tekintetű Vadász, ki a Tifzttartó Úrnál egy kevés Utiköltségért esedezett. Ámbár egyébként nem igen kedvesen szokta ő Kegyelme Kezét az adás miatt a Zsebébe dugni, mégis most olly önképen oda nyúlt, hogy maga sem tudta az igaz okát, 's egy Tizest rántottki. A Vadász az Ajándék felett való örömében a Kályha mellé egy Asztalhoz vonúlt, és fert hozatott magának. Mi lehetett természetesebb, mintsem hogy a két Ember tüstént beszédbe eredt a Vadászfzal, 's a szállást-is a kedves Tárgyra térítette.

De a bizonyos, úgymond a Vendégfogadás, hogy voltak 's vannakis olly Emberek, kik sérthetetlenek. Főképen a Vadászok között találkoznak gyakran, kiknek sem Lövés, sem Vágás nem árt. Ezt kellene tudni, hallya Kend, akkor nem bujdosna illy nyomorúltúl. De ki tehet róla, nem minden Ember juthat Rómába.

A Vadász elmosolygott, 's halgatott.

Tifzttartó. Bezzeg, ha ezt tudná, akkor más Legény volna,

SOKFÉLE VII. DARAB.

Vadász. 'S ha tudom is, Uraim, vallyon mit használ nékem? én mégis most szegény Legény vagyok. Ez a Mesterség a szükségben segít, a való; de gazdaggá nem tesz.

Tisztartó. Mit? Kend sérthetetlené teheti magát? — én nem hiszem.

Vadász. Hogy az úr lássa és hidje, ihol én az úrnak kész vagyok Próbát adni. — Jöjjön ki vélem a Ház megett lévő Kertbe; a Vendégfogadós úr is eljöhet, mind a ketten megláthatják.

Tisztartó. Illyen amollyan teregette! Ha Kend ért ahoz, valamit kíván, megadom. 'S enni és innia mind addig lesz, mig itt mulat.

Vadász. Uram! a tett ígéretre számot tartok.

Ekkor mind a hárman a Kertbe menének, a Vadász Ebével 's Puskájával előre, a többi ketten utánna. Már most, Uraim, úgymond, kedvökben áll, ki akar közülök belém lövni. A Puska jól megvan töltve, 's hogy ha nem hiszik tekintsémeg. A Vendégfogadós 's Tisztartó eszmélkedve megpillanták egymást. Nem, úgymond az első, az Ördög nem alszik; az Ember életével nem jó tréfálni. Tisztartó Uram, löjjön bele.

Tisztartó. Ha Kend nem merészel, én sem merek.

Vadász. Tsak bizvást löjjenek belém az Urak! hát hiszik e, hogy én olly Bolond vólnék,

ha bizonyos nem lennék benne? Nékem az Életem színt olly kedves, mint az Uraknak a magoké. — Lőjjenek, ha mondom.

Hogy még akkor is nem mertek hozzá lövni, mond a Vadász nekik; Nohát tegyenek Próbát az Ebemen, ő színt úgy sérthetetlen.

Tisztartó. No jól van, azon próbáljuk meg. Ha oda lesz, oda lesz.

A Vadász megfogá az Ebét, azt negyven lépésnyire megállítá, 's merőnek és vesztegnek lenni parantsolá. Legottan oda nyújtá a Puskáját a Tisztartónak, kiis elfogadá, arányozá, 's kisütte. Az Eb elfikoltá magát, 's Kereket vetvén lehangerede. Ihol a Mestersége, úgymond haragosan a Tisztartó, Kend egy gaz Ember! ugyan rá szedett volna Kend minket.

Vadász. 'S mi okból? Hisz az Eb nints oda.

Akkor egyet füttyentett, 's azonnal az Ebe, a Tisztartónak 's Vendégfogadósnak legnagyobb csudálkozására nagy vigan előttök megjelentt. Lehetséges e! mondnak vala mind a ketten; ez megfoghatatlan Dolog! — Jól van, Uraim, úgymond tovább a Vadász, az Urak azt hihetnék; hogy én a Puskát csak vakon töltöttem, 's az Eb ezen Játékra meg volna tanítva, most a Dolognak metsétes Levelet adok. Mink azt még egyszer megpróbáljuk. Ekkor a Tarisznyájából egynehány

golyóbist kivett, azokat a Markán nékik megmutatta, 's önnön magok által választatott egyet, mellyel a Puskát megtölthesse. Azután a Tsövet szemök láttára illőképen megtölté, 's a Vendégfogadósnaak által adá. Ez legottan az Ebre kisüté, 's a következése hasonló vala. *Bravo! bravo!* felkiálta a Tízttartó; ezt soha Kendnél nem kerestem volna. Kár, hogy illy nyomorúlttúl kellett bújdosnia. De az Ebét ide kell engednie, valamit kíván megadok érte.

Vadász. Azt a Világ Kintséért sem engedhetem oda. Az Ebem nem eladó.

Tízttartó. Aj! aj! Hiszem Kend ismét sértetlenné tehet egy más Ebet; vagy tán nem?

Vadász. Vaj igen. Én minden Ebet sérthetlenné tehetek; de az Ebem még sem eladó. Én Ötet már olly régóta birom, 's annyi hasznát vettem, hogy lehetetlen lennem nála nélkül.

Tízttartó. Úgy hát az Ebét tartsameg, de a Mesterségére tanítsonmeg.

Vadász. Uram, mindent bizvást kívánhat tőlem a Mesterségemen kívül. Nékem az Életem 's Üdvösségem fűg tőle. Az Úr úgy is tsak Próbát kívántt tőlem, 's én, amint ígértem, úgy meg is tettem. Már most az Úr is tartsameg a szavát.

Tisztartó. Jól van. A mit ígértém azt megállo-
m. De vallyon mit használ nékem, hogy lát-
hattam. Kérem, mondjameg tsak, én jól megaján-
dekozom, 's azon fellyül Testemet Lelkemet le-
kötöm, hogy a Titkát senkinek ki nem jelentem.

Vadász. Legyen úgy. Én az Úr kedvéért e-
gyet megtsелеkíszem, a mi magában színt annyit
ér, mintha a Titkomat kijelentettem volna. Va-
gyon e az Úrnak valami Ebe?

Tisztartó. Van egy kis Tatskóm. Hát még
nem látta? Egy gyönyörű szép kis Eb. Három
egész Talléromban teltt. Várjon egy kevesé,
mindjárt elhivom.

Vadász. No, ha úgy tetszik, az Úr nékem
hat Aranyt ad, 's én az Ebét olly sérthetetlen-
nek teszem, mint az enyém.

Tisztartó. Hat Aranyt? — De megnem fog-
tsalni?

Vadász. Uram! a próbát legottan maga te-
heti előttem; a Dolog nem fok időt kíván, 's
ihol a fejemet zálogba adom, ha a Tatskójának
legkissebb baja lesz.

Tisztartó. Isten neki. A hat Aranyra számot
tarthat, de ha az Ebemet elvesztem, száz Tsa-
pást adatok az Alfelére. Vigyázzon magára.

Vadász. Ne aggódjék azon. Tsak hat Aranyt
de 's az Ebet, azután Tsudát láthat.

Az alku meglett. A Fogadósnak lekellett ten-
ni a Pénzt, 's a Próbánál bizonyosságul lenni. —
Ah! be kár! mond a Tisztartó, hogy a Főva-
dásznak nints itt, bezzeg most az ő entzembentz
Vitatási miatt kinevethetnök ötöt. Hallya Kend,
Vendéggazda, kérem, hivattassa ide. Legottan u-
tánna küldöttek, de seholt felnem találhatták.
Azonközben a Vadász a Tisztartó Ebét magá-
val elvitte, azt a lábai közé fogta, egy régi Ke-
nyérhéjat, mellyre a Tarisznyájába akadtt, a szá-
jába dugta, 's a Bájáldását elmormolta felette.
Azután egy bájos Örfzert, *Amuletum*, kötött a nya-
kára, valamint a maga Ebének Örvén vala, 's így
elkészítve az Urához azt vízfűszahozta. A szük-
ség, ugymond, engem egy Drágaságomtól foszt-
meg, mellyet különbben ezer Forintért sem ad-
tam volna oda. Ez az Örfzer az az egyetlen egy,
mellyel bírok. Bizonyos ritka fűvekből áll, mel-
lyeknek mindenike tulajdon Tsillagának feltet-
szése alatt fzedettetik. De ez még mind könnyű;
hanem a Talismán, melly közepett vagyon, 's a
mellyben fekszik a Dolog Veleje csak öt Eszten-
dő által egyfzer készítettetik, 's akkor sem sül el
mindég, mert a ki azt készíti, annak a Lelket-
nél nagy betségben kell állani. De most tegyünk
próbát.

Ekkor a' Puskáját mindnyájok láttára megtöltvén, a Tatskót egy Karóhoz köté, 's a töltött Fegyvert a Tifzttartónak kezébe adá. Most bátran löjjön bele az Úr, ugymond.

Tifzttartó. Mit? én? — Hallya Kend, engem Bolonddá ne tegyen! Még egyszer mondom: én Kendet, ha meg talál tsalni, vasba veretem.

Vadász. Tsak löjjön az Úr!

Tifzttartó. De ha az Ebemet, az én szép Tatskómat, agyon lövöm. — Hát olly hamar változhatott e sérthetetlenné? Azt megnem foghatom.

Látván a Vadász a Tifzttartónak féltőségét, a Puskát kivetzi kezéből, 's a Tatskóba bele lö. Azon pillanatban a Tatskó 's a Tifzttartó kesserveffen elszívják magokat. Mind a hárman azonnal az Ebnél teremnek, 's azt egészen épnek találják. Már most, mond a Vadász, a Tifzttartó Úr is, amint hiszem, bátorságot vesz! Próbálja tsak, hogy bizonyos légyen benne.

A Tifzttartó az Ebének Sérthetetlenségéről már nem kételkedett. A Vadász azonközben a Puskát újra megtöltötte. A Tifzttartó hozzá lövött, 's az Ebének nem lett semmi baja.

Ki vala vigabb a Tifzttartónál. Ő a hat Aranyhoz még egyet hozzá tett, hogy háládatosnak mutathassa magát. Legottan egy derék Vatsorát készítettett, hogy ezt az Estet a Tsuda-mes-

terrel önnön kényje szerént eltölthesse. De a Vadász mond néki: Én a Vatsorára való hivatásomat elfogadom, de míg ideje eljön, az Úr megengedi nékem, hogy a szomszédságban sétálhassak egyet; annál jobban fog osztán esni az evés. Bizvást, viszfzanozá néki a Tifzttartó, mehet Kend, a hová tetszik, 's ha az Embereink akadályoztatnák valamiben, tsak engem emlittsen. Azonban foká minket ne várakoztasson.

A Vadász elméne, 's a Tifzttartó ismét a Vendégházba viszfzajövéen, a sérthetetlen Tatskóját ápolá és simogatá, 's a Tsuda-mester egészére egy két Poharat felhajta. Azonban estve lett, a Vatsora elkészültt, és semmi se hibázott a Viglakáshoz a Tsudaférfiúnál. Az alatt a Fővadász is megjött, kit látván két Emberink, az asztaltól felkeltek, 's nagy hahotával elejébe siettek. — Most mindjárt meggyöződik a Vitatása hamiságáról, úgymond a Tifzttartó; ezután merje előttem mondani, hogy a sérthetlenség lehetetlenség. Én szemeimmel láttam, 's a Tatskóm most színt úgy sérthetetlen.

Fővadász. Mitsoda? mije sérthetetlen? Nékem úgy tetszik, hogy valahol valami hibázik.

Tifzttartó. Hidje el, hogy magának hibás valami. Ezt tudom, hogy meg nem álmodta.

Vendégfogadás. Úgy, úgy, Fővadász Uram, a Tatskót nem fogja a lövés; ezt magam szemeivel láttam.

Fővadász. Hogy hogy! engem bolondnak a karnak tartani? a Tatskó sérthetetlen legyen? hogy lett, 's ki által?

Ekkor szőrfzalonként mindent előbeszéltek néki; a Jámbor elbámúlt; ő a Történet ellen semmit se szólhatott; de legottan ismét megejsz-mélkedett. Urak, úgymond nekik, én tsak azt hiszem, a mit szemeimmal láttam.

Tisztartó. Jól van! ez mindjárt meglehet; az alatt az Emberünk is itt lesz.

Fővadász. Én kívánva kívánom látni a Probát; ihol a Puskám, 's hogy az jól megvan töltve, azt tudom.

Tisztartó. Legyen akármit megtöltve, a Tatskóm neveti.

Erre mind a hárman a Kertbe kimentek, ott az Ebet mint az előtt a Sövény Karójához köték, 's tsak a Kérdésben vala még, hogy ki löjjön bele. Tsak löjjön bele, Tisztartó Uram, úgymond a Fővadász, így nekem a kedves Ebének halálát nem tulajdonithatja. A Tisztartó elnevette magát, a Puskát elfogadta. lövött, 's — — a Tatskó holtan elnyúlt a földön. A Vendégfogadás elbámúlt, a Tisztartó szóvalan 's halovány lett

mint egy Kő Bálvány, 's merőn tekingetett a lelövött Tatskójára.

Fővadász. Ihol a próba! úgy e bár megmondtam. Urak! ti mind ketten Zászpát ettetek, mert, amint látom, egy Világkerülő reá szedett.

Vendégfogadás. Hm, hm! ezt soha nem véltem volna.

Tifzttartó. Szegény jó Tatskóm! ó átkozott Kurafi! felakasztatlak, ha utól érhetlek.

Azonnal mint megtébolyodott a Várba futa, minden Embereit öszvegyűjté, 's a Tsőszfzeit elküldé mindenfelé. Ne is térjeteك visszsa szemem elejbe addig, mond vala haragossan nekik, míg a gaz Ember élve vagy halva nem akad kezekbe.

Azután megint a Vendégházba jöve, hol mindnyájan, mihelyt meglátták, nevetve fakadtak.

Ez egy valóban fokba kerülő Tanítás vala, úgymond a Fővadász, de az Istennek köszönheti, hogy még illy oltsón felszabadúlhatott a Tévelygéséből. Meglehet, hogy egykor tulajdon Életével fűzethette volna. En tsak a Tatskóját szánom, ki szerentsétlenül a Babónának Aldozatjává leve.

Vendégfogadás. Tifzttartó Uram! az Ételt immár feladták, üllünk az Asztalhoz.

Tifzttartó. Ha a Világ Kintsét megnyerhetném is, az én minden Kedvem oda van immár.

Fővadász. A Vatsora kárban ne veszfzen. A Letzke már elmúltt, 's tsak arra szolgáljon, hogy elne felejtse máffzor. Jöjjön; én is Vendége leszek, de magam pénzén, 's majd az egész Me-sét feloldom, miként tsalattatottmeg.

A Fővadász 's a Vendégfogadás a Tifzttartót magok közé vevék, az asztalhoz ülni kénfzeríték, 's azon valának, hogy megvidámítsák. Végre meg is nyerték, hogy tsendesebbé lett; akkor a Fővadász így kezdé: Én emlékezem még igen jól, hogy egykor fiatal koromban az Egyháznak Bútsújakor egy Kurittyoló meg jelentt, ki alattomban a sérthetetlenséggel kérkedett, arról Próbákat adott, 's ezt a Mesterséget igen drágán árulta. Ő azokkal, kik a Titkát akarák birni, félre méne, ott a Legényjét, ki a piatzon az Ő bolond Köntösében ostoba Tréfáival 's ortzájának félrehuzásával a Pórnépet mulattá, a Köldökig megmezteleníté, azután a puskáját megtölté, 's löve, vagy más valakivel lövette belé. Ha ki ezt az Embert megvisgálta, tehát az egész Testén épnek találta, 's tsak azon a helyen, hol a golyóbis megütötte, látszatott egy kis veres Jel, mint mikor valakit a páltzával megdöfnék. Ezzel a Próbával a tsuda kereső 's könnyen hívő Köznép megelegetett, 's a Titkát jó drágán megfűzette neki. Minekutánna bizonyos rövid

Báj-

Bájáldásra meg-tanítá Őket, tehát még egy felyem Vánkoskát is adott nékik, hogy azt mindenkor magokkal hordják.

Végre a Dolog ki tudódott, 's a Felsőség Kötelességének tartotta, hogy ezen kérkedékeny Álorvos Tetteit megvisgálja. Ő tehát a Legényjével mint Bübájos a Tömlöztbe záratott, legottan többfelé Tanú meghalgattatott felőle, 's a sérthetetlenség dolga fok bizonyítások által mint szemmel látott Valóság megbizonyodott. De az Emberünk jobbnak találta, hogy, mint egy Tsalóka megveszszőztese és számkivettefe, hogy sem mint Bübájos elevenen megégettese. Szerentséjére a Biró is okos Ember vala, ki nem volt olly annyira elámitva az akkori káros Tévelygéstől, mint egyebek. Az Orvosunk megvala tehát néki a Hamiskodásit, hogy Ő mindenkor Önből 's Kénesőből való bizonyos *Amalgamából* készített Golyóbisokat hordott magával, mellyekkel észrevetlenül feltserélte a valóságos 's egészen ónasokat. A felyem Vánkoska pedig vagy is a bájos Örfzer, mellyet az Embereknek ada, nem volna egyéb, hanem fűrészhulladékkal megtöltött kis Zsatskó. Itt a Tifzttartó megemlékezik az Örfzerre, mellyet a Vadász a Tatskójára akasztott. Legottan meghozatta 's felnyitotta. 'S ugyan azon tsudatékony Szerrel vala ez is megtölt-

töltve, mellyről a Fővadász szóllott, az az: fűrészporral. Ihol láfsátok, Uraim, mond vala ez a Jámbor, melly gorombául tsaltmeg titeket az Ámitó. Ha még egykor kedve érkezik, Tisztartó Uram, hogy valami Bájremeket megtanúljon, tehát a Tatskója jusson eszébe, melly az Urának balgatagságáért önnön Életével áldozott.

A Gyántázatról.

Immár régtől fogva tudva vőlt, hogy a Gyántakő, *Electrum*, *Succinum*, *Bernstein*, *Agtstein*, ha külsőképen erősen megdörgöltetik, a könnyű 's közel lévő Dolgokat, úgymint Korpát, Fonalat, s egyéb afféléket magához vonja, 's hogy azokat legottan ismét vissza rúgja, valamint feléje repülnek. Ugyan ezt a tsudálatos Tulajdonságot észre vehetni szint úgy az Üvegen, Kénköven, Szurkon, és Spanyolviaszon, ha előre jól megdörgöltetnek. Ha ki, például, egy száraz üveg Tsöt kezébe vészén, azt egy jó ideig valami száraz Bőrrel dörögti, 's azután egy Tányér felett tartja, mellyen Papiros vagy Fonál Darabkák 's Arany Levelkék, 's egyéb afféle könnyű Jóságok fekszenek, tehát tsudálkozva megláthatja, hogy önnön magoktól a Tsöbe felfzállnak, egy pillanatig rajta megmaradnak, 's azután ismét a Tányérra lehúllnak. De a Tányéron sem maradnak soká,

foká, hanem újra a Tsőbe emelkednek, 's legottan ismét mint az előtt lehúllnak. 'S ez a váltva történő Hágás és Hullás egy jó darab ideig el-
tart. Ezt az Erőt, melly a Dörgölés után az apró Dolgokat magához vonja 's vízfzra rúgja, azon okból nevezik *Electricitásnak* vagy is *Materia electricának*, mivel a Gyántakő, mellynél előszer-
vétetett észre ez az Erő, görögül *Electronnak*, 's deakúl *Electrumnak* mondatik. A Testek is, mellyek a Dörgölés által ezen állapotba hozattathatnak, *electricus*, az az gyántás Testeknek hivattatnak. Ezen Testeken, midőn azokat dörgöljük, 's az újunkkal megilletjük, többi között egy fényes 's pertzegő Szikrát vehetni észre, melly ropogva az újunkba tolyakodik, 's abban egy kis Fajdalmat szerez. Továbbá a Tapasztalás tanítja azt is, hogy nem minden Testekben láthatni a Dörgölés után olyan Tüneményeket, a millyenek az üveg Tső dörgölésekor jelennek meg. Ez okból a Testek között a Gyántázatra nézve még a következő Külömbözést is szükség előhozunk. Némellyek a Dörgölés által gyántásokká lehetnek, 's ezek neveztetnek gyántás Testeknek. Illyenek, amint már emlitém, a Gyántakő, üveg, Kénkö, Spányolviasz, Szurok, Gyánta, 's a t. af. Egyéb Testeknél a Gyántázat a dörgölés által szerezhetetlen, ezeket tehát gyántátlan

Testeknek lehet nevezni. Ide számtalanok tartoznak, 's főképen az Értzek, úgymint Arany, Ezüst, Vas, 's a t. De az jegyzésre 's tsudálásra méltó, hogy ezen gyántátlan Testek más Testeknek Gyántázatjokat elfogadják, 's azt egy szempillantás alatt tovább közlik. Akármennyit dörgöli is valaki az Aranyt, Ezüstit, Vasat, Követ, vagy Fát, tehát még sem támaszthat benne legkisebb Gyántázatot is. De vegyen tsak egy hofszú vas Darót, 's azt az üveg Tsöhöz ragaszfíza: legottan mihelyt a Tsövet újra fogja dörgölni, 's a Darót illetni, nagy álmélkodással észre veendi, hogy abból mindenütt, valahol megéri, ragyogó Szikrák erednek. Már minthogy a Darót maga magától a dörgölés által gyántásnak nem tétethetik, tehát az üveg Tsőnek a maga Gyántázatját kellett a vas Daróttal közleni. Ez okból azon Gyántázat, melly a Testekben a Dörgölés által támad, eredetinek neveztetik, a pedig, melyet egy gyántás Test más gyántátlannal közlött, ugyan azon okból közlött Gyántázatnak mondatik. Ehezképest az említett hofszú vas Darót is, ha gyántás szerzéseket akarunk rajta látni, más gyántás Testekre kell fektetnünk. Így ha, például, magam egy illy Darót a Szobában a deszkák alatt akarnék vezetni, tehát két selyem fonalakból készült finórokon, mellyek eredetképen

gyántások, kellene fűgnie. Mert ha a Darót a Deszkákban találkozó vas szegeken vezetném, tehát a Gyántázatot a Darótból a deszkák által, sőt az egész Ház által elterjeszteném, mivelhogy olly Dolgokat illetne, mellyekbe a gyántás Erő általmégyen. De lehet a vas Darótot szint úgy Üvegre, Szurokra, Kénkőre, vagy Spanyolviaszra fektetni. Mert ezek is mind afféle Testek, mellyeken a Gyántázatot a dörgölés által szerezethetik, vagy is a mellyek eredetképen gyántások. 'S minthogy ezek a Gyántázatot el nem fogadják, 's másokkal nem is közlik, hanem inkább azt hátra tartóztatják, ahozképest az egész Darótban el kell magát terjesztenie. Egyéb Testek ezt nem tselekszük, hanem inkább a Gyántázatot tovább közlik. Ezen okból neveztetnek minden gyántátlan Testek a gyántás Szer Vezérinek, mert a Gyántázatotban részök adódik, 's ők azt legottan tovább közlik. Ezen tovább Közlésre az Értzek leginkább alkalmasak. Valamennyi gyántátlan Testek közt az Arany az legjobb Vezér. Ezt követik az Ezüst, Réz, Vas, Ón, Kénese, Szenek, Viz, Jég, Füst, 's a vizes Gőzök. Azon Testek pedig, mellyek eredetképen gyántások, Nem vezéreknek mondatnak, mert a Testnek az ő gyántás Szerét el nem fogadják, hanem inkább azt megtartóztatják. Ez okból a

Gyán-

Gyántakő, Kénkő, Üveg, Spanyolviasz, 's fonál-
 lá tett kék felyem a' Gyántázatnak Nem vezéri.
 — Az üveg Tsőnek Dörgölése, hogy gyántás
 Szerzéseket okozzon, fok fáradtságban telik. Erre
 nézve bizonyos Eszközök vétettek elő, mellyek
 által az fokkal könnyebben véghez vitethetik.
 'S ugyan ez adott alkalmatosságot a Gyántás szer-
 számnak feltalálására. Ezen Szer számnak legjobb
 Képét adja egy Fonókerék. A Forgattyú ezen a
 szer számon egy Tüzüveg, *Vitrum ustorium*, *Brenni-*
glas, mellynek mind a két felől fa Tokjai van-
 nak, 's mind a Forgattyú a Fonókeréken felvan
 tsinálva. Egy ilyen Üveg a Keréknek forgatása
 által igen gyorsan szokott mozgattatni. Az Üveg
 alatt egy kis bőr Vánkos találkozik, melly kifő-
 zött Lószőrrel megvan töltve, mellynek az a
 haszna, hogy az Üveg annál jobban dörgölhesse
 magát rajta. Mihelyt tehát az Üveg gyorsan kö-
 rülforgattatik, azonnal ott terem a Gyántázat. De
 ez a Gyántás szer számnak csak tökéletlen elő-
 adása. Könnyen elgondolhatni, hogy a szer szám
 mellett még több más Eszközök is vannak, mel-
 lyek a végre való, hogy a Gyántázat annál ha-
 marább szereztethessék, 's annál könnyebben kö-
 zöltethessék a gyántátlan Testekkel. Egy ilyen
 Gyántás szer számmal sokféle tsudás Tüneménye-
 ket szerezhetni. Az által az Embert ollyannak te-

hetni, hogy merő Szikrák jöjjenek belőle. Ha ki egy olly Tsészére ülfel, melly a Szobának mennyezetjéről selyem Kötelekről függ, 's a Gyántászerszám Üvegét a Kezével meg-tapintja, vagy ama tőle származó vas Darótot Kezébe veszi, tehát mindenfelől lángok fognak jönni belőle, mellyek érezhető fájdalmat szereznek, ha az újjával valaki megérinti. Hogy ha akkor valaki egy illyen Személynek kétszeres Égettborból, mellyet az előtt egykeveysé megmelegitettek, egy Kanalat tart elejébe, tehát az legottan egyetlen egy Szikrától, melly az újjából az Égettborba esik, meggyúlad. De ez még mind semmi. Ha valaki egy vízzel teli Palaszkot véfszen kezébe, mellyből egy vastag Darót állki, a mellyhez a közlés Lántzát hozzá ragasztották, 's azon Ember ezt a Darótot az újjával megérinti, tehát egy erős szikra jő belőle, melly a Karjain 's mellyén általmegyen, 's hatalmas Megrázást okoz. Ezt az Ütést több Emberek is megérezhetik egyszersmind, ha Kéznel fogva tartják egy mást, 's az utolsó közülök a vastag Darótot illeti, melly a Palaszkból kiáll, 's mellyet az első személy tart a Kezében. Sőt, ha a vas Darótot valamely Kávés-asztalhoz vezetjük, mellynek a lábai vastag üveg Darabokon fekszenek, az által az egész Asztalt minden Tsészekkel úgy meggyántáztatjuk,

hogy

hogy ha ki valamellyik Tsészét felakarja emelni, pertzegő Szikrák tűnnek elejébe. Illy tsudálatosak a gyántás tünemények! — Az említett Szerzfámon kívül vannak még más Eszközök is, melyek által álmélkodásra méltó gyántás Szerzések lehet okozni. E végre *Colophonium*, *Terpenin*, és Gyánta öszvekevertetnek egy mással, 's megolvasztatva egy ón Tálba öntetnek, mi által Kaláts válik belőlök. Ennek az a tsudálatos Tulajdonsága vagyon, hogy a gyántás Erejét azonnal kimutatja, mihelyt egy Nyúl bőrrel vagy Róka farkkal megsúroltatik vagy megtsapattatik. Ha ehhez a gyánta Kalátshoz hasonló nagyságú ón Karika készittetik, melly mindenfelől lapos és sima légyen, 's azt a megsúroltt gyánta Kalátshoz fellyülről letsapjuk, azonnal általmégyen a gyántás Szer a Karikába. Ha tehát ezt a Karikát a rajta lévő szelyem finórokkal felhúzzuk, 's vele valamelly gyántátlan Testhez közelitünk: legottan egy igen hoszszú pertzegő Szikra szökik a Testbe által. Illyenképen egy üveg Palafzkot, melly félig vaspórral meg van töltve, 's melyből egy értz Darót nyúlik, mellynek a gombja az üvegből kiáll, a gyántás Folyóval megtölthetni, az alatt hogy a Karika által, melly a Palafzkban való értz Darótnak a Gombjához érte-tik, Szikrákat botsátunk egyenként bele. Minek-

utánna ötven vagy hatvan Szikrával megtöltöt-
tük, az üvegben olly zúgást lehet hallani, mint-
ha víz forrana benne. Ha ekkor valaki az újjá-
val amaz üvegből kiálló értz Gombot közeli-
ről megérinti, azonnal egy tüzes Golyó lövődik ki
belőle, melly ötet annyira megrázza, hogy a
földhöz veretethetik tőle. Ez a Szerfzám, melly
nem régen találtatottfel, neveztetik *Elektropornak*,
vagy is a Gyántázat-vivőnek. Vagyon már most
más *Elektropor* is. Ez tsupán Viaszosvászonból
áll, melly kifeszítettett, 's ilyenképen a szabad
Égben fűg. Ha ezt a Vásznot megmelegítjük, 's
egy Nyúl vagy Matska Bőrrel megsúroljuk, sok
tüzes Szikrát vagy Súgárt láthatunk. Ha ki a Te-
nyerét fél rőfnyire a Vászonnak alsó lapja felé
tartja, azonnal észre veheti a gyántás Folyadéko-
kat is, mert majd úgy fog tetszeni néki, mintha
a Keze Pókhálókban volna. Úgy fziinte ha ki egy
Portrét vagy is Vásznon festet Képet veszen,
melly egy fa rámába van foglalva, 's azt, minek-
utánna a Kályhánál megmelegedett, a lábai közé
teszi, 's Nyúl bőrrel jól megdörgöli, azonnal ész-
re veheti a Képnek más felén a gyántás Folya-
dékokat, mert a tüzes Szikrák szint úgy ott te-
remnek, mellyekkel az üveg Palafzkot megtölt-
heti. Mind ezen Tűnemények nyilván való bi-
zonyságot adnak, hogy a Gyántásfzer, valamint

a Tűz, mindenütt megvagyon, 's az Istentől a Természetben arra teremtetett, hogy az által az Égben igen nagy 's különös szerzések okoztassanak, melyek a Vilámnál 's Égdörgésnél tetszenek ki leginkább.

A régi Maradványokról 's egy új Nyomatás módjáról.

Ménnyire betsültetnek a tudós és tanultt Emberektől a régi Időkből való Maradványok, azt kiki tudja, 's nem szükség, hogy előhozandó Tanúkkal megbizonyítsam. Ama hajdan igen tudós és hatalmas két Nemzet, úgymint a Görög és Római még most is legtöbb Maradványokat nyújt a Föld gyomrából, ha bár a Gyűjteményink eddig is többire tsupán azokból állottak. Ezen régi Maradványok közé tartoznak, a Kéziratok es Könyvek után, többi között ama sokféle arany, ezüst, és réz Pénzek, Bálványok, mindenféle értzből készültt házi 's mezei Eszközök, Ló és Fegyverszerszámok, Gombok, Gyűrűk, Kapsok, Boglárók, Köszöntyük, Sarkantyúk, Petsétnyomók, 's Edények. Nem különbben Márvány, Fejérvény, 's egyéb Kőből való Képállványok, Melyképek, Oszlopok, Köpük, Korsók, Koporsók, Felirások, Gyűrűkövek, 's Kőhim munkák, *Musiva*. Vannak különbbféle agyag Edények is,

ügymint, Hamutartók, Météstartók, 's egyebek. Azután ugyan abból való Bálványok, 's felemelt munkás, *bas relief*, Képestáblák. *) Ezek mind-
 untalan megemlékeztetnek minket reájok, kihez-
 képest jól is mondatnak Emlékeztetőknék, *Mo-
 numenta, Denkmäbler*. Mind ezekből a mi Nemze-
 tünk igen keveset mutathat elő (:értem a tulaj-
 donából vagy is nemzetiből:) 's mi legyen en-
 nek az oka, azt is igen könnyen eltalálhatni. A
 mi pogány Eleink tsupán a Harizot értették, 's
 a Tudományokhoz és Mesterségekhez semmit se
 tudtak. Hijába tulajdonitjuk nekik ama bizonyos
 jobb félről bal felé való Irást, mert ennek leg-
 kissebb nyoma sincsen, 's az egész Állítás, tsekély
 Ítéletem szerént, tsupán csak szófia beszéd. **) A

Ke-

*) A Duna mentében Földvárnál, Paksnál, és Tol-
 nánál még most is eleget találni az efféle Ró-
 mai Maradványokból. Főképen az említett lefo-
 lyó Duna számos illyenfelét moski a partokból.

**) A Szittyai vagy is Hunnus, az az: Székely
 vagy is Kún Betűk Vitatásának legnagyobb Tá-
 masza lehetne amaz 1358 - diki Krónikásnak he-
 lye, hol a Székelyekről így szól: „Hi nondum
 Scythicis literis obliti, ejusdem non encausti &
 papyri ministerio, sed in baculorum excisionis ar-
 tificio, Dicarum ad instar, utuntur.“ Chron.
 Hung. P. I. C. 24. Azután Oláh Miklósnak a-
 ma helye, hol Etele életében Cap. 18. így ír:
 „ad explicandam animi sui Sententiam ac volun-

Kerefsztyén régiebb Eleink (: bizvást elmondhatni egész a Vallás Réformátzióig :) a Tudományokon épen nem kaptak, mert a Nevelésök sem

C 4

vólt

tatem quotidianam, præter usum papyri & atramenti aut characteris aliarum linguarum, notas quasdam baccillis ligneis incidunt, aliquid inter se significantes, quibus ita incisís apud amicos & vicinos vice nuntii epistolæve utuntur.“ Ezek a botokra rovott Betűk, ha egykor divatban lettek volna, soha elnem hihetem, hogy egészen kiveshettek volna, vagy valami Nyomot magok után ne hagytak volna; főképen a Székelyeknél, kik többire külön laknak egyéb Némzetektől. Bizonyal az Iróik imitt amott a Kősziklákon is hátra hagyták volna azokat, valamint Szibériában a régi tsinatlan Népe az akkori Betűit. Lásd illy Karaktereket Strahlenbergnél, mellyek a Kősziklákon szerteszélt találkoznak mai napig. A melly úgy tartatott Szittyai vagy is Kún Betűket Telegdi János és Bél Mátyás egy kis különbbözéssel előhoznak, azok szemlátomást elárulják magukat az ő tzifrás és keresztes vóltokkal, hogy tsak költött Betűk. A melly Felirást Gyarmati Úr hoz elő a Tsíkfszéki Sz. Miklósi Templomból, az, ha azt tenné, a mit ő Kegyelme tolmátsol belőle, tehát 1401-ből vólna. De hihetetlen dolog, hogy, ha akkorez az Irás módja még fen lett vólna, azóltá egészen kiveshett vólna, 's a Levelekben valami Nyomot ne hagvott vólna hátra. Egyébként is a magyarázatja felettébb erőltetett. Katántsits is ezt az úgy vélt régi Hunnus Betűkből álló sz. Egyházbéli Felirást igyekezett megmagyarázni. De, ha

volt arra való, 's igen ritka találkozott köztök egy olyan (: értem a Világiakat :) ki tsak a nevet tudta volna alá írni. Mind azon Tudomány, mely

a Magyarázatja igaz és helyes, soha meg nem foghatom, mi okból írta légyen az Író az Egyház falára ama fabeli Kivánságát. Kezai Simon, ki amaz említett 1358-diki Krónikásnál vagy nyúltzvan hszvendőkkel régiebb, a Székelyekről sokkal mást ír, mert azt mondja, hogy az 'ő idejében, a mint tudtára lett, Oláh Betűkkel éltek. Unde Blackis commixti literis ip/orum uti perhibentur. Lib. 1. C. 4. Ezek az Oláh Betűk nem lehettek mások, hanem az úgy nevezett Glagol vagy is Galagy Betűk, melyek most immár Orosz Betűknek hivattatnak. Gyanakfzom, hogy az előhozott Sz. Miklófi Fennírás is ezen Betűkkel irattatott. Az említett Szittyai Betűknek nem kis Vitatója Gyarmati Úr is (: lásd elől a Grammatikáját :) már most egészen mást itél ezen Betűkről, mert szint úgy költött Betűknek tartja. Nékem igen tetszik Schlozzer Allítása, hogy a Lengyel, Orosz, Porosz, Magyar, Tseh, Dán, Svéd, és Nór Nemzetek fennmi Betűkkel nem bírtak a Kereszttyénség fellevése előtt. A Szavai ezek: „Das aber alle diese Völker die Schreibkunst erst mit den Lehren der Christlichen Religion erlernen haben, zeigen ihre heutige Buchstaben. Und dass sie vorher andre Buchstaben gehabt, die nacher nur durch die Mönche verdrungen worden, kan niemand beweisen. Was man einige Zeit lang von alter Preussischer Schrift gefabelt (: én a régi Magyar Betűkről színt azt tartom :) ist erweislich falsch: höchstens

mellyben oktatást vettek, a Vallás Tudomány-ja vala. A mind a kétféle Kézimívesek, úgymintt *Artiste & Opifices, Künstler und Handwerker*, tsupán idegerek valának, valamint még most is, midőn ezeket írom, azok többire. A Pap Urak pedig, kik az említett Réformátzióig egyedül bírták nálunk a Tudományokat, noha minden

C 5

bö-

mufs man das Russische Alphabet darunter verstehen. Und was die Scandinavischen Runen betrifft: so ist doch so viel gewiss, daß alle mit Runen beschriebene Denkmähler, so viel ihrer noch vorhanden sind, jünger als das Christenthum sind.,, -- A Keresztyénség pedig ezen Népeknél ilyenképen vezetettetbé:

- VII Százban a Déli Vindus Tótoknál.
- IX Százban az Éjfszaki Vindus Tótoknál.
- 856-ban Bolgároknál 's Morvaiaknál.
- 894-ben Tseheknél Borivoj alatt.
- 965-ben Lengyeleknél és Slézeknél Meskó alatt.
- 975-ben Magyaroknál Gyétsa alatt.
- 988-ban Oroszoknál Nagy Lodomér alatt.
- 996-ban Nóroknál Oláv alatt.
- 1000-ben Svédeknek Olof alatt.
- --- Jégorfszágiaknál Lagman Thorgeir alatt.
- 1021-ben Dánoknál Nagy Kanút alatt.
- 1157-ben Finoknál.
- 1186-ben Letteknél.
- 1196-ban Eszteknél.
- 1210-ben Poroszoknál.
- 1350 körül a Magyarországi Kúnoknál.
- 1382-ben Permaiaknál.
- 1386-ban Litvaiaknál.

bőségben töltötték is életjököt, ritkán érkeztek arra, hogy Utójiknak valamit magok után hagyjanak írásban. Főképen a hazai Nyelven igen keveset birunk, 's a Magyar Kézirat legritkább a Könyvesházakban. Valamennyi nyomtatott Magyar nyelvű Könyv elejétől fogva mind eddig alig tesz két ezer különbbféle Munkát, 's azok is többire vagy imádságos, prédikáziós, 's egyéb istenes és lelki Könyvek, vagy pedig merő fordítások. Az eredeti nálunk kiváltképen ritka. A Nyelvünkön való Felírásokból alig találhatni tizet az egész Hazában. A Magyar Ópénz is melly igen ritka legyen, azt leginkább azok tapasztalják, kik gyűjtögetik. A Tudatlanság eddig azt szerzette nálunk, hogy ha hol találtatott is valami arany vagy ezüst Vertelék, azt legottan, még a Nemesek is, vagy a Zsidókhoz vitték, 's fele árában od' adták, ki is azután hol egyet hol mást tsináltatott magának belőle; vagy pedig egyenesen az Ötveshez hozták, 's Gombokat vagy Kanalakat készítettek abból magoknak. Egykor magam is felszabadítottam az Ötvesnek olvasztó Kézéből Zsigmondnak négy Aranyját, mellyekből Gyűrűt akart készíttetni egyvalaki. — De mint-hogy arany, ezüst, és márvány Készület tsak Gazdagoktól telik ki, én tudnék egy Módot, melly által lehetne óltsóbban is feltartani emlé-

kezetünket Utóinknál, 's nekik, a mit akarnók tudtokra adni Könyveken kívül is. Az így lehetne. Ha, tudniillik, olly nyomtató ön vagy fa Betűket készítettetnök, mellyek nem mint a Könyvnyomtatásból kiállók, hanem beállók volnának, valamint a Petsétnyomón valók, 's azokkal az agyag Táblát kinyomtatnók, 's azután kiegészítettetnök. *) Ezen Táblát színt úgy ellehetne vőlünk a Koporsóban temetni, valamint a Rómaiak tselekedtek az Ő agyagból készültt házi Isteneikkel 's istenes Képü Tábláikkal. Magamnak vagyunk két illy agyagos Képállványon, 's egy kis Táblám, mellyek valami feketés Zomántzal bé voltak mázolva. A Képállványok, amint látszik, Tzibelét és Pomónát állitják elő. A Táblán való meztelen Vénusnak fekvő *bas relief* Képe olly gyönyörű, hogy még most is a legjobb Mesternek

*) Ezek a Táblák jövő Századokban színt olly becsesek volnának, valamint most a Római Maradvány Felirások. Ezek felőlünk ezer Esztendőök múlva is bizonytságot tennének, kik valánk. Ugyan azok, minekutánna a mostani valamennyi írott és nyomtatott Könyvek tűz, nedv, por és szű által egykor minden bizonynyal elvesznek, az Utóinkkal megismerítettetnének bennünket, 's ha tanitók vagy józanúl tréfások volnának, a vólt Esztendőkről hirt adnának, ha pedig babonások, a vólt tők Fejünket árúlnák el.

nek is betsületet szerezne. Ezeket a Duna mosta ki Földvárnál a partból, hol fok Századok által heverték a Koporsókba.

A Halottaknak eltakarittatásokról.

II Jó'sefnek köszönhetjük, hogy ama büzös Sirkertek vagy is Tzinteremek a Városok's Helységek közepéből kitiltattak, 's a Hóltallagok vagy is Kripták az Egyházakban megszűntek. Okos's böltés Rendelése vala még az is a megnevezett Fejedelemnek, hogy a népeffebb Városoknak meg'naltt Lakosi a fenyő deszkás Láda helyébe egy Kender vászon Zsákban temetteffenek el. De ezen Rendelésének nem következett bétöltése, mert a Nép, Előítéletektől elámittatva lévén, a Zsáktól irtózott, 's a jó Tsászar, Népének kedvetlenségét látván, nem akart rajta erőszakot tenni. Hogy ez a Halottaknak eltakarittások módja az Élőkre nézve nagy hasznú lett volna, ez kitetfszik abból, mert nem tsak amaz ezernyi ezer Deszkák, mellyek esztendőnként a Halottakra elvesztegettetnek, 's most naponként szüntelenül drágálnak, más haszonra fordittathattak volna, hanem a Halottaknak hamarább való elrodadások is fok ártalmas Göztől megmentette volna az Élőket. A Kender Vászon pedig a legoltsóbb Jóság, mellyben a Halott tiszteffen eltemet-

temettethetik. A Halottaknak úgy is mindegy, akár Deszkákba fektetik, akár Vázsonba, 's korábban vagy későbbén változik hamuvá 's porrá. De ezt a Köznéppel igen nehéz elhíttetni, ki az Előítélettől 's a régi Szokástól nem olly könnyen válikmeg; ahozképest, a Főrendnek kellett volna példát adni, mert a Köznép az Ő kész Majma mindenkor, mindenütt, 's mindenben. — Nekem a Halottaknak tüzzel emésztetésök, melly a Rómaiaknál divatban vala, felettébb tetszik. Mert nem tsak hogy a dögös Szag (: az Ember 's Barom holt Teste igen egyféle Dög :) nem sértené többé az Éloket, de még kedves Embereink legártatlanabb Maradványok, Hamvok tudniillik, sok száz Esztendőök után is birtokunkban lehetne. Az a tartós Korsókban vagy is Siredényekben, Római szokás szerént, a földbe vagy akár hová eldugathatnék. — A Halottal való illendő bánáshoz tartozik, hogy Őtet mind addig elnem kellene temetni, míg a *Corruption*nak Fóltjai meg nem jelennek az Ortzáján, 's a Dögfszag nem kezdi magát jelengetni. Ezek pedig az igazi Halottat legottan megszállják. Mert sok Ember temettetett el immár, ki még tovább is élhetett volna. De minthogy az Ájúlása 's a hideg Teste Halottnak hazudták, minden további várás nélkül beszégeztetett, 's eltemettetett. Minden Hely-

ség-

ségben, valahol Seborvos találkozik, meg kelle-
lene általa a Halottat nézetni, ha nem öletett e-
meg Méreggel, vagy más erőszakos Eszközzel.
Mert már a Példák megmutatták, hogy a *Succes-
sio* Pora, még a Közrendnél is, sokakat küldött
a más Világra. A Halottnak az Emberek által
való vitetése, 's a Gyász-esetnek Torral való fe-
lejtése, több okokra nézve inkább elhagyásra,
hogy sem megtartásra méltók. Így a sok hiába
való Költség a gyászos 's gyakorta valóban sze-
gény Árváktól elmellőztethetnének. A Halotta-
kat éjjel tsendességgel Szekeren kivinni, 's min-
den Késérés, Harangozás, Éneklés, vagy Siratás
nélkül eltakarítani, az Észnek hasznát venni a-
karó Emberekhez legillendőbb.

Az Országunknak hajdani Lakosiról.

Ezen Országról 's annak Népéről, még mi-
nekelőtte azt a Rómaiak a Dunáig elfoglalták,
's Pannóniának kezdték nevezni, a mi is Ágost
és Tiber Tsászároknak idejökben történtt, éppen
annyit tudunk, mint a Vizözön előtt való Világ-
ról. Azt azonban okkal gyanithatjuk, hogy an-
nak minden Részeit akkor merő Tótság lakta,
kiket a Római Irók különbbféleképpen neveztek,
úgy mint *Pannonoknak, Dacusoknak, Getáknak, Sar-
matáknak, Jaxigeseeknek, Vividusoknak, Venetusok-
nak,*

nak, 's *Carmusok*nak. Mert hogy a Tót Nemzet nem azután jött bé ezen Országba, hanem már a Rómaiak uralkodások alatt itt kellett lennie, az onnan is kitetszik, minthogy az Iróknál az ide jövetelökről nints semmi emlékezet, holott Ágost Tsászfár idejétől fogva a Népnek bujdosásaik 's letelepedéseik alkalmasént felvannak jegyezve. Ezen Rómaiaknak Pannóniába való belépésök előtt itt lakott Tót Nemzetnek 's Fedelminek minden Történeteiket örök Éj fedezi, *carent quia Vate sacro*. — A *Gotbusok*nak vagy is a Németeknek Országunkban vólt hajdani lakásokat igen nehéz megmutatni, akár mennyit igyekeztek legyen benne fok Német-Magyar Irók Hazánkban. Ha még is laktak egykor, tehát ők lehettek ama *Bastarnák* és *Scyrok*, kiket közönségesen Német Nemzeteknek tartunk, 's a Fáttra, Mátra, és Tátra allyán lakhattak, mert ezen Hegyeknek még a nevök is, úgy tetszik, Németből eredett, úgymint *Vatter*, *Mutter*, 's *Tochier*ből. A melly Német Újszállások Magyar és Erdélyországban történtek, 's a mellyeknek Maradékaikat rész szerént még most is feltalálhatni köztünk, azok Sz. István idejében 's ő utánna lettek meg az Árpád Nemzetségéből született Királyink alatt. Ezen Német Újszállások közt legnevezetesebb az Erdélyi és Szepefi Szászság.

Mikor léptek legyen a Tótok ezen mostani Földünkre, bizonytalan. Ki tudja, ha nem valának e Ők ezen Tájnak első Lakosi Európának Ázsiából történt megfzallásakor? Jegyzésre méltó, hogy a Magyarországi Tót Nyelv valamennyi Tót Nyelvek között legjobban egyezmeg az Oroszszal, még pedig olly Szavakban is, a melyeket egyéb Tót Nyelvekben hijába keresel. — Amaz igen vastag régi német Gomb szabású ezüst Pénz nem, mellynek magam is ezen Sokféle nevezetű Munkámban kettős Képét adtam, de a melly a Képekre nézve gyakran igen különbözik egymástól, ezen Tót Nemzet Fejedelmének veretett Pénzének látszik leani. Mert ámbár ez a Pénz találkozik immár szerteszélt a külföldi Gyűjteményekben is, de hogy innen vitetett oda, az abból is kitetfzik, mert a Földgyomrából tsak Magyar- és Erdély országban szokott előkerülni, és seholt olly bőven nem találkozik, mint minálunk. Ezen Pénznek sokféle Képeit említik 's adják elő *Eckel* és *Neumann* Urak az Ő *numismaticus* szép Munkáikban. A Pénzeknek Képeiket, mellyeket ezen Pap Urak Könyveikhez kaptoltak, többnyire a Vitzai 's Festetits Gróf Urak Gyűjteményeikből szerzették magoknak, mellyek Héderváratt 's Keszthelyen találkoznak. Eme Pénznek némelly Darabjain ol-

váshatni a Fejedelmek neveiket is, mellyek szép deák Betűkkel kivannak verve, úgymint *Adna, Atta, Aufcro, Bia, Biater, Busu, Cobliob, Covnos, Donnus, Dubno, Eccαιο, Evoir, Monnor, Nenet, Nonnos*, 's több másokat. Tsudálatos dolog, hogy még ennyi feltaláltt Nevekből sem lehet valaki bizonyos ezen Fejedelmeknek Nemzetök iránt, vagy is miféle Nemzeten uralkodtak, kik ezt a Pénzt verették. Mert a mit én itt e felől említtek, az tsak *conjectura* 's Velekedés. — Az említett tudós Pap Urak ezen Pénzekről úgy vélekednek, hogy azokat valamelly Pannóniai, Dátziai, Méziai, Trátziai, vagy Matzedóniai *barbarus* vagy is tsinatlan Nemzetnek Fejedelmi azon időben verették volna, midőn ezek a Népek a Rómaiakkal kezdetek megismerkedni 's kereskedni, a mit is ezen Pénznek szép deák Betűi szemlátomást elárúlnak. *Eckhel* úr azt tartja, hogy ez a Pénz neme Traján Tsászárnak ideje előtt veretett, minekelőtte Detzebalust megverte, 's Dátziát a Római Birodalomhoz kaptsolta. Én is olly hiszemben vagyok, hogy ez a Pénz jóval régiebb Traján Tsászárnál. De vallyon ki hiheti azt, hogy ha a Trátziai vagy Matzedóniai Fejedelmekhez tartozott volna ez a Pénz, a deák Betűk helyében inkább görög Betűket nem szemlélnénk rajta? Vannak ugyan ollyikon egy két

görög Betűk is, de ritkábban. Az ezüstműből való legfamosabbak, de vannak aranyból 's rézből is. Valaki ezt a Pénzt meglátja, legottan az Ezüstnek vastagságából 's finomságából olly ítéletet fog hozni, hogy azon Országnak, hol ez a Pénz veretett, fok ezüsttel vagy is igen termékeny ezüst Bányákkal kellett birnia. 'S illyen Országok valának mindenkor Magyar és Erdély Ország. *) A *Bia* és *Biater* névvel veretett Pénz nálunk olly közönséges, hogy azt a legkisebb Gyűjteményben is feltalálhatni. Ebből azt lehet kihozni, hogy ez a Fejedelem alkalmasént egykor ezen a Tájon fok ideig uralkodhatott. *Strabo*, ki Ágost és Tiber Császárok alatt élt, Pannóniának lakosát emlegetvén, így szól végre: *quorum Dux Bato*. Ki tudja, ha ez a *Bato* nem egy e az említett Pénzeken olvasható *Biateckel*, mert ez, amint látszik, *Biatnak* tótos kitsinyítője. Talán a Tólna Vármegyei Bata és Bataszék még most is ezen *Batónak* vagy is *Biatecnek* emlékezetét tartják fenn.

A

*) A Bars, Hont, 's Hunyad Vármegyei Bányák fokkal régiebbek, hogy sem némelyek gondolják. Azok alkalmasént már Urunk születése előtt műveltettek.

A Nyelvünknek egyéb Nyelvekkel való Rokonságáról.

Nyelvünknek a Fin Nyelvvel való Rokonságát elsőik hirdették tudtomra *Rudbeckius* 1.) *Leibnitzius*, 2.) *Egenolphus*, 3.) *Comenius*, 4.) *Fogelius*, 5.) *Eccardus*, 6.) *Strahlenberg*, 7.) *Bayer*, 8.) *Huszti*, 9.) *Ihre*, 10.) *Büfching*, 11.) és *Fischer*, 12.) Ezek után jelentt meg *Sajnovits*, 13.) ki Dán, Nór, 's Laporfzágba jutván, előszer ugyan *Kappanhágában*, de azután vilzfzajöven *Nagyszombatban* is kiadott Könyvében ezt a Nyelvbéli Hasonlóságot a Közönséggel úgy közlőtte, mint immár egynéhány Tudóstól észre vett dolgot. A Szavai pag. III. edit. *Tyrn.* im ezek: „*Obtinui præter hæc celebriorum quorundam Authorum Opuscula, in quibus Idioma Hungaricum cum Fennico atque Lapponico convenire, etsi non demonstrent, ita tamen luculenter asserunt, ut hac in re novæ Inventionis laudem mihi arrogare non possim, licet forte possem Certitudinis atque Demonstrationis.*“ *Sajnovits*nak ezen Vitatását helyben hagyák *Schlözer*, 14.) *Pray*, 15.) *Hager*, 16.) és *Gyarmati*, 17.) *Magam* is, 18.) fok olly Lap Szavakat öfzvegyűjtöttem 's ki is nyomtattattam, mellyek a Magyar Szavakkal vagy megegyeznek, vagy legalább valamiképen megegyezni látszat-

nak, 's többnyire Sajnovits és Gyarmati Uraknak szemeiket elkerülték. De van még jóval több is, mellyeket még egykor közleni elnem mulatom. Sőt Leemnek ama nevezetes Könyvéből is: *De Lapponibus Finmarchiæ, eorumque Lingua, Vita, & Religione pristina Commentatio*, többfélét kijegyzettem, a mi a Nyelvünket látszatott illetni. — De vannak ellenben, kik még most sem esmérik olly igen nagynak ezt a Rokonságot. Ezek azt mondják, hogy a Fin és Lap Nyelvek csak némely Szavakban egyeznének meg a mi Nyelvünkkel színtűgy, valamint a Török Nyelv is, de nem a Szavak ejtegetésiben, hajtogatásiban, 's kötögetésiben, 19.) 'S ez, nem pedig amaz, mutatná meg igazán a Nyelvek Hasonlóságát. Mert ha csak a Szavaknak két különös Nyelvekben való hasonló értelmét akarjuk tekinteni és számba venni, úgy bizvást elmondhatjuk, hogy a Magyar Nyelv minden Nyelvek közül a Tót Nyelvvel egyez meg legjobban, 's ehez a Nyelvhez leghasonlóbb. Ezt észre vévén Katántsits Úr is *de Istro pag. 234.* így ír: „quod si fundamentum valere quidpiam putas, cum Idioma Hungarorum tertia pene sui parte Slavicis constet Vocabulis, perfacile quis inde ortum existimaverit. Sed ut equidem, qui a puero utramque norim, id numquam adserui, ita unam vocum similitudinem in his postremum

esse momentum censeo., Bizonyára a két Nyelvben előforduló 's egyfélét jelentő hasonló Szavak a Nyelveknek Rokonságát nem teszikki, mert minden Nemzet a közel vagy együtt lakó szomszéd Nemzettől költsönöz Szavakat. Ezen Szavaknak a Számok hol nagyobb, hol kisebb, a mint tudniillik fok vagy kevés ideig lakának közel vagy együtt a két Nemzetek. A mi Katantsits Úrnak Állítását illeti, hogy Nyelvünk harmada merő Tót Szavakból állana, arról kétekedem. Hogy itt ő Kelme csak a mostani Nyelvünket értette, 's nem ama régít, melyet az Eleink magokkal hoztak Ázsiából 890-dik körül, azt elgondolhatni. Hogy pedig azon Szavak, melyek egyfélék mind a két Nyelvben közel harmadát tehetik a mi mostani Nyelvünknek, meglehet, de hogy ezek a Szavak eredetök fzerént mind Tótosak volnának, vagy is hogy mi egytől egyigtőlök vettük volna, azt tagadom.

1.) *Specimen usus Linguae Gothicae*, Upsal. 1717. pag. 77.

2.) 3.) Ezeket Ihre említi, hogy azt már ő előtte régen hirdették volna.

4.) 5.) Ezekről Eccardus azt írja, hogy jóval ő előtte szint úgy azt vitatták.

6.) *Historia verum Francicarum* L. XXXI. Num. 82.

7.) *Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Asia. Stockholm. 1730. pag. 31.*

8.) Bél Mátyásnak írott Leveleiben.

9.) Ó és új Dacia. Bétsben 1791. De a Munka már jóval az előtt készültt el. Abban a Lapok és Finok mint Magyaroknak Vér-roknyaik V Részben emlittetnek.

10.) *Clossarium Suio Gothicum. Upsal. 1769. in proæmio.*

11.) A Földleírásának azon a helyén, hol a Finországról beszél.

12.) *Quæstiones Petropolitanae. Göttingæ 1770.*

13.) *Demonstratio Idioma Urganorum & Laponum idem esse. Hafniæ. 1770.* Ez a Könyv legottan kijött Nagyszombatban is.

14.) *Allgemeine Nordische Geschichte. 1771.*

15.) *Dissertationes in Annales Hunnorum. Vindob. 1775.*

16.) *Neue Beweise der Verwandtschaft der Ungarn mit den Lappländern. Wien 1793.*

17.) *Affinitas Lingvæ Hungaricæ cum Lingvis Fennicæ originis grammaticè demonstrata Göttingæ 1799.*

18.) A Sokfélémnek III. 's VI. Darabjában.

19.) Ez mennyire legyen igaz, lásd Sajnovits és Gyarmati Könyveit.

Ezen Rokonságunkat a Lap Nemzettel némelly Hazánkfiak csak azért nem türhetik, mert az, amint tudjuk, a legszegényebb Népe egész Európának. De ha a Német Szomszédink nem szégyenlik a Jégországiakat vagy is *Isländereket* Rokonyaiknak esmérni, kik bizony a Lapoknál sem nem gazdagabbak, sem nem tudósfabbak, nem tudom, miért pirúlhatnak magunk érte. Származásunkat úgy sem vitatta senki belőlök. Sajnovits ugyan a Karjeli Finokból akartt bennünket származtatni, kik hajdan a Lapokkal azon egy Nemzet valának, de *Hell* Irásának kimaradásával ezen Szándéka is abban maradt. *Schlözernek* Szavai a Nyelvünknek a többféle Fin Nyelvekkel való Rokonságáról nekem mindenkor igen tetszettek, főképen midőn Sajnovitsról így emlékezik az éjszaki Történeteinek 306-dik Levélfelén: „Dafs die Sprache dieser heutigen Ungern mit dem Finnischen und Lappischen nahe verwandt, und die Nation folglich ein Zweig des grossen Finnischen Völkerstammes sey, ist was altes und längst bekanntes. Herr Sajnovics hat diesen alten Satz ganz neuerlich durch neue Gründe bestätigt, und besonders gewiesen, dafs auch in der Grammatik (: nicht blos in einzelnen Wörtern, eine grosse Uebereinstimmung zwischen dem Ungrischen und Lappischen sey., A

latt a Jegyzetben : Joann. Sajnovits S. J. Ungari Tordasiensis Demonstratio Idioma Hungarorum & Laponum idem esse. Hafniæ 1770. Lächerlich war das Geschrey, das einige unsrer politischen und gelehrten Zeitungschreiber über diese ihrer Meinung nach ganz nagelneue Entdeckung erhoben: denn Herr Sajnovics citirt eine kleine Bibliothek von Schriftstellern, die schon seit 1717 eben dieses sagt. (: Ezt a Könyvestárt én ihol elő adam, de megbövitve:) Freylich die Ungrischen Geschichtsforscher wußten bisher noch nichts davon; daher ist alles, was sie bisher von *Originibus Ungricis* erforscht haben, so schlecht und ungegründet. Das *idem esse* auf dem Titelblatte ist übertrieben. So weit geht Herrn Sajnovicsens Vergleichung des Ungrischen mit dem Lappischen noch nicht, daß sich mit Grunde von Identität sprechen ließe. Sein Verzeichniß vergleichener Wörter S. 35, 52 enthält nur 154 Beyspiele; und rechnet man die Derivata ab, so bleibt nicht einmahl die Hälfte von Radical Wörtern, die hier allein entscheiden, übrig. Noch übertriebener ist sein Satz S. 27: *audeo dicere, nullam fere Ungaricam Vocem reperiendam, quæ non inter Fennos aut Lappones Sueciæ, aut certe inter Lappones Finmarciæ, itidem reperiatur.* Herr Sajnovics kennt weder die Menge der Finnischen

Völkerschaften, noch die Geschichte und Wanderungen seiner Madscharen: sonst würde er schon *a priori* mehr Aehnlichkeit beym Wogulischen und Permischen mit dem Ungrischen, als bey dem weit entfernteren Lappischen vermuthen. Unstreitig kamen doch die Madscharen aus Asien, also (: dieser Schluss gilt so lange, bis er *a posteriori* wiederlegt und wirklich durch Vergleichung gewiesen wird, daß z. E. das Wogulische dem Ungrischen nicht so ähnlich wie das Lappische sey :) also muß ihre Sprache sich mehr den Asiatischen als den Europäischen Finnen nähern. Nächst dem hat keine Finniſche Nation weniger Verkehr mit andern Völkern gehabt, als die Lappische, und keine mehr, als die Ungriſche. Die letztere Sprache hat sogar Indische, Altperſiſche, Tatarische, und andere Wörter aufgenommen: die Lappische hingegen ist rein. (: Ezt az utólsót én másképen találtam. Ha ki nem hiszi, vegye elő Ihre Lap Szókönyvét, és számos Lap Szókat fog találni, mellyek németesek 's tótosak, mert Svédből 's Oroszból eredtek :) Ungriſch und Lappische ſtelle ich mir daher wie Engliſch und Isländiſch vor, und mache dieſen Schluß: hat die Ungriſche Sprache ſogar mit ihrer entfernteſten Schweſter gleichwol eine ſo ſichtbare Aehnlichkeit, ſo iſt zu vermu-

then, daß sie mit ihren nähern Schwestern am Ural und an der Wolga noch näher übereinkomme: Möchte nur einst das Glück einen *Sajnovics* auch in diese Gegenden führen., Ez az én óhajvásom is régtől fogva.

A Magyar Játékmesékről és Játékszinről.

A legrégibb Magyar Játékmeséknek tartathatnak eme három Darabok, úgymint Szegedi Lőrintznek: Az első Atyáinknak Állapattjokról való Komédiája, melly 1575-ben Debretzenben jöttki; azután *Clitemnestra* a görög *Sophocles* Gyászjátéka, mellyet, Bessenyei György szerént, Bornemisza Péter 1580 körül fordított magyarra, 's Nádasdi Tamásnak akkori Nádorispánnak ajánlott; 's a *Jephta* nevű Gyászjáték, mellyet Illyefalvi István *Buchan* Györgyből öntött magyar Versekbe, 's 1597-ben Kolosváratt ki is nyomtattatott. Ha ezek a három Játékmesék valaha élő Személyek által elő adattak e, az előttem bizonytalan. A XVII Századból is csak két vagy három Játékmesét tudok, mellyek ki voltak nyomtatva. A Század vége felé 1692-ben I Lipót Császár szabadságot adott bizonyos Erdélyi Magyaroknak: „*Poemata seu Rythmos tum latino tum vero hungarico Idiomate componendi, compilandi, ordinandi seu disponendi, iisdemque Ludos comico*

tragicos & Comœdias ad actus & scenas distinctas dialogice ubique in dicto Regno nostro Transilvaniæ Partiumque eidem annexarum Civitatibus, Oppidis, Castellis, & Pagis tam Comitiorum quam Nundinarum Conventuumque occasione, honestis tamen & non obscœnis Jocis vel rebus refertos, una cum Sociis sibi adjunctis usuandi, usurpandi, & exercendi, de ha hasznát vette e ezen Levélnek az említett Erdélyi Jám-bor vagy sem, arról nints semmi emlékezet. Ezen tsak most múltt XVIII Században kezdetek a Magyar Jézsoviták is a Tanítványaikkal Magyar vig és gyász Mesejátékokat adni imitt amott. Fő-képen hol a *Convictusok* valának Kezeik alatt, úgymint Nagyszombatban, Kafsán, Budán, Győrött, Váradon, 's egyébütt. Kereskényi és Illei két Magyar Jezsoviták Gyászijátéki Kafsán ki is jöttek. De irtak többen is közülök mind vig mind gyász Játékmeséket magyarul, úgymint Faludi, Petzler, 's a t. Bizonyos Játékmesének a végén, melly Egerben a Deákok által Barkótz Ferentz Érseknek adódott, illy Versek valának:

Már egyéb nints hátra, Kegyes Hertzeg,
 Hanem hogy Kezedet tsókoljuk meg,
 Mivel Oskolánkba megjelentél,
 Mellyet költségeddel építettél.
 Ó talán utólszor itt tisztelünk,

Utólszor te benned gyönyörködünk!
Ó kőnél keményebb Esztergomi Vár!

* *

Az Isten napjaid böldegittsa,
Életed fonalát hosszabította,
Felséges Afzszonyunk vigságára,
'S Magyar Nemzetünknek nagy hasznára.
Egyes ének Szóval ezt kiáltja,
Égő Kivánsággal azt óhajtja,
Hertzezségedhez buzgó Ifjúság,
Kit Egerben nevel a Tárfaság.

1779-ben bizonyos *Trendel* nevű Kapitány egy hathatós német Beszéddel előterjesztette a Nemzeti Játék színek hasznait, 's felállításának némelly Módját is elő adta. Ezen Beszéd illy Tzim alatt jöttki: *Entwurf zu einem Ungarischen Nationaltheater: in einer Rede an das Vaterland. Preßburg 1779.* De az Idő még elnem jött akkor, hogy a Nemességünk a Magyar Játékszínbe kívánozzék. A mezei Életet megszokván, 's azt minden Mesejátéknál többre betsülvén, tsak telen egynéhány napra térttbe a Városokba. A Városi Nemességünk pedig megelégedett a Német Mesejátékkal. Pozsonban már 1730 diktól fogva Német Mesejátékok adattak, de azok többire merő Tséljátékok, *Possenspiele*, valának, hol a Kolbász Jantsi 's a Galambos Kati, *Hanswurß, Colum- bina,*

bina, mint legfőbb Személyek jelentek meg. Ekkor, úgy tetszik, még lehetetlennek tartatott, hogy valamelly Mesejáték mulatságot adjon, ha csak a Tséltsapó *Possenreisser*, benne nem jelent meg. Ezen most elfolyt Századunknak közepe után egynehány Német Teátrum kelttfel e két Hazában, mellyek részszerént állhatatosak, úgymint Pozsonban, Pesten, Budán, 's Eszterházán; részszerént bujdosók, úgymint Szebenben, Temesváratt, Kassán, Győrött, 's Nagyszombatban valának. Sőt még a Hegyallyai Szüret is szokott volt kapni ilyen bujdosó Mesejátékos Társaságot. Ezek által 's némelly idegen Daraboknak fordítása által, de leginkább a Bétsbe, Pozsonba, 's Pestre való többszeri Utazások által a Magyar is bele szerezett lassanként az efféle Mulatságokba. 'S minekutánna egynémelly hazafszerető Írók a Nemzeti Játékszinnek felállítását leginkább azon okból javaslották, hogy az által a Társalkodás Nyelve tsinosabbá 's tökéletesebbé fogna válni, a Magyar Közönség már kész vala azt elfogadni 's helyben hagyni.

1790-ben az Országgyűlése alkalmatofságával, midőn a Magyar Hazafszeretőség új életre kapott, a Magyar Játékszin felállítása is elővete-tett. Legottan találkoztak egynehány tsinos Ifjak, kik Anyanyelvökben mint Játzószemélyek ön-ként

ként kívántak megjelenni. Hogy tehát a Buzgóságok illőképen vezettethessék, a Tárfaság jó rendbe hozatassék, 's nemes Szándékok kívántt véget érjen, az Igazgatást magokra vállolták G. Rádai Pál 's Kazintzi Ferentz. De meggyőzhetetlen Akadályt találtak G. *Unwerth*ben, ki a Budai és Pesti Játékszineknek Bérloje vala. Az ő engedelmé nélkül semmi nyilván való Mesejáték nem adódhatott, 's egy Magyar Játékszintől nagyon tartott, ne talán igen is kárára légyen. Ez okból annak felnyitását másként nem akarta megengedni, mint egy irgalmatlan váltó Pénznek letétele 's más nehéz kötések alatt. Hijába iparkodott mind a Vármegye, mind pedig a két Város, hogy őtet valamelly illőbb módra birhassa. Valamig az Országgyűlése tartott, megnem másolta akaratos eltökélését. Pedig ugyan ekkor kellett volna a Magyar Teátrumnak magát megismertetni, ha jövőendőben gyámolítását akarná találni. Nagy nehezen a Tárfaságnak megengedé végre, hogy egyszer Budán Október 25-dikén 's egyszer Pesten Október 27-dikén játszhaflon; 's ez színt akkor történt, mikor az Országgyűlése Budát elhagyván Pozsonban mentt.

Tsak nem két Efstendeig kellett nagy állhatatossággal az említett Akadállal hartzolni. Huszonnyóltz Vármegye és több nevezetes Ha-

zafiak a jó Szándéknak pártját fogták, 's a felső Helyeken is tettek iránta írásbéli lépéseket. Némelly Nagyjaink segedelmet is nyújtottak egy ideig, míg végre 1792-ben Május havában a Játékszin elég nehéz Kötések alatt rendszerént felnyitattott. Mert ugyan is a Magyar Tárfaság tsak akkor játszhatott midőn a Német halgatott, 's nem másként, hanem minden játszásért három Aranynak letételével. 1793-ban Énekjátékok is kezdtek adódni. Az első vala Szalkai Antalnak Németből való fordítása: Pikkó Hertzeg és Jutka Perzsi; azután a Formenterai Remete.

De az Újságnak múlásával a Magyar Játékszin is kezdett hová tovább hanyatlani. Mert ámbár Szabolts, Gömör, és Bihar Vármegyék némelly pénzbéli segítséggel is valának, 's Pest Vármegye a maga Nemesseinek számára Lózsikat is váltott, végre még is egy okos, forgott, és merész Felvállolónak hijával lévén, 's Nagyjainktól idejében 's illőképen meg nem segítettven, 1795-ben egészen megszűntt — Reménységet fe hagyván, hogy olly hamar ismét helyre állhasson. *)

A

*) Ezt mindjárt fokban előre általlátták, hogy Pesten a Magyar Játékszin a Német mellett soha lábra nem kap. Mert minthogy az Aszszonyink közül

A Magyar Játékszinnek 1790-től 1792-ig való Történeteit leírta Endrődi János a Magyar Játékszin nevű Könyvének elején, melly Pesten 1792—93-ban jöttki.

Kevesebb lármával 's költséggel, de, úgy tetszik, több értéffel 's illősséggel kelttfel 1792-ben Erdélyben a Kolosvári Magyar Játékszin. Ott is az Ország gyűlésekor a Magyar Játékosokból egy Társaság öszveszövetkezett, melly az oda való Nagyoktól, kik Hazájok szeretésében magokat megkülömböztetik, megsegítettvén, G. Teleki Lajos Kormányozása alatt olly gyökeret vere, hogy még mind eddig is, amint mondják, fenn van, 's további fennlétét is reménylheti.

Ezen Játékszini Idő alatt (: 1790—95 :) Magyar és Erdély országban bőven jelennek meg nem tsak egyes fordított 's eredeti Játékmesék, hanem azokból némellyek Gyűjteményeket is
fze-

többséskén a Magyar Nyelvet vagy éppen nem értik, vagy ha valamit értenek is belőle, de nem fokát, azok bizónnyal a Német Játékot a Magyarért elnem fognák hagyni. Már pedig a mi Nemünk mindenkor tsak oda fíet, a hol a szép Német bővebben tudja lenni. Lehetett 's maradhatott volna a Német színt úgy egyedül Budán, valamint a Magyar egyedül Pesten. Így a ki nek mellyikhez kedve lét volna, azt helyben vagy a Szomszédságban feltalálhatta volna.

szereztek. Az első kezdé kibotsátani Kazintzi Ferentz illy nevezet alatt: Külföldi Játzófszin. Káfsán 1790. 8. de a mellyből tsak egy Darab jöttki. A második Gyűjteményt Hatvani István adáki illyenképen: Theátromra alkalmaztatott 's válogatva öszveszedett Munkák. 1792. 8. A harmadik az említett Endrődié. Negyedik Erdélyben jelenttmeg illy Tzim alatt: Erdélyi Játékos Gyűjtemény. 1793. 8.

A Frantz és Német Játékmeséknek egynehány Fordításival már jóval az előtt birtunk. *Corneille*, *Racine*, *Voltaire* némelly Játékmeséik Nyelvünkön is olvaftattak. Sőt eredetiek sem hibáztak tellyességgel, úgymint Bessenyeinek Hunyadi Lászlója; (: 1773 :) Simainak Mesterséges Ravaszága; (; 1775 :) 's még egynehány. De ezen öt Esztendőök alatt, bizonyos Laistrom szerint, 250 Teátromi Darabok jelentekmeg Nyelvünkön; közel száz Darab ki is nyomtattatott, a többi Kéziratokban maradt. A való, hogy ezek többire tsak Fordítások Németből 's Frantzból, de ki is várhatott egyebet eleinten. A fordítók valának: Aranka, Bárány, Boér, Fejér, Gindl, a két Kazintzi, Kováts, Mérei, Pétzeli, Ráth, Sági, Sebestyén, Simai, Sós, Szalkai, Szerlemhegyi, Seelmann, Ungvári, Versegi, Zsitvai, 's a t. Azok közül, kik eredeti Darabokat

készítettek, emlegetésre méltók: Bessenyei, Kármán, Simai, Szabó, Versegi.

A Magyar Játékszinnek megéledését még reménylhetni talán a Budai 's Pesti Teátrumoknak jövőendő kibérlesekor. Hogy még mostan nem lehetett állandó, azon épen nints mit tsudálkozni. Az értelmes Hazafiak jól előre látták a mostani rövid életét. Ha egykor több Gyámolói lesznek, 's az Országnek Pénztárából megsegittetik, akkor osztán Ő sem aluszik el olly könnyen. Ha a Bétsi 's Berlini Teátrumokat az Udvar nem segítene, azok sem soká állhatnának meg.

A Magyar Játékszinnek ezen Történeteig nagyobbára a Jénai Tudós Hirekben megjelentt Német Tudósításból vettem. Annak ki lett legyen Szerzője, nem tudom, de hogy igaz és valóban tudós Hazafi lehetett, abban bizonyos vagyok.

A régi 's mostani Magyar Énekről és Tántzról.

Bizonyos 's tagadhatatlan Dolog, hogy valamint sok egyebekben, úgy szinte az Éneklésben 's Tántzolásban is elütöttünk a régi Eleinktől. A régi Magyar Ének csak nem mindenkor történetes, vitézi, vagy keserves vala. A történetes valamelly vig vagy ízomorú Esetet hozott elő;

a vitézi Etelének, Árpádnak, Szaboltsnak, Hunyadinak, vagy egyéb Magyar régi 's utóbbi Hősnek híres Viadaljait emlegette; a keserves pedig valamely fő, nevezetes, 's vitéz Embernek Szerentsét'enségén vagy halálán kesergett, úgy-mint Lélnek, Boltsúnak, Szilágyinak, Losontzinak, 's t. af. Vóltak az Eleinknek szerelmes Énekeik is, 1.) de azok menttek vóltak minden Fajtalanságra ingerlő Kifejezésektől. Kár, hogy ezen Énekek mind oda vesztek, kivévén amaz egyetlen egy történetest, melly így kezdődik: Emlékezzünk Régiekről — — — Érttem pedig itt az olyan Énekeket, mellyek 1500-dik előtt készültek, mert a XVI Századiakból birunk még is egynehányat, mellyeknek Szerzői részfszerént imezek valának: Tinódi, Fazekas, Valkai, Balassa, Rimai, Illosvai, Enyedi, Nagy, 's a t. A keserves Énekek dalolását az Eleink színt úgy gyakorlották, valamint ez a mái Rátzoknál még szokásban vagyon. A Rátz Legény, mihelyt reá ér, nagy Szív fájlalva elő veszi a régi Hőseiről szólló Énekét, 's kesergő hangon eldalolja. A *Kralovits Marko*, azaz: Márk Szerviai vagy is Rátzországi Királyfi még most sem ment nálók feledékenységbe, sőt az Ének által felélesztett Emlékezete még most is Könyveket tsordít a Rátzok szeméből. Mondják, hogy ez nagy Vitéz

vala a Törökök ellen a XIV Században, de végre a Törököktől törbe tsalattatván, elesett. Emlegetik Énekeikben a Rátzok Hunyadi Jánost is *Jankula* név alatt, a mi is annyit tesz mint Jankó. — A mostani Énekeink, a mint fokban tartják, többire Tót, Német, és Tzigány Dalokra, az az Nótákra, készültek. Már minthogy a régieket öszvegyűjteni elmulatták az Eleink, (nem lévén az Irás olly nagy divatban akkor mint mostan:) bár elne felejtették mi is a mostaniakat, legalább a Köznép Énekeit egybeszedni, mellyek színt úgy régiek lesznek egykor. Ezt már előttem Ráth Mátyás is tanátslotta az akkori Hirmondójában, 's Révai Miklós meg is igérte, de bé nem töltötte. — A régi Magyar Tántz bizonyára nem a mostani Fris-Tántz 2) vala, melly, fokaknak Itéletök szerént, inkább Tzigány hogyszem Magyar Tántznak mondathatik, 's a melly valóban egy húron pendül ama fő szédítő Német Tántztzal, 3) hanem a lafsu Palotás Tántz, melly a Lengyel Tántztzal fokban megegyezett. A Lejtőt Tót Tántznak tartom. Ha nem tsalatom, ugyan ezt a Tántzot járta 's mutatta Pozsonban az Udvarnak 1572-ben Rudolf Koronázatján Balassa Bálint, 4) mellyet Istváni így említ: „Remotis mensis Juventus militaris & illustrum Virorum Liberi adolescentes choros in

cavædio Domus duxere; inter quos Valentinus Balaffius, alterum & vigesimum natus annum, eo genere Saltationis, quam nostris Opilionibus propriam & peculiarem, vulgus exterorum omnibus æque Ungaris communem putat, palmam obtinuit, quum Cæsar & Rex cæterique Principes, illum veluti Panes & Satyros imitantem, modo retractis, mox divaricatis in terram Cruribus subsistentem, modo saltuatim se attollentem, sublimi e podio non sine voluptate spectavissent., Ha a Toborzók a Lejtővel egyféle Tántz volt e, nem tudom. Pápai mind a kettőt tsak *Tripudium*nak deákozta, de ezt: Lejtőt jární így is tolmátsolta deákul: *flexuose saltare*. Nékem úgy tetszik, hogy a Lejtő az, a mi a Tótoknál *Kreptsenye*, az az: magát hol le ejtve, hol fel vetve való ugrálás. A Toborzókról vagy is Toborzóról Heltai egy helyett így ír: És mikoron minden Vitéz ott Toborzót járna, (: tudniillik a Kenyér mezőn a Törökök megverésök után való éjjel:) inték a Vitézek Kinizfi Pált is, hogy ő is megmutatná az ő diadalmas Vigasságát. Felszökellék ez okáért, és ott hátára tevé a jobb Kezét, és fogaival felharapá a földről egy nagy Töröknek holt Testét, és azt Szájában hordozván, sokáig ott tántzola vele a Hősek között, mellyet erősen tsudálnak vala mind az Hősek.,

— Ha az Álmoossal 's Árpáddal ide jött Eleinknek Tántzaik valának e, bizonytalan. De ha gyanakodni szabad, lehettek mind Tántzaik, mind pedig Hangeszközeik, Hangszerfzamaik, *Musica instrumenta*, szintűgy, valamint még most is vagynak az Elődöknek vagy is Kalmukoknak, 's egyéb azon táji Népeknek, kiknél bizony vadabbak nem voltak. Hogy pedig Énekeik valának, a bizonyos. Az 1358-diki Krónikás *P. 2. C. 9.* így ír: „ideo isti Capitanei septem de se ipsis Cantilenas fecerunt inter se decantari, ob plausum secularem & divulgationem sui Nominis, ut quasi eorum Posteritas his auditis inter vicinos & amicos jactare arrogantia se valeret.,, *Priscus* a Kún Versekről 5) már Etele Palotájában imígy emlékezik: „Adveniente vespere, sublatis epulis, duo Viri Scythæ coram Attila prodierunt, & Versus a se factos, quibus ejus victorias & bellicas Virtutes canebant, recitarunt. In quos Convivæ oculos vultusque defixerunt. Et alii quidem Versibus delectabantur; aliis bellorum recordatio animos exfuscitabat; aliis manabant lachrymæ, quorum ætas adfecta reddiderat corpus effœtum & imbecillum, ex quo eorum pugnandi ardor & cupiditas quiescere cogebatur. Post Cantus & Carmina — — Béla Nótáriussa pedig, a ki 1200-dik körül írta Históriáját, midőn Árpádnak

nak a Magyarjaival Budára (: ez most Ó Buda:) való érkezésöket emlegeti. *Cap. 46.* így ír: „Et epulabantur quotidie cum gaudio magno in palatio Athilæ Regis collateraliter sedendo. Et omnes Symphonias atque dulces sonos Cithararum & Fistularum cum omnibus cantibus Jocularum habebant ante se., — Ej be fokat érdemlett volna ez a Bélának volt Nótáriussa, ha azon Énekeket, melyeket Ő akkor igen kevésre betsültt, 6) nekünk leírta, 's meg tartotta volna. Mert ámbár az igaz Történetek az efféle Énekekben gyakorta fokot szenvedtek, 's a Költő azokban a Nemzet vagy más hires Ember ditsőségére fokszor többet mondott, hogy sem valóban történtt, de még is az akkori Nyelv vóltáról és Vers szerzésről fokot tanulhattunk volna belőlök.

1.) Kiteszik ez a Mátyás Király Asztalánál tartatni szokott Éneklésből, mellýről *Galeotus* a Budai Könyvesház Örzője, 's János Királyfinak Nevelője így ír: „Sed Rex Mathias, omnia manibus pertractans, nunquam fit fordidus, quamvis locutioni intentus; semper enim in ejus Convivio disputatur, aut sermo de re honesta aut jucunda habetur, aut Carmen cantatur. Sunt enim ibi Musici & Cytharædi, qui fortium gesta in lingua patria ad mensam in lyra decantant. Mos enim Romanorum hic fuit, & a nobis de-

fluxit ad Hungaros. Cantatur autem semper aliquod egregium facinus, nec de est materia. Nam cum Hungaria in medio hostium diversarum linguarum sita sit, semper rei bellicæ habet fomitem. Amatoria autem Carmina raro ibi cantantur, & ut plurimum gesta in Turcos in medium veniunt, non sine sermone concinno. *Galeotus in Dictis & Factis Math. Reg. C. XVII.*

2.) Értem itt azon úgy nevezett Magyar Tántzot, mellyben a Legény a szüntelen ugrálása 's lábainak szerteszéllel hányása 's veregetése miatt csak nem kiadja a lelkét. Azon Tántz, mellyet most Verbungosnak hívnak, sokkal dicséretesebb, mert jóval lafsúbb, 's nem olly igen pajkos; a melly okból megtartásra méltó, 's Magyar Vitézi Tántznak méltán nevezetethetik. Ezen Tántzról így ír egy minapi Író németül: „Nie konnte ich einen Ungrischen Tanz dieser Art hören, ohne ganz eigene, halbwehmütige Empfindungen in meiner Brust zu bemerken. Er reißt mehr zur Schwermuth als zur Freude hin, und er wird auch, wenn ich mich so ausdrücken darf, mit männlicher Würde getanzt, — — — Er ist dem Character des Ungers vollkommen angemessen, und ich getraue mich zu behaupten, daß kein einziges Volk einen Nationaltanz hat, der ganz den eingenthümlichen Character

racter deffelben ausdrücken möchte, als die ungrische Nation.,,

3.) *Walzerifch*. Ezt egy bizonyos Irónk Kálló Tántznak nevezte. Baróti Szabó is emlegeti a Kállai kettőst, de ha az által ezt a Német Tántzot értette e, nem tudom. Elég az hozzá, hogy ez a Forgó-Tántz egynehány Német Tartományban büntetés alatt meg van tiltva, mert nem tsak hogy a Legény 's Leány, hással lévén egymással kaptsolva, az Illendőséget átalhágják, hanem maga a Tántz is már számos fiatal Embernek vala vesztére. Mert előszer az Afzszúkórságot hozza nyakokra, 's azután magát a Halált is.

4.) E volt ama vitéz 's tudós Legény, kit a hátrahagyott egynehány szép Éneki miatt Rimai János Magyar *Amphi*onnak nevezett. Halálát Istvánfi 1594-ben Esztergam ostromlása alatt így említi: „quo in conatu Valentino Balasfio, impigro Juveni, ac Martis simul & Pallidis cultori, utrumque femur glande plumbea trajectum est, quo vulnere quamquam intactis ossibus inflicto paucos post dies interiit.

5.) Nálam Kún vagy *Hunnus* mind egy, 's azt tartom, hogy az akkori Kún Nyelv a Magyar Nyelvtől tsak úgy különbözött, a mint elűt még most is a Székelység Nyelve a Dunán túl lakó Magyarság Nyelvétől.

6.) „Quorum etiam bella & fortia quæque facta sua, si scriptis præsentis paginæ non vultis, credite garrulis Cantibus Joculatorum & falsis Fabulis rusticorum, qui fortia facta & bella Hungarorum usque in hodiernum diem oblivioni non tradunt.,, Cap. 42.

A Kún és Magyar Fejedelmeknek Udvarhelyeikről.

Etelének ama legnevezetesebb Székhelyét vagy is *Residentiáját*, mellyről a görög *Priscus* emlékezik, 's mellyben Személyje szerént forgott, ki Ó Budán, ki Móldvában, ki Jászberényben, ki Tokajban, ki Fegyverneken keresi mostan; 1) én a Sokfélemnek IV Darabjában hasonlóképen Jászberényben véltem Otrokótsival, de most megfontolván a *Priscus* Útjának 's az Etele Favára Környékének általa való leírását, inkább azt vélem, hogy a Tisza partján állott valahol; az akár az említett Fegyverneknek, akár Alpárnak, Tsongrádnak, Szentesnek, vagy Vásárhelynek helyén lett légyen. Béla Nótáriusa is Alpáron állottnak mondja (: Etele halála után mintegy 430 Esztendőekkel:) Szalánnak ama Bolgár Fejedelmnek Székesváráát. Tsongrád, melly a Tiszának bal partján vagyon, 's most Ó Tsongrádnak mondatik, a nevét vette *Tsornigrádból*, melly a Tó-

toknál Fekete várat jelent, valamint Visegrád 's Nógrád *Vissigrádból* 's *Novigrádból*. Valamint Tsongrád az akkori lakosaitól a Bolgár-tótoktól 2) a régisége 's füstös volta miatt *Tsonigrádnak* az az Feketevárnak neveztetett, úgy azután azon Vár, mellyet Noe hegyénél, hol Árpád szállott-meg eleinten, Sz. István felépíttetett, az újságától 's fehér vóltától Fejervárnak mondatott. Ez a Vár azután Székesnek is hivattatott a Királyoknak ottani lakásoktól. De térjünk beszédünkkel az Etelének Székhelyére. Ez nem Kővár, hanem Favár vala, melly bárdolt Szálfákból készült Tornyokkal 's Bástyákkal körülvéttetett. Állott egy nagyobb Folyóviznek partján, mellynek Környéke Kő és Fa nélkül egészen szűkölködött. Tsupán az Etele első *Ministerének Onesegiusnak* a Ferdőháza vólt kövekből rakva, mellyek, a mint *Priscus* írja, *Pæoniából* az az *Pannoniából* vagy is a Dunának jobb Mellékéből hozattak oda. Etelének, ama híres Kún Fejedelemeinek, ezen Székhelyéről igen méltó olvasásra az említett *Priscus* Könyvének Töredéke. — A Kún Nemzetből származott, vagy legalább a Kúnokkal egy azon eredetű Magyaroknak ide való Jövetelök után, minekutánna Árpád alatt az Országot magokévá tették, ezen említett Fejedelmöknek Udvarhelyök a Tsepel Sziget vala. 3) U-

gyan ez a Dunaköz színt akkor nyerte ezen nevét a Tsepel Kúntól, ki a Fejedelemnek Lovászmestere vala, 's ezen Szigetben a Tsödörökkel lakott szüntelen. Hogy Árpádnak Követői Takson és Zsolt színt úgy ezen Szigetben tartották az Udvarokat, megtetfzik abból, mert az első Takson helységnél temettetett el, 's ez a helység a Duna partján áll Tsepelnek ellenében; a másik pedig Zsolt várát innen nem messze építtettefel. — A Kereftyénségnek bevezetésével Fejedelminknek Udvarhelyök is megváltoztatott. Az Árpádnak jutott 's tőle megfzállott Hely Fejedelmink Udvarhelyöknek választatott. Ugyan azon a Tájon, hol egykor a Rómaiak mint Urak lakoztak, 's a Tót Pannonokon uralkodtak, egy új Vár épülttel, melly, a mint emlitém, az új és fejér vóltától Fejérvárnak mondatott. Ha 1358-diki Krónikás igazat ír, tehát e Várat Sz. István első építtettefel. 4) 'S minthogy mind ő mind pedig az Utóji egész IV Béláig ott laktak többire, ez okból Székes - Fejérvárnak hivattatott, hogy az Erdélyi Gyulafejérvártól 's a Rátzországi Nándorfejérvártól megkülömböztethessék. — IV Béla a Tatárjárás után 1250-dik körül első fogott Új Budának felépítéséhez, hol az előtt csak egy kis Vár áll vala, de a mellyet a Tatárok még sem vehettek meg: Minekutánaa egy Templommal

mal 's többféle Épületekkel megraká, végre lakását is nagyobb részről ott vevé. A Követői V István, IV László, 's III András többire a Buda hegyén laktak. I Károly, az Országszékébe ülven, Budát tsak nem egészen oda hagyta, 's Visegrádon tartózkodott. De a Fia I Lajos ismét Budára jött egész Udvarával, 's azután is, valámig itthon vala, szüntelenül ott vólt maradása. Ezen időtől fogva, úgymint 1350-diktől, Buda vala a Magyar Udvarhely egész 1540-dikig, mert azután, a Török kézbe jutván, Bétsnek engedé az Udvarhelyet.

1.) Ezt az Etele Várát Otrokótsi Jászberényben helyhezteti; *Timon* 's *Cantoclarus* Móldvában; *Buát* Tokajban; *) *Pray* a Tiszának felső Táján; Bárdosi Fegyverneken.

*) *Histoire des Peuples*. A való, hogy Béla Levelefe is Tokajt Himes-Udvarnak nevezi.

2.) A régi Magyarok Tótoknak nevezték, a mint valóban azok, a Rátzokat is. Ezen okból *Schlavonia*, mellyet tsupán a Rátzság lakta, 's még most is lakja, Tótorfzágnak mondatott.

3.) Ezt a Szigetet most többire Ratzkövinek mondjuk, de a Ratzkövi nem Sziget, hanem tsak a Szigetnek fő helye, melly hajdan tsupán Kövinek mondatott.

4.) Arpad cum cæteris Hungaris castra fixit in monte Noæ prope Albam, & ille locus est primus, quem Arpad sibi elegit in Pannonia, unde & Civitas Alba per Sanctum Regem Stephanum, qui de ipso processit, fundata est ibi prope., *Chron. Hung. P. 2. C. 3.* De nekem úgy tetszik, hogy itt is már a Magyarok Érkezésök előtt a Tótoknak valami *Bieligrád*jok vala, 's abból lett azután a Magyar Fejérvár. A Tót Fejedelmek Székhelyök hajdan tsak nem mindenütt *Bieligrádnak* mondatott; az az: szép és fejér Várnak, mert *bieli*, most tsak fejér, egykor annyit is tett mint szép. Így az Oroszoknál még most is *Krász-ni* veres is, szép is. *Bieli* vagy is Béli a deák *Bellus*ból származhatott.

A Hunnusoktól való Származásunkról, 's a Kún és Magyar nevezetről.

Hogy a Hunnusok, kik Etele alatt 454-dikig őlly hiresek lettek, Kúnoknak nevezték magokat, kitetszik abból is, mert egynehány azon időbéli deák Írók *Chunusok*nak írták, úgymint *Ptolomæus*, *Prosper Aquitanus*, *Gregorius Türonensis*, *Sidonius Apollinaris*, 's több egyebek. Ezen Kúnoktól való Származásunkat valamennyi régi Íróink hirdetik, sőt a külföldi régibb Írók sem kételkedtek ebben. De most egy időtől fogva a Német Írók

Írók ezt egészen tagadják, 's azt írják, hogy a Magyarok, kik 889-ben Álmos és Árpád nevű Vezérekkel érkeztek ide, 's a kiktől a Származásunk bizonyos, egészen más Nemzetből valának, 's a hátra hagyott Testvéreiknek Utójik a mostani Kalmukok volnának. Ezen vélekedésnek már egynéhány hazánkbéli Írók is fejet hajtottak, nem annyira azon meggyőződésből, mint-ha a Hunnusok más Nyelven beszéltek volna mint sem a Magyarok, mert a Hunnusok Nyelvökről semmi bizonyost nem tudunk, és abból semmit se mutathatunk elő, hanem hogy semmiképen által nem láthatták, miként leheffenek az Ázsiából ide jött Magyarok az Európai Hunnusoknak Maradékaik. Katona, egyik a mostani Íróink közül legnevezetesebb, ezt a Hunnusoktól való Származásunkat lehetségesnek így mutatja. A Görög Írókból, úgymond, bizonyos, hogy Gordás; a fekete Tenger mellékén a Hunnusoknak Királyjok, 527-ben Konstantinápolyba jött, 's I. Justinianussal frigyet kötött. Ez a Hunnus Fejedeleme ugyan akkor ottan Keresztyénné lett, és fok Ajándékot kapott a Tsászártól, tsak hogy a Birodalom határit, 's a Bosphorus Városát a Tsászár részén megőrizze. Mi történtt vele, midőn haza érkezett, méltó hallani Theophanesből azon időbéli görög Íróból. „Hunnorum Rex, úgymond, factus

factus Christianus, in propriam regionem reversus, Fratri, quem illic offendit, Imperatoris humanitatem atque liberalitatem, seque Christianum factum esse narravit. Ad hæc direpta undequaque Simulacra, quæ venerabantur Hunni, cuncta conflavit; erant enim illa argentea & electrina. *) Quamobrem ira succensi Hunni, conjuratione cum ejus Fratre excitata, in eum irruentes necem intulerunt, & Fratrem ejus Muagerem (: Moagerem Cedrenus vocat:) crearunt Regem. Veriti porro, ne poenas ob Regem occisum expeterent Romani, in Civitatem Bosphorum convolarunt quantocius, & Tribunum Dalmatium præfidiariosque Milites interfecerunt. His Imperator auditis — — —. Hoc nuncio territi Hunni, fuga arrepta, disparuerunt., Katona tehát úgy vélekedik, hogy ezek a Hunnuszok vagy is Kúnok az említett Magyar nevű Királyjokkal, a Bosphorus Városának Mellekéről eltávozván, azon Országba költöztek, mellyet Béla Levelesse Dentumogernek az az Dentmagyarnak nevez, 's a melly Ázsiában a Don és Etöl folyóvizeken túl vala. Ott azután mintegy 360 Esztendőig

la-

*) A mi ezeket az ezüst és gyántakő Bálványokat illeti, azokat, nekem úgy tesszik, tsak a görög Író szerzette 's el is olvasztotta.

lakoztak, 's az itthoni Irók fzerént, annyira el-
 fzaporodtak, hogy már az Ország Öket elnem táp-
 lálhatná, 's ugyan azért 884-ben útnak eredtek
 magoknak Országot keresni. Én azt tartom,
 hogy ezek a Kúnok, kik Magyar nevü Király-
 jokkal *Bosphorus* Várossa tájáról a régi Hazájok-
 ba tértek (: Möldvából és Krimből tudniillik E-
 től vizén túl, 's a Káspai Tenger mellett való
 Földre:) ezen Magyar nevü Királytól, elveszt-
 vén a régi Kún nevöket, Magyaroknak neveztet-
 tek. Meglehet, hogy eleinten csak az Országot
 neveztek Magyar Orzágnak, de idővel a Király-
 nak halála után, hogy a Testvéreiktől a Kúnok-
 tól, kiket hátra hagytak a fekete Tenger partján,
 magokat megkülömböztethessék, magokat is Ma-
 gyaroknak mondták. Ez bizony színtűgy tör-
 ténhetett, valamint hogy a Törökök az *Osman*
 nevü Fejedelmöktől *Osman*oknak neveztettek.
 Hogy ez a *Moager* Király Magyarának mondatott,
 kiteszik abból is, mert Béla Leveleffe is minden-
 kor a Magyart *Mogernak* írta. Meglehet azon-
 ban, hogy hajdán a Magyar *Mogyernak* vagy is
Magyernak mondatott. A régi Kéziratokban nem
 egyszer olvastam ezeket: *Mageri Kiral*, *Mageri*
Orzag, de ezek már XIV 's XV Századból valá-
 nak. *Mogernak* első tagjára tekintve, igen hason-
 lók ebben Béla Levelefsénél mind eme nevek:

Oba, Olpar, Bolotun, Borona, Hovos, 's több affélék, mellyek már mostan így ejtetnek 's iratnak: *Aba, Alpár, Balaton, Baranya, Havas.* Mert tudni való, hogy a régi Magyarok a mostani rövid *a* Betüt tsaknem egészen úgy ejték mint a rövid *o* Betüt. — Így azután a *Hunnusok*nak szép régi Kún nevök tsak a hátrahagyott Európai az az fekete Tenger melléki, Móldvai, 's Krimi Rokonyiknál maradt meg, mert az Ázsiába vízfzakköltözött Kúnok már Magyaroknak nevezték magokat. Ez a Magyar nevü Király jó Fejedeleme és nagy Hadivezér lehetett, mivel még az utánna következett Nemzet is méltónak tartotta, hogy az Ő tulajdon Neve a Nemzet nevét tegye. A legrégibb Iróink is azt írják, hogy a Magyarok *Magor* nevü Fejedelemtől származtak 's kaptak nevet. A Származást ugyan nem lehet helyben hagyni, de a megnevezést el lehet hinni. Ezen Irók szerént Tsaba, Etelének fia, vala a *Hunnusok*nak Fejedelmök, ki őket Szittyába ismét vízfza hozta. Így tehát akár Magyar, akár Tsaba lett legyen az, ki a *Hunnusokat* Európából Ázsiába vízfza vezette, de tsak igaz az hát még is, hogy a *Hunnusok*nak egy Részök vízfzajött ismét Szittyába vagy is a régi Hazájokba, honnan azután a Maradékaik a Magyar név alatt újra felkerelkedtek, 's végre a Duna és Tisza mellékén

meg-

megtelepedtek. Magyar nevünknek Eredetéről egészen mást beszél *Thunmann*, egy valóban tudós Hállai Tanító, ki a régi Történeteket igen megvilágosítja ama Könyvével: *Untersuchungen über die Geschichte der östlich-europäischen Völker. Leipzig. 1774.* Az ő Vélekedése méltóbb e hitelre vagy az enyém, azt mások ítélik meg. Ezen Tudós, minekutánna *Constantinus Porph.* Császárnak Könyve szerént emlékezett volna Eleinkről, kik Bog és Duna mellett megszállottak, egyszersmind ugyan azon Író szerént a Nemzetnek ama hét Agait is így említi: *Nei, Megeri, Kurtygermatu, Tarianu, Genach, Kari, Kasi*; 's kevéssel azután így ír: „Von den *Megeri* hat die ganze Nation den Namen bekommen, den sie sich selbst giebt, und unter dem sie den Polen, den Türken, und Arabern ebenfalls bekannt ist. Wie der Name eines einzelnen Stamms auf das ganze Volk gekommen, sagt die Geschichte nicht. Vielleicht wurde dieser Stamm mit der Zeit der Vornehmste unter allen, und vielleicht waren die obersten Fürsten der Ungern, die in der Folge Monarchen wurden, aus demselben entsprossen. Es ist vielen andern Völkern eben so ergangen., Azután azt mondja, hogy a Lengyelek is színt úgy *Polonusok*nak mondattak, holott az előtt *Lechusok*nak hivattattak, a *Polánok*tól, kik a Nemzetnek

tsak egy részét tették. A Svájtzereket is előhozhatta volna, kik ama kis Megyétől Svájztól, minthogy a Lakosi igen vitézül viselék magokat, kaptak nevet. A Magyar Nemzet Ágainak említett négy első Neveiket így olvasom: Nyék, Megyer, Kürtgyarmat, Tarján. Ezekhez hasonló nevű Helységek Hazánkban elég bőven találkoznak még most is. *) Az igaz, hogy a Törökök és Rátzok Magyaroknak vagy legalább Madfároknak hívják minket, de nem a Lengyelek, mert ezeknél a Magyar: *Venger*. Most az Oroszok is így neveznek minket, de az előtt náluk *Uger* vala nevünk. — Magyarnak a Kéziratokban előforduló ezen régi *Moger* neve még egy új Gyanút szerez nálam; ha, tudniillik, nem származott e onnan, 's nem tette annyit mint Magember, vagy is Magvas-ember? Ugyan is már régen gyanakszom, hogy *Er* nálunk egykor szint úgy Férjfit tett, valamint még most is a Törököknél 's Kazuloknál, 's hogy Ember az *Eme* és

Er-

*) Megyerhez hasonló *Megyer* vi találkozik Finnországban is. A Debretzeni Grammaticus ok a Megyer és Gyarmat nevekről azt tartják, hogy egykor annyit tettek mint *Colonia*. Meglehet, tsak a Kár benne, hogy ezt a Vélekedéseket semmivel nem tudják vitatni 's támogatni.

Erből ölzvetett Szó légyen, 's hajdan Emernek mondatott.

A Magyar Parasztságról.

Nem tsekély Kérdés az nálunk, hol vette magát a Magyar Nyelvű Parasztságunk, minek-utánna fokban azt állították, hogy az Álmossal és Árpáddal ide jött Magyarság egyenlő Nemességgel, 's Állapattal bírt volna? Azok, kik ezt vitatták, a mostani Magyar Parasztságot mind tsak azokból származtatták, kik nem gondolván a véres Törnek Ország szerte való hordozásával, Hadban meg nem jelentek, De lehetetlen elhinnünk, hogy annyi félékeny 's kis szívű Magyarok talá kozhattak valaha, kikből illy számos Köznép eredhetett volna. Mások ismét azt hirdették, hogy a Háborúban rabúl fogott Emberek Magzatjaikból, kik a Magyaroknál mindenféle Szolgálatban valának Kisdedségöktől fogva, támadott volna ez a mi Nyelvünkbeli Parasztságunk. 'S ez már előttem sokkal hitelesebb.

A régi Magyar Szertartásokról.

A régi Magyarok Szertartásaikról igen keveset tudunk. Az Áldomásaikat is, melyekből állott, amint látszik, az egész Istenitiszteletjük, miként vitték véghez, tsak gyanakodunk. Ez az

Aldomás annyit tett nálok mint Háláadás, avagy Istennek valamelly vett Jóért való Áldása. A mit Sz. László Törvényje imigy említ: „*Quicumque riu gentiliū juxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores, fontes, & lapides obtulerint, reatum suū bove luant.*”, Decr. S. Lad. L. 1, C. 22. hogy azokat a mi nem Kereszteltt Eleink tselekedték volna, kételkedem. Mert ez a Törvény-tzikkely a többivel együtt, mellyek ott hozatnak elő (: amint Kollár első vette észre:) már jóval Sz. László előtt a Német Tsászárok Törvényeikben tsak nem szóról szóra feltaláltatott, kihez képest elhihe ni, hogy ezen Törvényeket onnan vették a mi Királyink, 's ez a Bálványozás Módja inkább Német vala, hogy sem Magyar. Ugyan is illő tudnunk, hogy valamit tsak tettek 's tétettek vagy is rendeltek Sz. Istvántól fogva országlott Magyar Királyink a Törvényhozásban, Levélírásban, Pénzverésben, Hadviselésben, 's Országkormányozásban, mind azokban tsak követték az egyéb Keresztyén Fejedelmeket, 's főképen a Német és Görög Tsászárokat. Népünk oktatásában pedig többire Tseh, Német, és Olasz Barátokkal éltek. Ugyan ezek vezették bé a Nyelvünkbe ama számos Tót, Német, és Deák Szavakat, mellyek nélkül ha talán akkor elnem lehattünk az itthoni tudós Emberek szükiben, most

bizonyyára bizvást ellehetnénk, ha arra való Embereinket választanánk, kik helyökbe igaz Magyar Szavakat találnának. A Magyar Történeteket figyelmeffen Olvasóknál immár régen tudva vagyon, hogy a Magyar Népnek régi Szokásai már a Sz. Istvánnak királykodása alatt nagy változást vettek. Ezen Király nem látván más Módját a Keresztyénség béhozásában nálunk, ha csak az Idegenektől nem segittetik, teli töltötte Hazánkot mindenfelől azokkal. Ők lettek az akkori Előnknek Mestereik nem csak a Vallásban, Írásban, és Olvasásban, hanem a Földmivelésben is 's egyéb Kézimivekben. Sőt, a mi legtsudatosabb, még a Hadinépünk is Kezök alá jutott, amint ez kitetszik ezen első Királyunknak Vezériből: *Ventzelből*, *Hundból*, és *Passmannból*. Ugyan ezen Német Vezérek által veré meg Sz. István a Somogyi Koppányt, ki a régi-Szertartások mellett buzogván a Sz. Királynak szüntelenül ellent állott, vagy, amint a Sz. Mártoni Levél mondja, ellene pártot ütött. *Ventzelből* eredett azután a Jákó Nemzetség; *Hund* Hont Várát építé, melly a Vármegyének főhelye lett 's nevet adott; *Passmann* Maradéki pedig Pázmányoknak mondattak.

A Kún és Magyar Hajviselésről.

Hogy az előbbkelő 's birtokosabb Kúnok Etele idejében Urunk 450-dik Esztendeje körül a Hajokat kerékbe leborotválták, kitettségük *Priscus*-ból, midőn *Cap. 2. § 14.* így szól: *Hic vero præscerebat Scytham, qui opibus circumfluebat. Erat enim capite in rotundum raso.,* Tudni való pedig, hogy ez az Író a Kúnt vagy is *Hunnus* mindenkor *Scythának* nevezi. A Kúnok még akkor is megborotválták a Fejüket, midőn, az Oroszoknak segítséget hozván, 890-dik felé Kiótáján a Magyarokkal megütköztek. Ezt Béla Levele *Cap. 8.* így említi: „*Almus Dux & sui Milites persequentes Ruthenos & Cumanos usque ad Civitatem Kyev, & tonsa Capita Cumanorum Almi Ducis Milites mastrabant tanquam crudas Cucurbitas.,* Hogy a pogány Magyarok Sz. Istvánnak ideje előtt Hajokat fejökről letartották, 's azon tsak három Hajfürtöt hagytak meg, kitettségük az 1358-diki Krónikának', mellyet Túrótzi János magáévé tett, azon helyéből, midőn az Eleinknek I Andrásnak idejében a Pogányságra lett vizszatérésöket *P. 1. C. 39.* ekképen említi: „*Primus autem inter Hungaros, nomine Vatha, de Castro Belus, dedicavit se Dæmoniis, radens Caput suum, & Cincinnos dimittens sibi*

per tres partes ritu Paganorum, cujus filius, nomine *Janus*, multum post modum tempore, ritum patris sequendo, congregavit ad se multos Magos, Pithonissas, & Arustices, per quorum incantationes valde gratiosus erat apud Dominos. De multis autem Deabus *) suis una, nomine *Rasdi*, capta fuit — — Tunc itaque detestabili & execrabili admonitione illius *Vatbae*, omnes populi libaverunt se Dæmoniis, & cœperunt comedere equinas pulpas, & omnino pessimas facere culpas, tam quippe Clericos quam Laicos, Catholicæ Fidei servatores, interfecerunt., A mi a Hajt és Szakált illeti, az említett Krónikának még egy igen nevezetes Helye az is, midőn P. 2. C. 80. a Kún vagy is IV Lászlóról beszélvén, előhizza a Rómából megjött Követnek Tilalmát illyenképen: „Hinc insuper contra eum (: Ladislaum :) quia Cumanice & non Catholice conversabatur, Philippus Firmanus, Sedis Apostolicæ Legatus, advenit; qui Barbas radere, Crines detruncare, contra mores hungaricos & Pileos cumanicos, quorum usus in Hungaria jam in consuetudine

F 5

ha-

*) A Jós Aszszonyoknak neve a Tótoknál még most is Bohinya, az az: Istenaszszony. A Búbajos Aszszonyoknak ez a kevély nevök onnan ke-
rekedett, mert az akkori tudatlan Emberek őket az Ördögnek ereje által Mindenhatónak nézték.

habebatur, abjicere demandabat., Ezek a Kún Süvegek a mostani Tsákos-süvegek valának. Az előhozott IV László Király 1279-ben a Kúnoknak adott Levelében így szól: „A modo descend & recedent a Tabernaculis suis & Domibus filtrinis, & habitabunt ac morabuntur in Villis more Christianorum in ædificiis & Domibus solo fixis; præter abrasionem Barbarum & abbreviationem Capillorum, & habitum Vestium eorundem — — in aliis se moribus Christianorum conformabunt., Mind ezekből kitettség, hogy a Kúnok minden időben borotválni szokták volt a Szakállokat és Hajokat, a Magyarok pedig, Keresztényekké tétetvén, Szakált viseltek, 's ha leborotválták is a Hajoknak egy Résztét, de vagy három Fürtöt vagy Üstököt meghagytak. Azonban bizonytalan még is, ha a Kúnok már Etele idétt borotválták e a Szakállokat? *Priscus*-ban semmit se találtam felőle. De *Kezai Simon* világos Szavakkal vitatja, hogy azt mind Etele mind pedig a Kúnok hofszsan viselték. „*Rex Ethela*, úgymond, — *barbam prolixam cum Hunis deferabat.*., Én mindazáltal kételkedem, hogy *Kezai* ezeket irván igazat irtt. A mi a Szakált illeti, az említett 1358-diki Krónika *P. 4. C. 24.* *Zsigmond*ról így szól: „*Hic in favorem Hungarorum, quondam longas Barbas deferentium,*

prolixam Barbam deferebat., Ezen most említett Krónikának Bétsben lévő Kéziratjából vétetett 's kinyomtatott Képekből, nem különbben folytatásával 1488-ban két helyett szerzett Kiadási-nak, 's Nádasdi *Mausoleum*ának 1664-diki Kijö-vésében találkozó Királyainknak szakállos és szakállatlan Képeiből semmi bizonyost nem tanulhatunk, mert ezek a Képek mind csak olyanok, mint a Krisztusnak Képei, az az *idealis* vagy is Képzelés szerzette Képek, és sok idő után készített véleményes Ábrázolatok.

A Ló hús evésről.

Hogy az Eleink egykor Ló hússal éltek, valamint a mai Kalmúkok, azt a Történetiróinkból kiki tudja. Ez a Ló hús evés sok más Nemzetnél is divatban volt egykor, 's még most is divatban van az Orosz Birodalomban. Az Ize, amint azoktól hallottam, kik kóstolták, nem olyan utálatos, mert a Szarvas húsához igen hasonlít, főképen az olyan Lovakból, mellyek a Pusztákon szabadon legeltetnek, 's a mellyeket soha igába nem fogtak. Főképen a Tsikó hús nagy Tsemegének tartatik sokaktól. Béla Levele *Cap. 16.* azt mondja, hogy midőn Tartzal 's a Társai a Bodrog mellett fekvő 's tőle azután nevet nyert Tartzal hegyére felnyargaltak, on-

nan a szép Térre letekitvén, a Földet igen megszerették, 's háláadásul a legkövérebb Lovat megölvén, nagy Áldomást vittek véghez. Már pedig az Áldomási Öledéket a pogány Magyarok szint úgy meg szokták vólt magok enni, valamint még most is a pogány Fin Nemzetek az Orosz Birodalomban. Ez a Ló hús evés nálunk Szent István idejéig eltartott, azután, valamint a Disznó hús a Zsidóknál 's Törököknél, tellyeséggel megtiltatott. I András Király országlása kezdetén a Magyarok ismét a Ló hús után kezdtek kapdosni, amint ezt az 1358-diki Krónika így említi: „Tunc itaque detestabili & execrabili admonitione illius Vathæ omnes populi libaverunt se dæmoniis, & cœperunt comedere equinas pulpas,, de ez nem tartott soká. A Kúnok azonban a Ló hús evést mind addig megtartották, míg ők is Keresztényekké lettek, 's attól elállani kéntelenek valának. A Ló hús evés pogány Szokásnak tartatott. Már most a Ló hússal nálunk csak a Tzigányok élnek, de többire csak a döglött vagy döglendő Lovakból.

IV Bélának réz Pénzéről.

Ezt a veres Rézből veretett Pénzünket immár egynehány Író nem csak említette, hanem le is írta, 's rézzel ki is nyomtatta, úgymint

Schwartz,

Schwartz, Köbler és Palma. Azenkívül levan írva, 's a Képe kinyomtatva a *Groschen Cabinet* nevezetű Német Munkában is. Ezek az Írók mind azt említik, hogy a két Királyok közül, kik ennek a Pénznek egyfelén szemléltetnek, a jobb felől való IV Béla légyen, a balfelől való pedig V István, az említett Béla Királynak a fia, az akkor úgy neveztetett Ifjabb Király, *Junior Rex Hungariæ*. Eme Pénznek a Körülrása pedig ezen a felén jobb felől e légyen: REX BELA; bal felől pedig REX SCS, az az: *Stephanus*. A másik fele ezen Pénznek a Bóldog Afzszonyt mutatja, de a melly igen nyomorúltt módon van előadva, ezen Körülráffal: SANCTA MARIA. Ezt a Pénzt az említett Írók mind tsak úgy említik, hogy veres Rézből igen vékonyan készültt, a darabok egy mástól igen kevésben különböznek, ki vévén, hogy némellyek tálosak, az az bé vagynak a veréstől horpadva ollyképen, amint ezt ama régi *gotbus* Pénzeken szemlélhetni. Ezeket mind igazaknak találtam lenni, mert azonkívül, hogy ezen Pénzből magamnak három Darabom vagyon, még vagy tizet láttam imitt amott. De azt még senki nem említette, hogy ezen Pénzek nem tsak veres Rézből találkoznak, hanem sárgából is. Illyen az egyik ama három közül, mellyekkel a kis Gyűjteményem kérkedik. Ez a sárga

sárga Rézből való, a mi a Képeket 's Betüket illeti, mindenképen hasonló a veres Rézből valókhöz, tsak hogy nem olly vékony mint azok, hanem olly vastag mint a II József Tsásfár réz Krajtzárja. A Kerületében is szint olyan, 's a Bélának egyéb veres réz pénzénél kisebb valamivel. Tsak azon kételkedem eddig, ha az említett REX után ama három Betük: SCS valóban annyit tegyenek e mint *Stephanus*? Mert ezek a Betük még valamelly Pénzen találtattak, mindennütt annyit tettek mint *Sanctus*. Én tehát azt vélem, hogy balfelől való Király Sz. István vagy Sz. László legyen, 's hogy Ő értődjön ezen nevezet alatt: *Rex Sanctus*. Hogy balfelől tétetett, 's nints semmi sűgára a feje körül, az semmit se tesz, mert a régi görög Pénzekén is gyakran a Tsásfár mellett bal felől nem tsak a Szentek állanak, hanem önnön maga az Üdvezítőnk is, 's a Szentek ollykor sűgár nélkül is meg jelennek. Köbler azt mondja, hogy a SANCTA-ban a T és A Betük öszve volnának forrasztva. Meglehet, hogy azon, melyet Ő irtt le, úgy voltak; de a melyeket én mind eddig láttam, azokon ezt nem vettem észbe. Ezen veres Rézből való Pénzen nevezetes még az is, hogy a két koronás Királyok tsak nem mindenestől merő apró Pontokból állanak. Ezt a Pénzt, úgy vélem, tsak 1241-diki

Tatárjárás után; Ezüst szükiben lévén, verette IV Béla. Az egyik veres Rézből valót kivágattam; 's tsak ezen okból inkább ezt, hogy sem a sárga Rézből valót, mivel a többi között legjobban megtartatott, az az: még most is legépebb. Ennek a IV Béla réz Pénzének *Münztempelje*, az az Pénzvasa vagy is Képnyomója olly szegény Mesterséggel készültt, hogy most a Tzigányink is szebbet tudnának vésni. De mit is mondok, a Gödöllei Tzigány, ki a néhai Országunk Birájának G. Fekete Györgynek Petsétjét azon Petsétnyomóján kivágta, mellyel a Parantolatok mellett szokott vólt élni, akár melly Fejedelemnek is készíthetett vólna Petsétet.

Mátyás Királynak Aranyjairól.

Ezek másképen Hollós Aranyoknak, *Raber Ducaten*, neveztetnek, 's felölök fokban az Együgyüek közül azt hitték eddig, hogy a nehéz szülésben kiváltképen használnak. Honnan származott ezen babonás Vélekedés, azt bizonyosan nem tudhatni. Talán valamelly Oláh Afzszony hirdette ezt előszer, ki történetből magán viselvén egy ilyen Aranypénzt, könnyen találtt szülni. Vagy pedig, a mi hihetőbb, a vajudó terhes Afzszonyok azon okból vetettek bizodalmot ezen Aranyokban, mivel a kis Jézus 's a B. Afzszony Képét
szem-

szemléltették rajtok, a melly Képeket az előbeni Aranyokon még nem láttak. A Hollós Aranyok már Mátyás előtt is verettek Hunyadi Jánosnak Kormányozasa 's Nêve alatt. Ezek sokkal ritkábbak a Mátyás Hollós Aranyinál. A Mátyásé kétfélékre osztathatnak, úgymint Tzimerekkel 's B. Afzszony Képével veretettek. A Tzimerekkel valók tsak nem hasonlók az Ő előttte uralkodott Zsigmond, Albert, I Ulászló, 's Ifjú László Királyoknak Aranyjaikhoz, 's tsak abban különböznek leginkább, hogy egy gyűrűs Holló is látszik a Tzimetek közt. De a B. Afzszony Képü Aranyjai legelsők az Ő nemökben, mert Hunyadi Mátyásnak Királykodása előtt semmiféle Magyar Aranypénzen nem lehetett látni a B. Afzszony Képét. Ezen Kétféle Mátyás Aranyjainak egyik felét mindenkor a Sz. László Képe foglalja, a jobb Kezében egy Baltát vagy is Szekertzét 's a bal Kezében az Ország almáját viselvén. Mátyásunknak némelly Aranyjain a Sz. Királynak hofszú Dolmányján a Gombokat is láthatni, mellyeket a Zsigmond, 's egyéb Mátyás előtt uralkodott Királyoknak Aranyjaikon kivertt Képeken hijában keresel. Ez a Dolmányja vagy is Mentén alól lévő Ruhája mindenkor a térdeit veri, 's alól úgy nézki, mint valamelly Szoknya vagy tizfa Kötény. Némelly Aranyjain a Szeker-

kértzérének Vasa Kövekkel kirakottnak látszik. De Mátyásnak, ezen Nemzetünkben eredett szereztsés Királyunknak Aranyjai abban különböznek leginkább egymástól, hogy a Sz. László oldala mellett megjelenő Betük 's apró Tzimerek (:mellyek vagy a Várost jelentik, hol készültek, vagy pedig a Kamarást az az Kamara Grófját, ki alatt verettettek :) felettébb fokfélék. A mellyek eddig szemeimbe akadtak, azokon ezen Betüket vettem észre, úgymint: K. N. H. K. E. M. T. A. G. P. O; együtt T. 's O; azután N. 's T. Az apró Tzimereiket pedig így találtam; Rózsát; fekvő Pólát; kerefsziül két kalapátsot; hét küllős Kereket; V betű felett való Kerefsztet; kerefsztes Patkót vagy is Sarkantyút; kerefsziül két Pallost 's azok felett Koronát, három tengeri Tsigateknyőt; kettős Kerefsztet 's Koronát; három Élőfát, egyes Kerefsztet; Oroslányt 's Tsilлагот. Kiket és miket jelentsenek ezek az említett Betük és Tzimerek, azt azoknak hagyományozni, kik a Magyar Pénzekről különösen fognak írni. A kivágotott tziperes Aranyon kis Tziperben megjelenő fekvő Póláról azt vélem, hogy Bétsben veretett ez az Arany, 's a fekvő Póla Ostriának Tzipere legyen. Ha ki ezen Vélekedésemet jobbal 's bizonyosabbal feltserélheti, annak közlendő felfejtésén örülni és tap-

solni fogok. Végre még azt is meglehet jegyezni, hogy Mátyásunknak ezen Aranyjai, a mi a Mesterséget illeti, sokkal meghaladják az előtte való Királyok Aranyjaikat, 's még inkább az utánna következett két Királyoknak Aranypénzeit, úgymint II Ulászlónak 's II Lajosnak. Ezen utólsónak némelly Aranyjai olly goromba Képet mutatnak, hogy valóban kell tsudálkozni. A Sz. László Képe olly nyomorúlttúl van kivágva, hogy a Pénzvasmetésző, *Münztempelschneider*, a Béla idejéből valónak látszik lenni. Főképen ama Munkának *Monnoies en Or du Cabinet de S. M. L' Empereur. Vienne 1759*. Toldalékában, Nemzetünkre nézve ezen igen szerentsétlen Királynak előhozott Aranyja méltó megfigyelésre. Azon a Sz. László Képet az ember nem tudja, minek tartsa. Mert először a Körülírás nem olvasható, 's a Szentnek Képe inkább valamelly álló farkas Állathoz hasonló, mint sem Emberhez. Lásd hátul az említett Mátyás kétféle Aranyját, nem különbben az előhozott Béla réz Pénzét.

A mostani kelő Pénznek Neveiről 's Kezdetéről.

A Magyar Pénz a deák *Penſa* Szóból eredett, melly, a mint látszik, ezen deák Igékből származott: *Penſo* és *Pendo*. A deák *Pecunia Pecus* ből lett, mert a Barmok helyett kezdettek vele élni

élni a Vásárban vagy is az Adásvevésben, 's e-
 leintén többire csak a Barmoknak Képeik voltak
 reá verve. A Pénzt minálunk, a mennyire tud-
 juk bizonyosan, már Sz. István verette, de al-
 kalmasént verették színt úgy mind a régi Ma-
 gyar Fejedelmek: Árpád, Zsolt, Takson, és Gyé-
 tsa (: ily nevezem ezután Gejzát mindenütt :)
 mind pedig a még régiebb Kún Fejedelmek: E-
 tele, Buda, Tsaba, 's azoknak Elejék. De mint-
 hogy a Pénzekön semmi Beük nem találkoztak,
 's az Elszendő Számat még akkor a Pénzen nem
 tették ki, mert ez a Szokás csak a XV Század-
 ban kezdődött, ehez képest ha Kezünkbe kerülnek
 is az ilyen Pénzek, mi többé nem tudunk reá-
 juk esmérni. — Az Aranypénz vagy is az Arany-
 Forintos, *Florenus Auri*, *Aureus Numus Florentinus*,
Ducatus, először Florentziába veretett 1252-ben.
 A Nevét vette a Florentziai Tzimertől a Liliom
 Virágtól, melly az egyik oldalát foglalta el. A
Ducatus nevét pedig onnan vette, mert a Velen-
 tzések 's Gyémások ezen Versfel verették: *Sit*
tibi Chrifte datus, quem tu regis iste Ducatus. Mi-
 dőn azt mondom, hogy Florentziában verettek
 az első Aranyok, azt úgy kell érteni, hogy az ú-
 jabb időkben ott kezdtek ismét verettetni;
 mert hogy a régi Római Tsászárok 's utóbb a
 Görög Tsászárok is sok arany Pénzt széllesz-

tettek el Európában, melyet Konstantinápolyban verettek, azt kiki tudja. Krisztus születésének 500-dikától egész 1252-dikig csak a Görög Tsászárok vertek Aranyokat, mellyekkel az egész Európa úgy éltt, mint tulajdon otthoni Pénzével. Ezen Aranypénznek a neve *Bisantius* vala. *) Nálunk I Károly vala a legelső, ki az Országban az Aranyt pénzzé verette 1320-dik körül. — A Tallérok vagy is az Ezüst Forintosok, *Floreni argenti*, *Numi Unciales*, *Vallenses*, *Tbaleri*, csak 1485-ben kezdődtek, 's a mostani Két-Forintofinkkal megegyeztek. Eleinten az Arany-Forintosokkal azon egy betsők vala, mi okra nézve a mostani Forintunk még most is németül *Guldennek* 's tótul *Zlatinak* mondatik. Hogy pedig az Arany-Forintosoknak vagy is az Aranypénznek a betse azolta szüntelenül nyúlt, annak az az oka, mert az Arany hová tovább szűkebben érkezett a Bányákból, 's az Ezüst-Forintosok hová tovább rozabb az az rézzel kevertebb Ezüstből verettek. Az első Ezüst-Forintosok Szászországban verettek 1485-ben, 's a német Nevők vala *Gulden-groschen*, mivel a belső Érdemök éppen az vala, mint

*) A Sz. István Leveleiben előforduló *Pensa auri* nem más, hanem színt ez a Görög Tsászároktól veretett Aranypénz, melly akkor mindenütt községes vala.

mint az Arany-Forintosoknak. Kevés idővel azután minthogy *Joachimsthal* nevű Tseh Városban felettebb fok veretett belőlök, a Város nevéből német Nevők lett *Joachimsthalergroschen*, azután tsupán *Thalergroschen*, míg végre a *groschen* kimaradt, 's csak *Thalerek*nek mondattak. Ugyan ezen *Thaler*ből lett nálunk is a Tallér név. De az említett Ezüst-Forintosok vagy is Tallérok, mellyek 1500 dikig verettek, nem az Adásban 's Vevésben kelő Pénz vala, hanem csak Jelpénz, vagy is Emlékezetre nyomtatott Pénz. — A Garasok, *Solidi*, *Grossi*, *Groschen*, Tsehországban kezdtek veretni Kotombányán 1296-ban. Nálunk I Károly alatt az Aranyokkal azon egy időben támadtak. A deák és német Nevőket onnan vették, mert jóval nagyobbak 's vastagabbak valának, mintsem a régiebb verett Pénz. Ezen Garasok, minekutánna Horthyai Mátyás alatt a B. Afzszony Képét kapták magokra, Márjásoknak nevezettek, sőt a tót *Seszták* nevökből Sesztákoknak is, valamint az apróbbak közülök Petákoknak. *) — A Krajtzárok, *Crucigeri*, *Kreutzer*, csak

G 3

Ó-

*) Tsalatkozik Katona Ur, midőn azt írja, hogy a Mária Képű Garasok vagy is Márjások csak II Lajos alatt támadtak volna először. Ha ki Szavamnak nem hiszen, lássa Palmának *Specimen Heraldicæ Regni Hung.* 's Kaprinainak *Hungaria Diplomatica* nevű Könyveiket.

Óltriali Fe'edelminkkel jöttek mi hozzánk, de ha a Kereszt Képet, mellytől vették régenten a nevöket, akarjuk tekinteni, tehát a *Kreutzer* vagy is a Keresztes Pénz a mi legrégiebb Pénzünk. Mert Szent Istvántól Kálmán Királyig, az az: mintegy száz Esztendőök alatt, többire minden vertt Pénzen tsak a Kereszt látztatott mind a két felől. — Az Európai vertt Pénzen a legrégibb Esztendő Szám az 1438-dik, a mi Pénzünkön pedig 1499 dik. De vagyon Mátyástól maradtott egy arany Jelpénz, *Numus memorialis*, melly 1439 diket viseli magán. — A mi Magyar Ópénzünk eddig azzal kérkedik, hogy a Zsidók 's egyéb Tsal-emberek nem koholtak újat a régi Képe alatt. 'S ennek az oka nem más, hanem hogy a mi Magyar Óág 's Ritkaság Szeretőink még kevés számmal valának, 's az efféle hazai Maradványokra nem igen vala Kedvök fok Pénzt költeni.

A Szavaink Eredetökről.

A Szavaink Eredetök iránt szabad kinek kinek elő adni a maga Vélekedését. A jövő Világ fogja megítélni, ki miként és mi jól vélekedett. En fok Szónak Eredete felől másként véle-

Mind a kettőben feltaláltatik Hunyadi Mátyás Király egy illy Márjásának rézzel kinyomott Képe.

lekedem, hogysem a Debretzeni *grammaticus* M. Társaság. Így, például, hihetetlen előttem, hogy imádkozni a Török Paptól *Imántól* származott, 's eleintén *imánkozónak* mondatott volna. Mert már ama régi Halotti vagy is Temetéskori Beszédben, melly így kezdődik: *Latiatuc Feleym* (: midőn a Törököt még nem is ismértük :) ezeket olvashatni: „Vimagguc uromc isten Kegilmet ez Ielicert — — És vimagguc fzen achscin mariat. es bov- dug nichael archangelt. es mend angelcut. hug nimaggonoc erette. — — Es vimagguc mend fzen- tucut hug legenec neki seged uromc scine eleut. hug isten w imadsaguc mia bulsassa w bunet.,, Mi most így irattatnék ki: Imádjuk Urunk Is- ten Kegyelmét ez Lélekért — — És imádjuk Szent Afzfzony Máriát, és Bóldog Mihály Arkangyalt, és minden Angyalokat, hogy imádjanak érette. — — És imádjuk minden Szenteket, hogy legye- nek néki Segéd Urunk szine előtt, hogy Isten Ő imádságok miá botsássa Ő bűnét. — Elhalgatván fok egyebeket, mellyek iránt egészen más Érte- lemmel vagyok, tsak azt emlitem röviden, hogy olyan módra, amint Tsába, *Stupidus*, *Tsaba* nevű *Etele* fiától; Kevély, *Keve* Kapitánytól; Abárol- ni 's Abajgatni *Aba* Királytól; Óriás *Oriantól*; Orvos *Orpheustól*; Szerda *Zerdusttól*; Boszszú *Bosznyákból*; Lótni futni *Lóttól* származtatott,

tsaknem minden Magyar Szavunkat valamelly régi Zsidó, Görög, vagy Római nevezetes Embernek nevétől lehet származtatni, vagy is inkább ki tsigázni. Úgy bizony a Káromkodnit is származtathatták volna a pokolbéli Károntól, kiről azt mondják, hogy gyakorta dúlfül 's bofszonkodik a hozzá érkező Lelkek nagy számonkon. Nem különben a Gólyát is *Goliáthból*. A mi jámbor Eleink, kik Etől vizén túl laktak, *Orionról* és *Orpheusról* bizony tsak annyit tudtak, mint az ott lakó mostani Elődök, kiket az Oroszok Kalmukoknak neveznek. De nem is szégyen nekünk ezt megismérni, mert hogy egyéb Nemzeteket elhalgassak, a Németek sem valának különbbek *Tacitus* idejében. Minden tsinos és tudós Nemzeteknek az Elejik egykor irástudatlanok valának, 's tsak az az egy külömbözés közöttök, hogy azt az egyik korábban kaptafel a másíknál. Sőt az is tsaknem bizonyos, hogy a legtsinosabb 's legtudósabb Nemzetek is végre újra ismét elvádúlnak, amint ezt elmondhatni a Kopotokról, a régi tudós Egyiptomiaknak Utóikról, 's több más Ázsiai Nemzetekről.

A Szótalalásról 's Elnevezésről.

Valamint a Frantzok régtől fogva miadennek új Nevet szoktak Kedvök szerént találni, de leginkább

inkább azon időtől fogva, mióta a Szabadság 's Egyenlőség őket fellázzította, úgy hogy még a Tartományaiknak, Városaiknak, sőt Útfzáiknak, Piatzaiknak, 's Házaiknak is megváltoztatták az ő régi Neveiket, úgy tselekedtek bizony a régi Görögök is. Ezek is mindennek új Nevét találták 's a Szavaiknak Számát napról napra szaporították. Mert nemcsak a Tudományokat 's Mesterségeket, mellyeket Égyiptomban tanúltak, görögül az az görög Szavakkal nevezték el, a mi igen is dicséretes vala, hanem még a külföldi Országokat, Városokat, 's Folyóvizeket is mind elnevezgették Kedvök szerént. 'S ezt noha immár nem olly igen dicsérhetni, de még sem gyalázhatni, mert sok tekintetből hasznos és szükséges vala. Így a Perzsák vagy is Kazulok Fővárosa *Esfékar* tőlök *Persepolis*nak neveztetett; *Odhu* Ország *Indiának*; *Zombodpo* folyóviz *Indus*nak. Ugyan is egyetlen egy Város sem esmérte-tik a görög Irókból az ő tulajdon Nevén, mellyeket Nagy Sándor megszállott, 's Ostrommal megvett. Az égyiptomi Városoknak Neveikkel is szint úgy bántak, mert azokat is egészen görögre változtatták el, úgymint *Helíopolis*, *Crocodilopolis*, *Aphroditopolis*, *Hermopolis*, *Apollinopolis*, 's t. af. ez amint mondám még mind vagy hasznos vagy legalább tűrhető vala; de hogy még az

Embereknek Tulajdon - neveiket is egészen fel-
forgatták 's elváltoztatták, azt immár senki nem
hagyhatja helyben. Ez a rosz Szokás megvan a
Frantzoknál is immár régóta, a miről is már
több ízben panaszkodtak a Német Irók. A Gö-
rögök ezt a Szokást még akkor is megtartották,
midőn immár Keresztyének valának. Így *Constantinus Porphyrogenitus* Álmost *Salmutzernek*, Taksont
Toxisnak, Zsoltot *Zultasnak*, Gyulát *Gylasnak*,
Boltsút *Bolosudernek* nevezi. Minden bizonnyal
*Priscus*nál is ezen *Hunnus* vagy is Kún Emberek-
nek neveik, úgymint *Attilas*, *Dengisich*, *Irnach*,
Rova, *Oerbarsius*, *Onesegius*, *Edecon*, *Berichus*, *Eslas*,
Scotta, 's t. af. mind megvannak rontva.

A Magyar Kitsinyítőkről.

A mi régi Eleink a Kitsinyítőket, *Diminuti-
vumokat*, háromféleképen szokták vólt magoknak
faragni. Az első 's legrégiebb Módnak előttem
az tetszik lenni, midőn a Szóhoz ezeket ragasz-
tották: *ats*, *ets*; úgymint *Dugats*, *Gubats*, *Kaj-
mats*, *Lukats*, *Varats*, *Követs*, 's t. af. mellyek
ezekből valók: *Dugó*, *Gubó*, *Kajmó*, *Luk*, *Var*,
Kő. Ezen Kitsinyítő még most is a Lapoknál
divatban van, 's ugyan ebből a nagy Régiségét
elgondolhatni. — A második Módjok a vala,
hogy a Szónak végére ezeket aggatták: *tse*, *tse*;
ügy-

úgy mint: Leánytsa, Gyermecktse, Nyalábtse, Verébtse, 's t. af. Ez még a XV Százban szokásban volt, amint ez kitetszik a Sz. Írásnak ama legrégibb Fordításából, a mellyet én Bátoriénak tartok. Ki tudja, ha ezek is nem valának e ilyen Kitsinyítők, mert nékem valóban azoknak látszatnak, úgy mint: Furtsa, Hartsa, Szártsa, Tótsa, Vértse, 's t. af. — A harmadik Módjok olyan volt, hogy a Szóhoz csak ezeket függesztették: *ka, ke*; úgy mint: Leányka, Báránka, Lágényke, Szegényke, Tsalóka, Pintyőke, 's t. af. *) — Végre *atstsal* és *etstsel* meg nem elégedvén, azokhoz még ezeket toldották: *ka, ke*; így: *atska, etske, atska, utska, ötske*; 's így azután eredtek imezek: Lovatska, Özetske, Juhotska, Borjútska, Ökrötske, 's t. af. Ezt immár most fokban tótosnak tartják, de a mellyel mostan leginkább élünk. — A Tulajdon-nevek Kitsinyítésökben egy különös Módunk vagyon, midőn a

Név-

*) Meglehet, hogy egykor ezek is illy Kitsinyítők voltak, úgy mint: Matska, Tsatska, Fetske, Ketske, Póka, Róka, Tsóka, Szarka, Tarka, Jerke, Serke, Birke, Tzirke, Szőke, Tőke, Laska, Sáska, Hurka, Falka, Szálka, Sapka, Sóska, Tsonka, Büfzke, Hegyke, Szürke. Hogy Róka, Szálka, Szőke vagy is Szőfzke, és Tőke Róból, Szálból, Szőfzből, és Tőből eredtek, bizonyos, vagyok. Ró egykor verhenyöt 's ravaszt tett.

Névhez ezt függesztjük: Kó; úgymint: Jankó, Latzkó, Ferkó, Palkó, 's ez ismét tótosnak tetszik, mert ilyen móddal kitsinyítik egynehány Tót Nemzetek a Tulajdon-Neveiket. Nékem legalább magyarosabbnak látszik: Jantsi, Latzi, Pali, Gyuri, Kati, 's t. af. De ezekkel némellyek színt úgy meg nem elégednek, hanem még azokat egy Kaval toldjákmeg imigy: Jantsika, Latzika, Palika, 's a t.

Némelly felében új Betűkről.

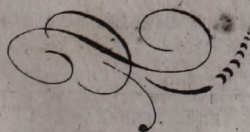
Gyarmati és Révai, két tudós Hazafiak 's jó Barátim (: sok más Tudósink után, kik ezt már Ő előttök észre vették 's javasolták :) látván 's tapasztalván az egyes deák Betűknek elégtelen váltokat némelly Magyar Hangoknak kiírására, melyeket az Eleink többféleképen 's végre két deák Betűkkel igyekeztek kitenni ilyenképen: gy. ly. ny. sz. ts. ty. tz. zs. (: valamint ezt megláthatni ezen Szavainkban: Gyász, Lyuk, Nyak, Ször, Tsók, Tyúk, Tzél, Zsir :) némelly egyes deák Betűket választottak, melyeket az első bizonyos Vonásokkal megkülömböztetett, a' másik pedig tsupán megfarkasított, hogy a kettős Betűk helyében szolgálhassanak 's bévétethessenek. Ki találta el köztök a tárgyat jobban, azt az Olvasók ítéljék meg. Gyarmati a maga Betűit a Grammaticájában immar kinyomtattatta, de Révai, tudtomra, még nem.

Gyarmati Betűi

Z.z. C.c. G.g. G.g. L.l. L.l. N.n.
 cze. cse. ge. gye. el. ely. en.
 N.n. S.s. S.ß. S.s. T.t. T.t. Z.z.
 eny. es. sz. zse. te. tye. ze.

Révai Betűi

C.C.c. C.C.c. G.G.g. G.G.g. L.L.l.
 cze. cse. ge. gye. el.
 L.L.l. N.N.n. N.N.n. S.S.s. S.S.s.
 ely. en eny. es. sz.
 T.T.t. T.T.t. Z.Z.z. Z.Z.z.
 te. tye. ze. zse.

Erdélynek nevezetjéről.

Erdélynek az ő hajdani Magyar Neve *Erdöelvé* vagy *Erdöel* vala. Ez az *El*, *Elvé*, *Elvöl*, annyit tett egykor mint *Túl*, *Trans*, *Ultra*; kihez képest *Erdöelvé* 's *Erdöel* annyit tett mint *Erdön túl*, *Trans silvam*, *Ultra silvam*. Béla Levelesének XI. Fejezetjében előforduló *Erdevelu* nem más, hanem szint ez az *Erd el*. Nem különbben Túrótzitól Krónikájának XXIV. Fejezetjében előhozott *Erdewelwe* hasonlóképen nem egyéb, hanem *Erdöelvé*. Ez az *Erdöel* szint úgy *per abusum* Erdellyé változott, valamint most Erdélyből Erdéji kezd lenni. Havasal'öld is hajdan Havasel'öldnek, vagy tsupán Havaselnek mondatott a deák neve szerént, melly *Transalpina* vala. Tinódi Havaselről gyakran emlekezik, 's az oda valót Havaselinek nevezi. Heltai Havaselvőföldnek mondja ezt az Országot.

A Székelyekről.

Székelyek, ama régi Kúnok, *Hunnorum*, egy Részének Maradéki, onnan vették Nevöket, mivel a Földöknek hét Vármegyéit Székeknek nevezték. *) Minden bizonnyal a mostani Székely elein-

*) Erről a Földjöknek székekre lett osztásáról a mostani Tudósok azt tartják, hogy az már a *Dacus* Tótóknál megvala, minekelőtte az *Etelének* hát-

eleinten Kúnoknak, 's azután (:minekutánna Keresztyénné lett, hogy a Magyartól megkülönböztethessék :) Székhelyinek mondatott. Hogy a deákban *Scythulus*nak mondatott volna Hunyadi Mátyás Királyunknak ideje előtt, arról nints legkisebb Bizonyosság. Nekem úgy tetszik, hogy ezt *Ranzanus* 's Jutánna Verbőtzi első hirdették Könyveikben. Vannak ugyan, kik azt tartják, hogy Székely egykor annyit tett, mint Végörös, Végörző, Végbéli Őrálló, *Confiniarius*, 's onnan vették volna ebbéli Nevöket az Erdélyi Székelyek. De a Végörökösöknek Székely nevezetők csak úgy származott hajdan az Eleinknél, valamint a Kapusoknak az Ő Orosz nevök. Mert minthogy eme két Nemzet ezen hivatalban már a legrégibb Fejedelmink alatt vala, úgy azután minden hasonló hivatalú Emberek azoknak nevezettek. Legnevetségesebb a *Cortefius* Sándornak és *Ranzanus* Péternek (:akkori időre nézve, midőn éltek 's irtak :) újdunúj Vélekedésök, kik Őket Etele alatt Szitziliából hozzákki, 's Rómaiakból származtatják. Ezek az Olasz Iróink, úgy-

mint

ra maradt Kúnjai oda érkeztek 's ottan letelepedtek. Ugyan is a Pannon és Dacus Tót Nemzet a Vármegyét mindenkor Sztolitzának az az Széknek nevezte, a mint még most is annak nevezik a Magyarországi Tótok.

mint *Bonfinius*, *Ranzanus*, *Galeotus*, 's a t. azon voltak, hogy mindennek eredetét nálunk a Rómaiaktól lehozhasák, még pedig ott is, hol soha a Rómaiak nem uralkodtak, úgymint a Magyar Felföldön. A Székelyek az Ő Kun nevöket akkor hagyák el alkalmasént, midőn Keresztyéneké lettek, hogy a pogány Rokonjaiktól megkülömböztessék magokat, kik akkor Mőldvát, Krimet, 's fekete Tenger mellékét, hol most a Butsáki Tatárok laknak, bétöltötték, honnan azután IV Béla alatt 1240 - dik körül Magyarországba jöttek.

Az Oláhokról.

Az Oláhokat *Schlötzer* Bolgárokból, egy Tót Nemzetből származtatja. Igaz is, hogy az Oláh Nyelvnek igen nagy Része merő Tótság. De igaz az is, hogy a deákból vagy is inkább a régi Olasz Nyelvből áll legalább fele Része az Oláh Nyelvnek. Én tehát azt vélem, hogy az Oláhság a Tót és Olasz Nemzetnek öszvekeveredéséből eredett. A régi Írók említik, hogy a győzödelmes Rómaiak sok Újszállókat vagy is Újlakosokat, *Colonistas*, küldöttek Bolgár 's régi Rátzországba az az: *Tbrátziába*, melly azután *Romaniának* mondatott, 's most *Rumeliának* nevezetik. Ezek az odavaló Bolgár és Rátz néppel
(: melly

(:melly, amint tudjuk, mind a kettő Tót Nemzet :) öfzvekeveredvén, egy új Nemzetet támasztottak, mely elszaporodván, idővel Havasálföldet, Móldvát, Erdélyt, 's Magyarországnak egy jó Részét bétöltötte. Az Oláh Nyelvben még most is sok olyan régi Olasz Szavak 's azoknak Töredéki találatnak, melyek vagy egészen kivesztek immár Olaszországban, vagy pedig csak egy kis Szugolyban vannak még divatban. Ilyen többi között a *Fáta* az az: Leány, mely se holt se hallatik Olaszországban, kivéven *Friault*, de ott is hol *Fantának*, hol *Fantanának* mondják, jóllehet *Fanciulla* mindenütt annyit tesz mint Leányka. — A kik azt hirdetik, hogy az Oláhok tsupán a Róma Újszállókból származtak, kik *Daciába* hozattak, azok feleljenek meg, hogy hová lettek tehát a Pannóniai Oláhok, vagy is a Duna és Dráva melléki Római Újszállóknak Maradékai, hol szint úgy többféle Római *Coloniák* telepedtek meg. Pannóniát a Rómaiak tovább bírák, hogysem Dátziát, kihez képest jobban is meggyökeresedhettek volna benne. Dátziát a tsinatlan Népek gyakrabban látogatták meg, hogysem Pannóniát, 's csaknem egészen felforgatták, mire nézve a Római Újszállások meg nem nyugodhattak annyira, hogy olly bőven elszaporodhattak volna; 's még is az Erdélyi Oláhság, ama vélt Ró-

mai Ültetés, tsupán Erdélyben még most is két harmadát teszi az Ország teljes Népszámának. Mondjuk ki röviden az igazat: a Dátzia 's Trá-tziabeli Tótok, mint Római Jobbágyok a Római Újszállókkal együtt lakván 's öszvekeveredvén, végre egy új Népet támasztottak, 's az Oláhok-ban még most is fenn vannak.

*A Nemzeteknek az Eleikkel való hivatás-
gos Kérkedékenységekről.*

A Származással nem szokott az okos Ember dítsekedni, mert a valóban eszes Ember nem az Apádat nézi, hogy ki volt, hanem inkább téged, hogy ki légy? Valamint az egyes Emberek, úgy az egész Nemzetek is az Eleikkel szoktak kérkedni, és ugyan akkor leginkább, midőn egészen elütöttek tőlök. A Nemzetek forsa szint olyan, valamint a Házi Nemzetségeknek vagy is Familiáknak. Ezek is amazok is hol szegények, hol gazdagok; hol gyengék, hol hatalmasok; hol nyomorúttak, hol boldogúttak; hol szolgálkodók, hol uralkodók. Mennél tudatlanabb valamelly Nemzet, annál büszkébb szokott lenni az Elejire nézve. Ebben példánk lehet az Oláh. A Grön-andi vad Nép azt hiszi, hogy csak ő származott az első két Emberből, kik nálok, mint nálunk az Élőfa, a földből termettek, a többi Nemzetek

pediglen mind az Ebekből eredtek volna. Az Oláh is azt hiszi, vagy legalább velünk el akarja hitetni, hogy ő valóban a Rómaiaktól eredett, kihez képest Rómainak is nevezi magát. De a mostani Tudósok azt találták, hogy az Oláhok a Bolgárokból, egy Tót Nemzetből származtak, kik Romániában a fekete Tenger partján lakván, és számos Római *Colonistákat* magok közé kapván, végre azokkal öszvekeveredtek. Valóban nevezhetni egynehány Német Irókon, kik egyet pillantván a Temesi Vidékbe vagy pedig Erdélybe, az Oláhokon, amint mondják, még a valóságos régi Római Képet 's Ortza vonásokat is fel találták. De legyen úgy, hogy Római ágyékből szakadtak, az nekik inkább szégyenökre lehet, hogy a Tudatlanság 's a Babona által olly annyira elütöttek tőlök. — A Nemzeteknek az Elejikkel való Kérkedékenységekről szólván, el nem halgathatom, hogy mi is a Szittyai Eredettel csak annyiban kérkedhetünk (: ha még is méltó kérkedni vele :) a mennyiben a Németek vagy Tótok, mert ezek is szint úgy Szittyából származtak. — Némelly Erdélyi Szász Iróknak Igyekezetök szint olly nevetségre méltó, midőn erőn erővel magokat részszerént a régi *Dacusokból* 's *Gerák*ból (: kik bizony, ha *Strabónak* 's *Pliniusnak* hiszünk, nem valának Németek :) rész sze-

rént a Nagy Károlytól (: ki a Rába vizénél tovább nem jött:) Erdélybe hozott Szászokból származtatják.

A Mesterségeknek 's holminek feltalálásáról 's Kezdetéről való folytatás.

A Tsillagász és Földmérő Tudományt az Egyiptomiak találtákfel *Strabo* szerént.

Az Egűjítő, *Ventilator*, 1741-ben *Hales* és *Trievalden* által találtatottfel.

Az Arab Számok tsak a XIII Században jöttek Európába. Némellyek azt tartják, hogy az Arabok magok is azokat az Indoktól kaptákfel.

A Súlyommal 's Karölyüvel való Vadászat Napkeleten 's Éjszakon már a legrégibb idők óta esmértetett. Az Eleink ezt a mulatságot az Etől tájáról hozták ide magokkal. A többi Európaiak pedig tsak a XII Századnak vége felé kapták fel ő tőlök.

A Fátzánt az Aranygyapjászok, *Argonautæ*, hozták előszer *Phasis* vize mellől Európába, mi okból *Phasianus*nak 's *Colchicus*nak mondatott,

Az Ind-tyúk, melly egyébként Pulykának 's Pókának mondatik, Napnyugoti Indországból hoztatott Németországba 1530-ban.

A Pávát Nagy Sándor Vitézi hozták Európába Napkeletről. Maga Nagy Sándor az első Publicánt hozta Napkeletről Görögországba.

A Dohány füstölést az Eleink a Törököktől kaptákfel, *) a Dohány porozást pedig a Néme-

H 3

tek-

*) A Dohánynak és Dohányozásnak nálunk három nyomára akadtam a régiebb időkben. Rákótzai Ferentz 1707-ben az Onodi Mezőn többi között illy Hadi-törvényt szabott: Senki sem útfán, sem fzena, sem szalma között ne dohányozzon száz páltza büntetés alatt. -- Melly nagy divatban vala a Dohányozás Tökölyi idejében, kitetfzik abból is, mert Tsábrág Várában még most is, amint mondják, két Szapu Dohány tartatik emlékezetűl, mellyet ama hires Kohári István Munkátsi Fogóságában a Versek faragása közben kidohányzott. Mert ott kézfíté ama Verses Munkáit, tudniillik (: amint önnon maga nevezi :) az ő Munkáts Kővárában faragott füzfa Verseit, 's a Tintinnabulum Tripudiantium, vagy is a földi részeg Szerentsének állhatatlan Lakodalmában Tombolók jóra intő Tsengetyűjét. Ez a második egy olly Munka, melly inkább egy komor's Világgal öfzve nem férhető asceta Baráttól származottnak látszik, mintsem egy vitéz 's nagy eszű Embertől. -- Tökölyi idejében nálunk már elterjedett Dohányozásnak nyomát feltalálhatni bizonyos Tseppelényi nevű Sz. Pál Szerzetesének Életében is, ha más különbben az Írója igazat irtt. Abban azt olvasni, hogy Tökölyinek Vitézi ezen Barátnak meztelen hátán pipába való Dohányt aprítottak volna magoknak. De ez,

tektől. Az Erdélyiek, Benkő szerént, Pipákat 's Dohányfüstölést 1576-ban láttak először, midőn az akkori Batori Kristóf Fejedeleimhez egy Török jöve Követül.

A Bérkotsik, *Fiacres*, Frantzországban 1571-ben állottakfel, nálunk, 's nevezet szerént Pozsonban, már 1440-ben megvalának, amint ezt *Cornides* két régi irott Könyvből a Magyar Tárházban megmutatta.

Arany Petséttel, *Bulla aurea*, a Magyar Királyok közt első élt III. Béla, követvén ebben a Görög Tsászárt, kinek Udvarában neveltetettfel.

A Héring Bésózásának Leleményjét némelyek 1397-be, mások 1416-ba helyheztesik. A fellelő vala Böckel Villiám, kitől eredt azután ama Német Szó: *einböckeln*. Hazánkba a Héringek már 1412-ben hozattak, amint ez kitetszik egy Levélből, melly *Wagner*-nél találtatik *Analekt*, *Scepus*. *Par.* 1. pag. 424.

A Szalma Papirost találtafel *Schäfer* *Superintendentens* Régensburghan 1760-dik körül. Ez a Tüdös Ember azon kívül készített még több féleből is jóféle Papirost (: noha nem olly igen fejéret mint a mostani Rongy papirosunk :) úgy mint
Gaz.

amint tudjuk, csak legenda béli vagy is igen gyanús Bizonyosság.

Gazfűből Falevélből, Fűrészshulladékból, 's több másból, amint kitetfszik illy nevű Munkájából: *Sämmtliche Papierversuche*. De a minapi Angolynak a Szalma Papirossa jóval fejejobb. Azonban, ki nem tudja, hogy minden Találmány csak lassanként 's idővel éri tökéletességét.

A Tseresznyefát első hozta bé Olaszországba a *Pontus*nak Tartományából ama jó lakást szerető *Lucullus* nevű Római gazdag Ember.

Az Újság és Óság.

Némellyek minden újságtól 's újítástól irtóznak, ha mindjárt fokkal hasznosabb is a régi bevett Szokásnál, 's a legalább való Óság előttök nagy érdemű; mások ellenben minden Újságon kapnak, 's készek azt legottan követni, mert valami régtől behozott 's felvett, azt ők mind kevéssre betsülik. Mind a kettő vétkes 's balgatag Szokás, mert a régit csak akkor illő elhagyni 's megváltoztatni, ha az új iránt minden felől bizonyosak vagyunk, hogy fokkal jobb 's hasznosabb. Az Óság mind addig tiszteletre, követésre, 's megtartásra méltó, míg a helyében felfogadandó Újság tiszszerte többet nem ígér. Ok nélkül az Óságot elhagyni, nem okos Embernek Szokása; de az Újságtól is, ha egyszer bizonyos, hogy fokkal hasznosabb, irtózni csak

azért, hogy nem régen lelték, az eszes Ember nem szokott. A mit most Óságnak tartunk, az egykor színt úgy Újság vala. Darótzai egy helyett azt mondja, hogy előszer Újságnak kell lenni, hogy hasznos Óság következze. Molnár János pedig így szól: ha az Eleink is minden Újságtól úgy irtóztak volna.

Nem látnánk sok avit Könyvet vagy régi Találmányt.

Ez az Újság es Óság szeretése valamint az Evésben, Öltözésben, 's Élet módjában találtatik, úgy színte a Vélekedésben 's Nyelvejtésben is. Így, az utólsóra tekintvén, sokan vannak Hazánkiai közül, kik az Ósághoz annyira ragaszkodnak, hogy a legkortsosabb Szavaktól sem akarnak elállani, mivelhogy az Elejiktől maradtak, és régen bévannak véve. Ez okból a Magyarság ellen elkövetendő szarvas Vétéknek tartják megválni a Petsenyétől, Pálinkától, Mészároostól, Kortsmároostól, 's több effélettől, ámbar mind ezeket szebben imígy ejthetni Nyelvünkön: Sült-lús, Éget-bor, Húsvágó, Boráros, Bormérő; vagy röviden: Sült, Éget, Vágó, Töltő, Schenker. A régi jó Magyar Szavakat méltó tovább is fenn tartani, de a kortsosak helyében jó újakat találni nem csak nem Véték, hanem inkább Erdem.

Fáta Morgána.

Ezt a kihirelt égi Tüneményt már a Magyarok is esméri az Urániából. Valóban tsudálni lehet, hogy hogy hitethetik el az okos Emberek magokkal ez ilyen Természet ellen való Dolgot, Mert mi is lehet a Természettel ellenkezőbb, mint magunk felett a szabad Égben Várokat, Városokat, 's Hartzokat látni, mellyek egynehány pillantat alatt ismét, valamint a Játékszíni festett Vászontalak, szemünk elől eltűnnek. Ezt bizony a Természet soha se szerezheti. De azon Emberek, kik efféléknek hitelt adnak, úgy se hiszik, hogy a Természet szerezné azokat, hanem inkább valamelly hatalmas Lelkek, kik a Természetnek is parantsolhatnak. Én egynehány Nápolyi 's Kalábriai tudós Olaszokkal szóllottam ezen Fáta Morgána iránt, de azok mind tsak azt felelték, hogy ők nem látták ugyan, hanem hallották beszélni. Végre még is megvallották, hogy ők tellessen megvólnának győzve, hogy az egész Látomány nem egyéb vólna, mint a Kisdedségtől beszívott Babonának 's attól igen megromlott Képzelésnek szerzése. Ezen Fáta Morgánához (: ha bár tsak kitsinben :) igen hasonlitanak a megfagyott Ablak üvegein megjelenő fokféle színű Képek, mellyekből a gyávák fokfelét szok-

tak jövendőlné. Még igen jól jut eszembe, hogy midőn II József uralkodni 's a Réformátziókhoz látni kezdett, némelly Emberek Nagy Szombat körül elhírefztették, hogy egy közel lévő falusi Vendégházban az Ablak üvegein korán reggel sokféle tsuda Dolgok jelentek volna meg, úgy-mint véres Fejek, Török, Tsaták, mellyek, a-mint ők vélekednének, az Újításokra okvetetlenül fognának következni. Ki hinné? a láрма olly meszsze hatott, hogy az Üvegeket Pozsonba kellett hozni a *Consilium*hoz. — Vóltak, sőt még most is vannak olly képzékeny Emberek, kik, midőn a Balaton taván hajóznak, szint úgy látnak benne Fáta Morgánát, az az: Tornyokat, Várat, 's több egyebet. Némelly balgatagok még a Tsuka fejében is Fáta Morgánát látnak, vagy is, amint ők mondják, a Krisztus Kinszenvedésének minden Eszközeit.

Ó Buda.

Hogy Ó Buda hajdan Etelétől a Németek Nyelvén Etzelburgnak neveztetett, a bizonyos. Béla Notáriussa, kit most közönségeffen ezen nevű harmadik Király Fő-levelessének tartunk, az említett Király halála után 1200-dik körül írván Itóriáját *Cap. 1.* Eteléről beszélvén így ír: „*regalem sibi locum constituit juxta Danubium supra*
aquas

aquas calidas — — — qui per linguam hungaricam dicitur nunc *Buduuar*, & a Tentonicis *Ecilburgum* vocatur., Már mikor vesztette el ezt a Német Nevét, s *Alt Offen*nek mikor kezdett neveztetni, a bizonytalan. Még 1358-ban, midőn ama Krónikánk iratott, melyet Túrótzi 1488-ban magáévá tett, meg volt ez a neve, mert *P. I. C. 17.* így szól: „*Hunni tamen sive Hungari interdictum minus observantes illam Budawara vocaverunt, vocantque Obuda usque in hunc diem. Teutoni vero, edictum Regis transgredi magis formidantes, Civitatem ipsam, sicut tunc ob metum illius Eczelburg, idest Urbs Attylæ vocavere, sic & modo illam eodem nomine vocant.*„ Ezekből azt is tanuljuk, hogy Etele a Németektől Etzelnek neveztetett, melly látni való, hogy Eteleből eredett. Hogy Buda valamelly Buda nevű Embertől, az akár ki lett légyen, így neveztetett (: a Magyar Történetek Etele Öttsét mondják annak :) kitetfszik a Város Tót nevéből is, melly *Budjin*. Ez tótul annyi mint Budához az az : Buda nevű Emberhez tartozó, vagy egykor tartozott, avagy tőle rakatott Vár avagy Város. Ez az új Buda IV Béla alatt *Minor Pest*, az az Kis Pestnek neveztetett, azután pedig *Novus Mons Pestbiensis*, az az : Pesti új hegynek.

A Puskapor.

Ezt a Port én inkább deák nevéhez képest, melly *Pulvis pyreus*, Tüzpornak nevezném, valamint szinte a Salétromot Tüzsónak, 's a Puskát Tüztsőnek. *Langles* Úr, ki már is igen kétefsé tette a Mágnesi Tűnek, Papirosnak, 's a Könyvnyomtatásnak az Európaiaktól való feltalálását, 's azt vitatta, hogy ezek a Mesterségek a Napkeletről érkeztek hozzánk, most nem régen azt is bizonyítja, hogy a Puskaport nem a *Schwartz* lelte, hanem hogy az Arabok tanítottak reá minket, kik már 690-ben a Mekkának ostromoltatásakor éltek vele, 's az Indoktól nyerték, a kiknél a legrégibb idők óta esmértetett, minthogy a *Veidam* nevű Sz. Írások megtiltotta nekik a vele való Élést a Háborúban. Ha ezek mind bizonyosak volnának, tehát most ugyan azon Tudományokat 's Mesterségeket ismét Napkeletre vinnők, mellyeket egykor onnan nyertünk. Így változnak a világi minden Dolgok. A Tudományok 's Értemények egyik Nemzetnél kivésznek 's eltűnnek, hogy a másíknál felvirradjanak 's 's megjelenjenek. Katona Úr azt írja, hogy a Magyarok 1440-ben Nándor fejérvárnak a Törökök által való Megszállásakor vették először hasznát a Puskapornak.

A Szembe való Kinevetés.

Ez a durva és paraszt Vének főképen azoknál szokott taláztatni, kik a Lovászok, Ökrészek, Kanászok, 's Ebészek közt neveltetvén fel, Kisedségökben magokra hagyattak, vagy rövideden szólván, a kiknek semmi jó Nevelésök nem vala. Az okos Ember, ha talál is másban nevetésre valót, azt magának tartja, 's úgy tettetí magát, mintha észre se vette volna. De a roszszúl nevelt Ember, Szerentse, ha tsupán mosolyog rajta, mert többire hangosán kiröhögi, 's az Embertársának, tulajdon goromba Erköltse szerént, értésére adja, hogy a véltt vagy való Fogyatozását észre vette. Ezzel a Vétekkel bélyeges Emberek mind azon magokról fokat állító 's felfuvalkodott Büszkéek, kik egyből másból valami keveset felkapván, minden Emberben gántsot keresnek, 's ha reá akadnak, örülnek néki. Az efféle Emberek ritkán szerentsések, mert ezen Tselekedetök által kit kit megbántanak, 's minden Embernél gyűlölésbe esnek. Mert semmi sincs az egész Világon, a mi az Embert úgy megsérthetné, mint ez a szembe való goromba Kinevetés. Sokan a kiket hátul bizvást rágalmazhatni (: mert, ha megértik, tsak néma Megvetéssel válaszolnak) ezt még sem tűrhetik el. Már ha

ha külömbben is a Szóllás vagy Irás által való Nevetségessé tevést az Emberek ritkán emészthetik meg, *) vallyon hogyhogy nyöghetnék el ezt a szembe való goromba Megvetést? Ezt a ki békefésséggel eltűri, az felettébb meészte vitte a magán való uralkodást. Többire még is az illy Ember vagy igen félékeny, vagy alattomban bofszúra készülő.

Anekdotok.

Egy Férfinak igen gonosz Felesége vala, kihez képest gyakran háltt egyedül. Egykor éjjel tájban az ágyánál egy Lélek jelentt meg, a ki nem kis ijedésbe hozta. De meggondolván magát, monda néki: Ki vagy? ha Angyal vagy, tudom, hogy nem bántasz; ha pedig Ördög vagy, úgy hasonlóképpen nem sérthetsz, mert mi egy mással Rokonok vagyunk; tudod, hogy én a Húgodat feleségül tartom.

Egy Orvos a Tzinteremen soha nem ment kerefztül, hogy az Ortzáját a Kezkenőjével bőnem fedte volna. Hogy egy valaki az okát kérdez-

*) Voltér is az által gerjeszté leginkább maga ellen az Ignátz fiait, mert őket Irás által nevetségessé akarta tenni. 'S ugyan ez tette őket is cánta engesztelhetetlenekké.

dezte, így felelt néki: Én nagyon félek, hogy egyik vagy másik azok közül, a kiket oda küldöttem, reám esmér, 's belém vesz.

Minap Jantsi a kis Örzsét egyedül találván a Kertben, néki mentt, 's megtsókolta. Pfuj, mond a Leányka, erefsz, hagyj békét, mert majd úgy kiáltok. — 'S ugató kis Ebének Száját a Katsójával bédugta.

Egy bizonyos Frantz, egyébként nem utolsó Jakabos, Párisban a fővágó Kos felé vitetvén, nagy vigszágot, 's bátorságot mutatott. Ha ez a vigszága igaz vagy csak tettetett vala e, azt nem tudom. Útközben az esmérőfivel, kiket a Nézők között láthatott, szüntelenül tréfálgodék, 's az útitársát, egy Grófot, ki mellette a talyigán ül vala, igen bátoritá a közel való halálhoz. Midőn tehát a Sors úgy hozta, hogy a Kos alá hamarabb hivattatnék, hogysem a Gróf Társa, ezen Szavakkal veve bútsút tőle. Az Isten tartsa Gróf Urat, míg öszvejöhetünk amott alatt! a Kosarra mutatván, mellybe a levágatott Fejek omlanak.

Fillis Demofont, Tézeusnak Aténásbéli Királynak szép Hertzegfiát, megfzeretvén, 's Trója alól fokáig magához hijában várván, végre kétségbe esett, 's magát felakasztotta. A Költők azt mondják felőle, hogy hólta után egy leveletlen Mondolafává változott. De minekutánna a

szerezett Demofoonja oda jött, 's ezt a levél nélkül való Mondola fát megtsókolta, leg ottan kezdett levelezni. Ez okból Tsókfának is lehetne mondani a Mondolafát.

Hébe a pogány Görögöknél 's Rómaiaknál az Ifjúságnak Istenaszfzonyja vala. A Poéták azt költötték róla, hogy Júnónak leánya légyen, 's az Annya Férfi Dolga nélkül fogantotta és szülte volna. Mert hogy egy Vendégségen, mellyet Apolló Isten a többi Isteneknek adott, sok Salátát evett jó izüen, tehát ettől terhbe esett, 's azután a Hébet szülte.

A mi Tzigányink, hogy semmijek fints, ezt az okát adják. Hogy, tudniillik, Nőé Nagyatyánknak három fiai valának, kik szinben egy mástól egészen elütöttek. Ezek, az Attyok halála után Tort tartván, egy egész hétig vendégeskedtek 's osztozni készültek; azonban a Fejér, ki hamissággal a többit fellyül málta, 's kiből azután az Európaiak eredtek, alattomban az Aranyból 's Ezüsből jól felrakván, egyszersmind eltűnik; ezt látván a Fekete, kiből osztán a Szeretsenek származtak, Ő sem kélík, hanem a sok Gyönggyel és Selyem ruhával a Tevéket megterheli, 's azokkal elillanik; az Ő Nagyattyok pedig a Füstös vagy is Füst szinü egyszer csak azt veszi észre, hogy maga maradt. Akkor körül

rül nézi magát, 's hát egyebet nem talál a Pipánál, 's az abba való Dohánynál. — Ezekért tehát a Maradéki még most is boszszút akarnak állani, 's azt, a mit akkor elvesztettek, lopással is kipótolni.

A lázsis Tallért nálunk hol Füles Tallérnak nevezik, hol pedig Bugernek. A Buger neve onnan eredett talán, mert hajdan a Burgónyi Tallér, *Burgunder*, vala illyes tallér, 's így *Burgunder*-ből Buger lett, valamint *Brandeburgus*ból Burgus. Mások a Buger Tallérnak nevezetét onnan származtatják, hogy midőn 1741-ben a Frantzok Tsehországba jöttek, 's Prágát megvették, a Tisztjeik a szép Feleséggel bíró Tseheket gyakorta meglátogatták, a Menyetskével magokat mulatták, eltávozáskor egy vagy két illyen Tallért nyomtak a Férj Kezébe, 's azonközben így szólltak; *Prend Bougre!* az az: Ne Akasztófára való! Némek az előbbi Származtatás fokkal jobban tetszik, mert az utóbbi tsak ollyannak látszik lenni, mint Veszprémnek a Vesző prémtől, Tokajnak a Tok hájától, Baranyának a Bor annyától, Marmarosnak a Már ama rosztól, Szepesnek a Szép ez!-ből, Kenyérnek a Ki nyér?-ből, Szomszédnak a Szófszedőből, Jobbágnak a Jobb adjból vagy Jobb az ágy-ból, Bestekurasiának a *Bas-ta* és *Caraffából*. 's t. af.

*Az új Századnak első Esztendejéről. *)*

Ezen most kevés Napok múlva beállandó Urunk 1800-dik Esztendejéről, vagy is a XVIII Századnak befejezéséről még a Tudósok is nem egyféleképen vélekednek. Tsekély ítéletem szerint, tsupán attól függ a Dolog, hogy mellyik Esztendőben akarjuk a Krisztus Születését esmérni. Ha azt elfogadtuk, hogy a Krisztus már a *Decembernek* 25-dikén a Keresztyén Időszámnak első Esztendeje előtt, kihez képest a Római Időszámnak 753-diknak a végén született, amint vélekedtünk eddig többire, tehát azokkal kell tartanunk, kik azt mondják, hogy a XVIII Század még most nem végződik, hanem egy Esztendő múlva, vagy is az 1800-dikban jövendő *Decembernek* 31-dikével. De ha némelly hajdani's mostani nevezetes Időszámlálókkal a Krisztus Születése Esztendejét egy egész Esztendővel vizsgáljuk, tudniillik a Római Időszámnak 752-dikébe, úgy hogy azt leheffen mondani: Azon a napon, mellyel a mi Időszámlálásunk a Krisztus Születésének első Esztendejét kezdi számlálni, Krisztus már egy esztendő's Gyermeke vala; mi okból már a Keresztyén Időszámnak első Esztendején

*) Ez a Tzikkely már 1799-ben készült el.

tendeje elejébe Krisztus Életének első Esztendejét kelletik helyheztenünk, valamint szoktuk egyébként is a Gyermekek Esztendeit számlálni: tehát ezen Számlálás szerént bizonyos, hogy a XVIII Század az 1799-dikben jövő Decembernek 31-dikével elvégződik. De minthogy a Keresztyén Időszám csak a VI Században vezetettettbe előszer a *Justinianus* tsáfzárkodása alatt, 's még az Időszámlálóktól illőképen nintsen elvégezve, ha a Krisztus a Keresztyén Időszámnak elején e, vagy már egy Esztendővel előbb született, 's ha most Karátsonkor az ő 1800-dik vagy 1801-dik Születése Esztendejét fogjuk e üllen; chezképest ezen Századnak végezetéről 's a jövőendőnek Kezdetéről való Vetekeedés soha végképen elnem intéztetik, mellyből mindazáltal, Istennek legyen hála! semmi Kárunk nem fog következni. Ha mindazáltal ezen jeles Időnek régtől fogva bevett Keresztyén számlálását 's üllését tovább is fenn akarjuk tartani, tehát az legtanácsosabb, ha a Kitevésében (: a hiján hogy a Krisztus születése Esztendejéről lévő valamelly Vélekedéshez kaptsolnók magunkat:) a Keresztyénségben már 13 Századok által tartó, a Krisztus Születése után való Esztendőknek számlálásához alkalmaztatjuk magunkat, melly szerént a XVIII Század csak 1800-dikban a jövőendő December 31-

dikével fog végződni. Mert annak az első Esztendeje nem 0, hanem 1, 's a Századot nem az 1700-diktól kezdve 1799-dikig mondjuk tellesnek, hanem 1701-diktól fogva 1800-dikig. 'S azon Esztendő, mellyről az egész Század nevezetik, minden bizonnyal szint úgy ahoz a Századhoz tartozik. Hogy már 1700-ban egynehány Tudósok, mivel úgy vélekedtek, ezt az Esztendőt *Annus Jubilæus*nak nevezték a Könyveikben, a bizonyos. A mi *Liviusunk* Istvánfink 1500-dik Esztendőt így kezdette: *Annus sæcularis millesimus & quingentesimus a partu Virginis, quem Alexander P. M. de more condidit celebravitque* — — 1600-dikat pedig imigy: *Perventum jam est ad Annum sæcularem sexcentesium a partu Virginis supra Millesimum* — — Hogy ezen Esztendőkben valóban tartatott az Örület, *) a Keresztyénségnek ó Századját bérekesztő Esztendejére nézve, azt el lehet hinni. A mi kedves Költőnk Gyöngyösfink pedig, mindön a Karikliáját Andrási Péternek Gömöri Főispánnak ajánlá 1700-nak *Januarius* 10-dikén, a Levelét így kezdé; Nagyságos Uram! Az új *Sæculumbéli* új Esztendőben az új Életre hozatott Karikliával avagy a Kariklia Histó-

*) Örület, Öröm Esztendő, *Jubilæum*, *Annus jubilæus*.

tóriájának újabb és jobb rendbe vételével közfőnökbé a Nagyságod Méltóságos Személye e-
lejében.

Béts Várofsának Neveiről.

Hogy Béts táját már a Rómaiak előtt, 's az-
után Ő alattok is bizonyos *Vindus*, egy Tótféle
Nemzet lakta, azt az Óstriaí Irók önnön magok
hirdetik. Ezen Nemzetnek a mostani Béts helyén
egy Helysége vala, melly miképen neveztetett
tőlők, bizonytalan. Azt a Rómaiak, minekután-
na az Országot elfoglalták, *Vindobonának* *) azaz:
Tót-Jólaknak vagy is Tót-Betsnek nevezték. Le-
hetett is ezen Helynek, főképen a Kereskedeésre
nézve, a Dunának egy elég termékeny partján
fekvén, mindenkor nagy betse. Ez a *Vindobona* i-
dővel bizonyos *Flaviustól*, egy Római Tifzttartó-
tól, *Flavianának* is mondatott, 's azután ama rom-
lott deákságú Időkben *Faviandnak* 's *Favienának*.
A Németek sok ideig nevezék *Flawiennek*, míg
végre *Fla* kimaradt, 's tsupán *Wiennnek* hivatott.
Szint úgy járhatott a Magyar neve *Tót-Béts is*.
Mert ámbár az Eleink elég soká annak nevez-
ték talán, végre még is a *Tót* kimaradt, 's a
Betsből a Hangnyújtó Magyarok, *Soni protracto-*

*) *Vindobona Municipium.*

res, Bétset tsináltak. Miként nevezte legyen magát ezen *Vindus* nevű Tót Nemzet az Ő tulajdon Nyelvén, azt senki tudunkra nem adá, kihez képest szabad vélekednünk. A Rómaiaknak az a Szokások vala, hogy az idegen Nemzetnek adandó új Nevét többire az Ő tulajdon Nyelvének Szavaiból koholák. Így eredett Nevők a *Gothusok*nak, *Jazygesek*nek, és *Getáknak* ezen Szavaikból *Gott*, *Isten*; *Jazik*, *Nyelv*; *Djeti*, *Fiak*, *Legények*. Talán a *Vindus* is *Windjetz*ből eredett, mi is annyit tehetett mint *Kijött*, *Kiköltözött*. *Windjem* még most is tőül annyi mint *Kijövök*. Így lett *Nyemetz*, *Krányetz*, *Moravetz*, *Záhoretz*, 's t. af. Lehet azonban, hogy *Vindus* egykor *Widjennek* nevezte magát, 's a főbb Helységét *Widjenovnak*, miből idővel a Szó és Név rövidítés tsak *Widjent* hagyott meg, amint még most is a Tótok nevezik e Várost, 's a mint még most is a Németek hívják annak egy Részét, *die Vorstadt Wieden*. De ezek, amint látod, merő Vélekedések. Magyarországon ezen Tót Népet magyarul Bömhétzeknek hallottam neveztetni, mi is úgy tetszik, *Bogmetz*ből eredett, ez pedig a *Bogme* Szóból, melly náluk annyi mint: *Isten engem*; értsd hozzá: úgy segéljen.

Egy Szeretőjétől elhagyatott 's bánatjából meghaltt Fejérszemélynek Siréplése Frantzországban.

Az egy Templomnak Dűledékeit mutatja, melly egykor a Szerelemnek vala szentelve. Az Ámor, Himen és Vénus Képállványi *) megtönikülve fekszenek a Tornáztban, 's a Himen Fáklyája, az Ámor Nyilai, és a tsókolkodó Galambok öszve vannak törve. A felfolyó Borostyán a dűlékeny Falakat mindenfelől mászsa, 's ma holnap egészen bélepi. Sok Gerlitze tojik imitt amott a Falak és Kövek üregiben. A buja Himnek szemtelen Katzagása igen ellenkezik ama melly Tsenddel, melly ezen kijetlen Falak közt lakozik; de a panaszló és sziv epeasztó Szava az elhagyatott Nősténynek a Szerentsétlenre, ki ott nyugoszik, emlékeztet még most is.

A Tatárokról.

Azon Tatárokról 1) vagy is inkább Mongolokról, kik *Bathi* nevű Fejedelmök alatt 1242-ben az Eleinkkel olly kegyetlenül bántak, 's az Or-

I 4

szá-

*) Ofzlopot, *Saule*, Állványnak van kedvem ezután nevezni; a Képoszlopot pedig vagy is Állóképet, *Bildsaule*, Képállványnak. A Képállványból talán lett hajdan a Bálványunk.

szágunkat egészen elpusztították, a Magyar Irók semmit világosan nem említnek, hogy honnan érkeztek hozzánk, 's hová távoztak el tőlünk. Ezt tehát az Orosz Irókból igyekeztem kipótolni. Ezek azt hirdetik, hogy *Tsingis*, amaz igen híres mongol és tatár Kám, 1164-ben született, 65 Esztendeig élt, és 25 Esztendeig uralkodott, melly idő alatt sok Országokat elfoglalt. Halála előtt minden Országit a négy fia között elosztotta, kikből idővel sok hatalmas Kámok származtak. A legöregebbik *Szuszinak* neveztetett. Ez már az Attya életében uralkodott Bulyárban 2) vagy is amaz Etöl táji nagy Bolgárországban, hol azután a fia *Batbi* 's annak Származati igen sok ideig fejedelmkedtek egy más után. Ezt a *Batbit*, *Abulgasi* Ugodai Kám fiának mondja, ki a *Tsingisnek* harmadik fia vala. 1212-ben felkele *Szuszi* igen számos és hatalmas Haddal 's Napnyugot felé fordúla. Azzal legelőször a *Polovtzoknak* 3) ese, kik látván, hogy a töménytelen Tatár Sokaságnak magok egyedül ellent nem állhatnak, az Oroszokkal öszveszővetkeztek, azokkal ötöt a *Kalka* folyónál megtámadták, 's ott igen nagyon megverték. Némellyek azt tartják, hogy maga *Szuszi* ezen ütközetben halva maradt, 's ez azután a fiát *Batbit* arra birta vólna, hogy a *Polovtzokon* 's az Oroszokon bősztűt állana.

Ez a *Batbi*, kit az Orosz Tatárok *Batbi Zainnak* vagy tsupán *Zain Kámnak* neveznek, a mi *Roger* Mesterünk pedig *Batbusnak* hija, mihelyt, mint *Tsingis Kámnak* Unokája, az uralkodáshoz jutott, legottan mindenfelől öszvegyűjtette a hadait, azokkal legelőször is az Oroszokra ütött, kiket minekutánna 1237-ben meg is győzött, az Országjokat elfoglalta, 's a Fejedelmeikkel azután tsak úgy bánt mint Jobbágyival. Ezek után Lengyel 's Magyarországra méne, mellyeknek feldúlása, meg égetése, 's elrabolása után igen sok Zsákmánnyal víszsza fordúlt ismét az Etől vizéhez. 4) Ott annak a partján közel a Káspai Tengerhez egy Várost építtetett, melly az Oroszoktól *Tzaritzinnak* vagy is *Tzarej gorodnak*, az az Tsáfzár vagy is Fejedelem várának neveztetett. De ezen kívül még több Városokat rakatott az említett Viz partján, 's ugyan akkor ott vetette Talpkövét ama hordás Országának, mellyet a Tatárok nagynak, az Oroszok pedig arany Hordának neveztek. *Batbinak* ezen Hordában való Követői tovább 200 Esztendőknél nagy göggel osztottak Parantsolatokat az Orosz Fejedelmeknek, 's végre úgy elterjedtek, hogy az említett nagy Hordából több más Hordák váltak, mellyeknek Kámjaik az Oroszoktól Tzároknak hivattak. A Kazáni Tatárország is egy Darabja

vala az előhozott nagy Hordának, mely vele együtt egész 1506-ig eltartott. A *Tsingis* Kámnak Eleji között legnevezetesebb vala az *Ogus* vagy is *Ochus* Kám, kiről némellyek azt írják, hogy 400 Esztendővel, mások, hogy 1200 Esztendővel éltt 's uralkodott előtte. *Tsingis* és *Ogus* talán otthon magyarosabban hangzottak, 's nem mások, hanem Tsengös és Okos. *Tsingis* született 1148-ban, meghalt pedig 1229-ben. Vannak, kik ezen *Tsingis* Kámtól származtatják ama győzhetetlen Temér Kámot is. De mások azt nem hiszik, 's azt mondják, hogy Temér mint Köz ember született, 's csak maga erejével mentt volna elő. Temér *Tamerlanes*, *Timur*, *Temir*, 5) hihetetlen Diadalmokat aratott Kazulországban 's Kis Ázfiában. Ő ama kevély Bajzátot Török Tsáfzárt, ki Zsigmond Királyunk Követjeit úgy megjártsá, 's magát Zsigmondot hadával együtt Nikápolynál megveré, úgy letsépele, hogy őtet magát is elfogá, 's egy vas Kalitkába rekeszté. Meghalt 1400-ban, 's eltemettette Szamárkandban. *Bathi* Magyarország rontásából vízfzajjövén, Szárai Várofsát tette Székheiyének. *Rubrugnis*, kit Sz. Lajos Frantz Király 1253-ban hozzá küldött, nála mulatott jó ideig, a ki is azután azon Útját és Tájt bőven leírá. Az említett Bulgár földnek Fővárofsát némelly

Írók *Bulgarinak* írják, mások *Brachimovnak* a Káma vize partján. Mind a két név azon egy Várost jelentett, tsak hogy az első az odavaló Nemzeti Neve vala, a másik pedig az Ország neve. *Tatistsev* azt írja, hogy a Kozár Nemzet a Bolgár Nemzettel egy vala. Ugyan ezt látszik állítani a mi Béla Nótáriusunk is, midőn a Mén-Marót Bihari Bolgár Fejedelemről emlékezik, ki a Maros és Szamos közt való Földön uralkodék, 's így ír: *Et terram illam habitarent gentes Cozar qui dicuntur* Az Etöli Bolgárok, az Orosz Írók fzerént, dolgos, mives, és kereskedő Emberek valának. Ők találták fel a Bagaria börnek elkészítését, mire nézve azt még most is az Elődök, Bogárok, és Kazulok (: *Kalmukok*, *Bucharok*, *Persák* :) Bolgárnak mondják. Az Órosz Írók ezen Bulyár földön, melly Etöl, Káma, és Jaik Folyóvizek mellékéből állott, többi közt ezen Városokat emlegetik: *Bulgari*, *Bogor*, *Tura*, *Szakmarfzk*, Ezen Nevekhez sokat hasonlitanak a Tisza, Maros, és Szamos közt hajdan Bolgároktól lakott, de mostan Magyar Helyeknek ezen Neveik: Polgári, Bihar, Túr, Szakmár. 6) Az Oroszok ezeket a Török Vallású Bolgárokat *Beszurmánok*nak nevezték, 's ezen névhez ismét igen közelit a Böszörményünk. A, mi régi Leveleink pedig *Hismaelitáknak* nevezik őket. 7) *Ritschkov* azt véli,

hogy

hogy az *Orenburgi* Tartományt Szibériában, főképen az *Ufa* Környekét, mellyet most Baskirok lakják, hajdan Magyarok, Kúnok, és Bolgárok lakták. Ezen Vélekedésben vala már a XIII Században az itt jártt 's tölem említett *Rubrugis* is, mert Ő is, *Pascatirt* az az *Baskiriát* vélte lenni azon Országnak, honnan a régi Magyarok kijöttek, sőt azt is hirdette, hogy a *Paskatir* lakosi még akkor is, midőn ott forgott, magyarul beszéltek. De *Ritschkou* tsalatkozik, midőn a Magyarokról azt tartja, hogy hajdan tótul beszéltek, 's tsak a Duna és Tisza mellett változtatták meg előszer a régi Nyelvöket. Ez a Nyelvek változtatása, mellyet 'most némelly Irók hol egy hol más Nemzetről hirdetnek, 8) nem akar férni az én fejembe, mert soha nem hiszem, hogy egy egész Nemzet, akár mint zaklattafsék is, valaha elhagyja a maga Nyelvét, vagy pedig készakarva akárki és mi kedvéért idegent felvegyen. 'S noha a Nép Nyelvének telles elváltoztatását vagy is egy idegen Nyelvnek felvételét elnem hitethetem is magammal, azt azonban önként megengedem, hogy idővel minden Nyelv változik, és a mienk is valóban változott. E pedig az által történik, midőn a Nyelvbe idegen Szókat és Szólásokat fogadunk, vagy pedig újakat faragunk, 's a régieket vagy elhagygyuk, vagy megrövidítjük.

jük. Ezek által az utóbbi Nyelv az előbbi vagy is eredeti Nyelvtől, a való, hogy igen is elváltozik, de egy idegenért a maga régi Nyelvét soha egy Nemzet se hagyja el egészen.

1) Ezen Tatároknak az Országunkban véghez vitt rettenetes Kegyetlenségökről szemmel látott Tanunk ama Magyar Jeremiásunk Roger nevű Váradi Kánónok. Ezt az akkori Világot Nyelvünkön még most is nevezzük ama nagy Tatárjárásnak. Akkor veszték el a legrégibb Kéziratink 's Leveleink.

2) Béla Nótáriusfa is emlékezik erről a Bulyár földről, honnan sok *Hismaeliták* az az *Mabumed* Vallású Bolgárok jöttek volna Országunkba már Takson Fejedelmünk alatt. Ez a Bulgárföld nem lehetett más, hanem az Etől melleki Bolgár ország. Bolgárt az Orosz Tatárok még most is Bulyárnak hívják. Ezen Bolgárokról én az Orosz Irókkal azt tartom, hogy elejétől fogva szüntelen Tótok valának, valamint még most is azok a Duna jobb felén, a mint az a fekete Tengerbe liet. Az Eleink által a Tisza, Maros, és Szamos mellékén itt találtt Bolgárok szint úgy Tótok voltak, az az Tótféle Nemzet, amint ezt a mostani Magyar Helységeknek az ő régi tótos Neveik világossan kimutatják, úgymint Debretzen, Tsongrád, Túr, Szólnok, Eszlár, Konyár, Léta, Szalka,

ka, Tokaj, Patak, Máda, Liszka, Krászna, 's a t,
 mellyek hajdan illy Tót vagy is Bulgár nevet vi-
 seltek: *Dobrá zem*, Jó föld; *Tsornigrád*, Fekete-
 vár; *Tura*, Városi; *Szolnik*, Sótartóhely; *Ofzlár*,
 Számártartóhely; *Konyár*, Lótartóhely; *Lebota*,
 Dologtól való Szabadhely; *Szkalka*, Kis Kófszál;
Sztokaj, Öszvefolyás; *Potok*, *Potyek*, Kis Folyó;
Madová, *Lieszková*, *Krászná*, értsd: *Djedjina*,
 Mézfalva, Mogyorófalva, Szépfalu, Széplak.

3) Tsalatkozik *Lyslov*, midőn ezeket 's a
Petsenegeket a Litvaiak Elejiknek véli. Mert ná-
 lunk immár bizonyos, hogy azon Nemzet, mel-
 lyet az Orosz Irók *Polovtsozoknak*, *Polovtzi*, 's
Petsenegeknek neveznek, egyéb deák Irók pedig
Pacinacitáknak, *Picenusoknak*, *Byssenusoknak*, 's
Besszusoknak, a mostani Kúnok Elejiknek egy Ré-
 fze vala, 's az Etele *Hunnusinak* szint úgy Ma-
 radéka, az úgy neveztetett Bessenyei Kúnok.
Polovtzi oroszúl és tótúl annyi mint Vadászok,
 's talán a Mátra melléki *Palótzok* is a Nevöket
 onnan vették, mert Ők is hajdan jobbára merő
 Vadászok valának.

4) Az Orosz Irók azt írják, hogy a Volga
 vizének az Ő tatár neve: *Etel*, annyit tenne ta-
 tárúl, mint Bőség; 's ugyan azt is mondják, hogy
 nálánál hallal bővebb folyó sehol nem volna, 's

a Melléke mindenütt a legáldottabb 's legtermékenyebb Földből állana.

5. Temir tatárul annyi mint Vas.

6. Szakmárt vagy is Szatmárt az Árpád Magyarjai már a helyén találák, de a mellette későbbben épültt Németit a Sz. István Hitvesével Giselával idejött Németek elsőik építették és szállották meg.

7. Hihető azon okból, mivel *Mubamed Ismaeltől* Ábrám fiától származtatta magát.

Igy hirdette *Thunmann*, egyébként nevezetes Író, hogy a régi Bolgárok Magyarok voltak, az az Magyarul beszéltek; *Engel* Úr pedig azt vitatta rólok, hogy Tatár Nemzetből eredtek, 's csak későbbben lettek Tótokká. Így származtaták egynéhány Magyar Írók a Jászainkat *Jazygesekből*, bizonyos régi Tótokból, a Kunokat pedig nem tudom mi Tatár vagy Mongol Nemzetből.

A Gejza névről.

Ez a nevök a mi három Keresztyén Fejedelminknek, úgymint Sz. István Apjának, 's azt idővel azután követő két Királyinknak, engem régólta fárasztott, hogy ki tanulhassam, vallyon miként ejtették azt hajdan a Magyarok, és mit jelenthetett? Hogy a Keresztségben kapott nevök

vala, azt immár régen elhitettem magammal; mert sok más köz Emberek is neveztettek így, amint ez kitetszik többi között a Tüzes-vas Itéletek Könyvéből is; 's azután ezen Fejedelmek az ő igen is ájtatos létekre nézve, ha ez a Kereszttségben kapott nevők nem lett volna, soha nem éltek volna vele a Leveleikben. Szegedi gyanúja, hogy Gejza a mostani Irással Győzőnek mondatott volna, szemlátomást helytelen, mert, ha külömbben is megvizsgállyuk, ezen három Fejedelmink semmi nagy Győzedelmekkel nem dítsekedhetnek. Már tehát csak azon fárasztám elmémet, hogy miként ejtetett valóban ez a Név egykor. Azt a régi eredeti Kéziratokban, 's nevezet szerént a Béla Levelesénél így találtam: *Geyfa*, Kezai Simonnál pedig 's 1358-diki Krónikásnál imigy: *Geycha*. Mind a kettőt a magok idejőkbéli *Orthographia* szerént így olvasom: *Gyétsa*, mert a *gy* hangot akkor tsaknem mindenkor *ge*-vel tették ki az Irók, úgymint *Geula*, *Zogeva*, *Gewr*, az az: *Gyúla*, *Zagyva*, *Győr*. A *ts* hangot pedig Béla Leveleffe tsaknem mindenkor *f* által tette ki, úgymint *Saac*, *Sepel*, *Sunad*, az az: *Tsák*, *Tsepel*, *Tsanád*. Mitsoda Szentet tett légyen ez a *Gyétsa* vagy *Gyészsa*, azt immár sokan találgatták, 's ki Gergelynek, ki Gellértnek vélte lenni. *Lambertus*, egy deák Iró, I *Geychát* Joas-

nak

nak 's *Joadesnek* nevezte; *Cromerus* 's I Károly Királyunk *Jesének*, *Ditmarus* pedig a Sz. István Apjáról azt írja, hogy *Dejuxnak* hivattatott. Ha meg tudhatnók, millyen Helységet jelentett legyen *Forum Geychæ*, mellynek jövedelmét II *Geycha* az Ó Budai Káptolonnak ajándékozta a Pesti 's Kerepesi Jövedelemmel együtt, *Tributum Fori Geychæ*, *nec non de Pest & Kerpes*, úgy alkalmasént megérthetnők, mit tett 's honnan származott a *Geycha* név. Nékem úgy tetszik, hogy ez a *Forum Geychæ* nem más, hanem a mostani Izsa-fzeg. A Gyézsza vagy Izsa talán annyit tett hajdan az első Keresztyén Eleinknél mint *Jesus*, 's ugyan ezt nyerték talán Kereszt nevül az említett Fejedelmek, valamint még most is sokan nyelik Keresztségsben ezen neveket: *Salvator*, *Homodeus*, 's t. af. 'S minthogy a *Jesus* neve alatt hajdan mindenkor a B. Afzszonynak kis Fiatskája értődött, azon vélekedésbe jövék, hogy a Gyétsa vagy is Gyézsza szintén az vala nálunk, a mi a Tótoknál 's Tseheknél Szvatoplug, mert ez is annyit tett mint: Szent Gyermeke. A régi Tót Plug vagy is *Pluk*, *Poluk*, *Pulok*; *Puer*, *Puellus*, *Pullus humanus*; most immár *Paholok*. Gyétsa még most is a Tótoknál annyi mint *Infanrulus*, tsak hogy többire már most Gyétyának mondatik, valamint a régi *Piets*, az az: Öt, mellytől a Péts

Várossa neveztetett, most immár *Pietynek* ejtetik. Az említett *Ditmarus Dejuxa* talán nem is más, hanem *Deus*, melly mint Kereszt név még II András idejében is többszer jön elő a Váradi Tüzes-vas Ítéletek között.

Turkolyi Levele.

Ez a Levél Győrött jöttki először 1747-ben illy fennírású Könyvben: *Schediasma geographico historicum, Hungaros intra & inprimis extra Hungariam, per universum, qua terra nostra patet, Orbem habitabilem degentes VIII segmentis succincte representans.* 1) Azután Molnár János úr is kiadá 1783-ban a Magyar Könyvháza III Szakaszának 284-dik Levélféltől kezdve, de nagy külömbbséggel. Ugyan ő Kegyelme azon említett Könyve Szakaszának 641-dik Levélfelén újra említi, 's a külömbözést is emlegeti, melly a két Példák között találkozik. Én nem régen egy új irott Mását nyertem ezen Levélnek, melly mind a két ki nyomtatott Példáktól némellyekben el üt, 's egy régiebb másából másoltatott le. Ehezképest méltónak tartottam, hogy úgy is adjam elő, amint nyertem, 's a *Variansok*at is úgy tegyem ki, amint találtam. A Levél mássa, melly Kezembe került, így vagyon:

Szerelmes édes Atyámfiai! Istentől szerentsés jó Egészséget 's hoszfú Életet kívánok Kegyelmeteknek. 2)

Elúnván a heverést, 1716-dik 3) Esztendőben indúltam szerentsém keresésére 4) Móldván által Kozák országba, és a mint a régi Magyarországi Históriákban tartották, a Scithiai Birodalomba, 5) és azon Esztendőben teleltem egy Kozák Úrnál Mirhazad 6) nevű Városban, ki is igen nagy gazdagságú Ember, mivel vagyon 600 fejős Tehene, 1400 Juha, 1600 Kantza lova, 145 Paripája, 7) 's megmondhatatlan gazdagsága. Ezen úri Ember Kegyességéből mentem a Balticum Tenger mellett 300 Mértföldnyire Peterburg nevű Városba, az holott is találtam a felséges Muszka Tzárra, és ezen felséges Úr parantsolatjából kezdtem a Muszka 8) Nyelvnek és Írásnak tanulásához, melyet meg is tanúltam, mivel jól tudok írni és beszélni Muszka Nyelven. És azt megtanulván, lettem fő Haditiszt, és most is azon Tiszttel fungálok. Fizetésem esztendeig 750 magyar Forint, 9) 8 Paripámra Szénám és Abrakom, 's 2 Szolgámra fizetés. A Volga vizén, melly is Scithiában a Tánais folyó vizén túl száz Mértföldnyire esik, mentem a Káspium Tengerre, 10) melly Tengeren is a rettenetes Szélvész miatt kétszer szenvedtem Gálljatörést;

de Isten Ő szent Felsége életben megtartott, mivel deszkára kapván a Tenger habja kivetett a partra. 11) Mostan felséges Urunk Hadjával lakom Perfiában Szulák nevű Helyben, 12) az honnét az Ararat hegye, mellyen a Nőé Bárkája megállott, látszik, melly is Magyarországtól esik hét avagy nyolcz száz Mérttföldnyire. Táplál a Reménység, hogy még valamikor meglátom elhagyott édes Hazámot 's Nemzeteimet. Ezen Farkas Máté nevű Hiripi 13) Ember negyven Esztendeig volt a Kubáni Tatár Rabságában, onnét pedig esett Rabbá a Kutyafejű vagy Kalmuk 14) Tatórok Kezében, az holott is a Tatórok Kámjánál, kinek neve *Juka*, raboskodott. Onnét Isten tsudájára kiszabadúlt, és szökött Ázsiába Afztrakánba; 15) én pedig Őszszel kiszállván a gályából, mentem azon Városba, és véletlenül reá találtam, megörülvén, hogy ilyen Országban engedett Isten énnékem Magyar látnom, az holott Magyarországnak még hire is nintsen. És ezen szegény Embert vittem Kvártélyomba, 16) az holott tartottam a mellettem lévő Strázsa Vitézekkel; Szolgáimnak 's Iródeákomnak megparantsoltam, 17) hogy senki boszszúsággal ne illesse. Tavaszszal, mikor a Tengerre kellett mennem hadakozni, elbatsátottam és el kísértettem mellette lévő Rabtársaival együtt öt száz Mérttföldnyire.

nyire, 18) és adtam néki útra való elegendő Költséget, és énnékem erőssen megesküdött, hogy ezen Levelemet Nemzetségemnek Szikszó Városába elviszi; én is megátkoztam, hogy az Isten öljemeg hirtelen való halállal, ha a Levelemet Nemzetségemnek meg nem adja. Azért, a ki ezen Levelemet fogja olvasni, mondja meg néki, hogy hitéről és átkáról emlékezzék meg, 's fogadását tellyesítse bé. 19)

Kegyelmeteknek, ha unalmas nem léfzek, 20) ezen Országnak dolgairól és szokásiról mulatságnak okáért egy keveset irok. Mivel a Históriák azt tartják, 21) hogy a Magyarok és a Hunnukok Scithiából jöttek Európába, 22) én ezen Országban tudakoztam, hol laktak azon Magyarok? Lakóhelyekre reá akadtam, 23) lakások vólt a Volga vize mellett igen fövenyes és erdős 24) helyen, mindazonáltal szép házokban laktak, mivel ma is Kályha darabok a földben ollyak találtnak, a kiből nálunk Újkerefsztyén Korsókat tsínálnak, 25) téglák pedig igen szélesek és szépek vagynak, mellyekből megesmérhetni, hogy szép házokba laktanak. 26) A Magyarok Királya pedig lakott Kúma nevü folyóviz mellett, 27) mellynek Palotái jóllehet rongyosok, de ma is fennállanak, és azon Lakó helyet 28) itt való pogány Nyelven Magyarnak hívják, 29) Magya-

rúl pedig sehol sem beszélnek, sem Magyar Faluk nintsenek. Amint pedig a Magyar Kalendarium írja, 30) hogy 445-dik Efstendőben 31) a Magyarok visszafutottak Scithiába, azon Magyarok letelepedtenek a Krimi Tatárok között. Most is Krimben a Tatár Kám protectiója alatt hét Magyar Faluk vagynak, a melyekben magyarul beszélnek. 32) Én azon hét Falukban voltam is, olyan Ország pedig, az hol magyarul beszélnének, több a mi Magyarországunknál nintsen. 33) Ezen Országban sok bálvány imádók vagynak. Tsuvas és Mordva nevű Nemzetek, 34) a kik imádság helyébe Kantza Lovakat és Juhoikat ölnék az Istennek, a húsát magok meg eszik, a bőrét az Istennek adják, és a fűzfára fel terítik. Némellyek pedig a Nyúl bőrét meg töltik szalmával, 35) és attól mint Istentől jó időt kérnek, és ha eső talál lenni, erőssen meg korbátsolják, és a tüzre teszik. Némellyek a holt Testeket felakasztják, némellyek a vízbe vetik, némellyek pedig megégetik, ki mitsoda plánéta alatt születik. 36) Az itt való Indusok Templo-mokban Ördög Képének imádkoznak; mert azt mondják, hogy az Ördögnek, a ki Ellenségünk, annak kell imádkoznunk, az Istennek pedig nem kell, mivel irgalmas. 37) A mely Afzszony pedig Özvegyiségre marad, az többé Férjhez nem

mehet, hanem nagy rakásfát rakat, annak tetejébe fel ül, azon fát megöntözi olajjal és zsírral, 's így magát elevenen megégeti. Ezek a tehénnek is imádkoznak, mivel tejet és vaját ad, és azt is nagy betsületben tartják. 38) Némellyek a döglött Húst inkább szeretik, mint a friss Húst, mivel azt tartják, hogy jobb a kit Isten maga megöl, mint a kit az Ember öl meg. Némellyeknek pedig sem Templomjuk, sem Papjuk, sem Írások nincsen. A Scithiai Birodalomban sokféle Tatarok vagynak, úgymint Tsermiszi, Tsuvafzi, Mordvai, Karakalpági, Baskirtzi, Kalmuki, Kubántzi, Trukmentzi, Kerentzi, Kirgisztzi, Karagentzi, Bakszártzi, Smaghintzi, 39) kik másféle Nemzeteknek nagy Ellenségei. A Krimi, Butsáki, és Nógai Tatárokon kívül a Bakszártzi 40) Tatarok miképen imádkoznak, láttam. Mindeniknek Kezében egy egy éles Kés vagyon, azzal ugrosnak, 's ilyen szókat szólnak: *Tsakzej!* *Bakzej!* 's valamikor ugrik, mindenkor homlokban megvágja magát az éles Késsel. 41) Rajtok igen tsudálkoztam, és azt gondoltam, hogy mind meg halnak a rettenetes sebektől, de megkenvén azután magokat, harmad napra semmi gondjuk nem volt. 42) 1720-dik Esztendőben teleltem egy Moszkva nevű Városban, 43) mellyben láttam sok Ritkaságokat. Ezen Városnak Kerületét

megmértem, mely is 2 Mérttföld, Templom va-
gyon benne 600, 's 9600 Harang. 44) Egy ki-
váltképen való nagy Harangnak Kerületét meg-
mértem, mely is 89 Arafzt. Ebben a Városban
láttam iszszonyúan ordító Oroszlányokat, 's há-
rom Elefántokat. Egyiknek hátán ült 30 fegy-
ver fogható Ember, a kettőnek pedig a hátán 60
egész eleségével 's hadi készületével együtt. 45)
Én többet is írnék, de nem lehet, mert ezen ó-
rában jött hozzám a Gállyásmester Iródeákja, ki
azt mondotta, hogy Napkelet felől igen jó Szél
támadott, és a Gállya vitorláit fel akarják emelni.
Isten segítségével szándékozunk indulni Napnyu-
gotra a Perzsák ellen, azért ezen Levelemet hir-
telen bé is petsétlem, magamat ajánlván az Is-
ten Gondviselésének és szerentsés Szeleknek, mi-
vel a Tengeren való Hadakozásnak Szél és Ret-
tegés a társa, mert a rettenetes habok egyik a
másokra mint a nagy Hegyek borúlnak. 46) Az
Istennek bizony azért adok hálát, hogy a Ten-
geren ily bátor vagyok, mint szintén a szára-
zon. A Szikszai Birónak és az egész Tanátsnak,
Szüts István, Gyürke Jankó, Méhi Jankó, Szar-
ka Jankó, Keresztyéni István, és Szanifzló Pál,
Tiszteletes Prédikátor és Mester Uraiméknak jó
Egészséget kívánok. Elyenek ő Kegyelmei fo-
kaig, én is élek a Varjak szerentséjére. Kegyel-

meteket szerelmes édes Barátim, és Szívem édes Atyámfiai, Isten oltalmában ajánlom, 's utolsó tsepp véremig maradok Kegyelmeteknek Attyafia és Szolgája Turkolyi Sámuel. Irám Asztrakánban a *Caspium* Tenger mellett, Sz. György havának 10-dik napján, 1725-dik Esztendőben. 47)

1) Ezt a kis Könyvet mostan Torkos Jósefnek tartjuk.

2) Molnárnál ezek helyében ez vagyon: Szerelmes Tisztelendő Úr! Szerentsés jó egészséget és hosszú Életet.

3) Torkosnál 1710-dik, Molnárnál pedig 1749 dik, de ez minden bizonnyal hibás.

4) *Mol.* Magyarországról Erdélybe, a hol is a Tisztelendő Úr grátiájából Csikban Rákoson mulattam Kisasszony havától fogva Sz. György haváig, és köszönettel emlékezem hozzám való Jóvóltáról. Sz. György havában kimenvén Fejérvárra, onnan indulván által mentem Kozák országra, és, amint a Krónikák tartják, Scithia Birodalmába, 's a t.

5) *Tor.* Magyar Históriáink tartják.

6) *Tor.* Michord. *Mol.* Mirdhold.

7) *Tor.* 700 fejős Tehene, 14000 Juha, 1700 Kantza Lova, 175 Paripája. *Mol.* 600 fejős Tehene, 1400 Juha, 1200 Kantzája, 140 Lova, 50 Paripája.

8) Az Oroszokat az előtt Muszkáknak mondtuk volt, valamint a Németek is *Russen* 's *Russland* helyében *Moscowiter* 's *Moscau* nevekkel éltek.

9) *Tor.* 254 Magyar Forintok. *Mol.* 775 Magyar Forintot téfzen.

10) *Tor.* Ezen Peterburgból Kommendéroztattam hajókon a Volga vizén, melly is Scithiában a Tánais folyóvizén túl száz Mérttföldnyire esik, a Cáspium Tengerre. *Mol.* Ezen Peterburgból commendéroztattam hajókon a Volga vizére, mellyen fokáig mentem, midőn Scithiában a Tánai vizén túl száz Mérttföldnyire a Cáspium Tengerre kellett eveznem.

11) *Mol.* De Isten Ő szent Felsége, kit szüntelen áldok, ámbár Eretnekek között, és többnyire pogányokkal legyek, még is hitemet megtartván, életben megtartott, mivel a Tengernek habjai ide 's tova tsapván, kivettettem a partra.

12) *Mol.* Szulat nevű helységben.

13) *Mol.* Hilibi.

14) A Kalmuk vagy tulajdon Nyelveként Előd Nemzetről, *Pallas* nyomdoka szerént a *Sokfelém*ben magam is bővebben szólottam, mint-hogy sok Német Tüdős most abból származtat minket. Ezen tsupán barmából élő 's azzal egy helyről más helyre bujdosó Nemzet, a mi az Erkölsét illeti, nem épen olly vad, a mint némelyek

lyek hirdetik. A Képök sem olly rút, hogy ezt a betstelen Kutyafejű Nevet megérdemlenék, a melly is az Orosz *Pszohlavetzn*nek magyarázatja.

15) *Mol.* És mentt egy Városba Ásiába szökve, kinek a neve *Astrobon*.

16) *Mol.* És véletlenül reája találék; sőt pedig úgy, hogy ő látván engemet, így szólla: én Istenem! negyven Esztendeje, hogy ilyen Magyar formájú Embert nem láttam: adná Isten bár! ez Magyar volna. Én halván a Magyar Szót, megörvendek magamban, és félre fordúlván, firek örömömben, hogy én is láthatok egy Magyart, és azon túl melléje állék a Magyarnak, hozzá szóllék *Mufzka* nyelven, de ő azt mondá nékem: Uram, ne kísérts, mert Magyar vagy. (:Holott Magyarországnak hírét se lehet hallani:.) Én magamat néki kijelentettem, és Őtet vévén a *Kovártélyomra* 's a t.

17) *Tor.* Az holott tartottam és tápláltam, vélem lévő *Strázsa Vitézeknek*, *Szolgáimnak*, 's *Íródeákomnak* megparantsoltam büntetés alatt, hogy Őtet meg ne szomorítsák, amint maga is meg tudja mondani, minémű betsületet tettem néki, és mind addig tartottam, mig tavaszszal 's a t.

18) *Tor.* száz Mérttföldnyire. — De még ezt is lehet méltán fokallani, ha mindjárt tsupán Orosz Versföldeknek veszfzük is.

19) *Mol.* És adtam néki Útra való elegendő Költséget, Aranyat és Ezüstöt, tsak a Tisztelendő Urat keressé fel, és az én hozzá való Jóságomért ezen Levelet adja meg a Tisztelendő Úrnak, hogy az Úr esmérje meg bennem a Háláadást, mert valamint fogadtam, hogy az Úrhoz való Szivességemet utolsó pihenésemig fenn tartom, és, ha Isten éltet, Állapatom 's minden történhető Dolgok iránt is tudósítom. És nekem erőssen megesküdött, és magát is megátkozta, hogy ezen Levelemet megadja a Tisztelendő Úrnak.

20) *Mol.* Édes Uram, ha únalmas nem lennék.

21) *Tor.* Mivel a Historicusok azt írják.
Mol. Mivel a Históriákban olvastam.

22) *Mol.* Hogy a Magyarok, Hunnusok ' Székelyek jöttek Európába.

23) *Mol.* Reá is akadtam a lakóhelyekre.

24) *Tor.* és *Mol.* erdőten — Ez helyesebbnek látszik.

25) *Mol.* a mellyekből nálunk az Új Keresztények Edényeket szoktak tsinálni. — Új Keresztényen annyi mint *Anabaptista*, *Wiedertauffer*.

26) *Tor.* szélesek és szépek, mellyből megismerhetni, hogy derék házokban laktanak. *Mol.* a téglák pedig szélesek és igen ritka szépségüknek láttatnak.

27) *Mol.* Khuma nevü folyóviz mellett lakott Scithiában.

28) *Tor.* falu helyét.

29) *Mol.* Kinek Palotájának Kőfalai ma is fenn állnak, és azon Városnak vagy Falnak nevét most hijják Georgiani Nyelven Magyarinak. — Erről a vólt Városról 's most düledékeken épültt Magyari nevü Helységről már 1733 ban ama Pétervári Tudós *Bayer* Bél Mátyásunknak onnan így irtt: „Ad radices fere Caucaſi, Septentrionem verſus, non ita longe a Tanai ruderingentis Urbis lapideæ reperta ſunt. Hanc Urbem & Sedem Mazarorum finitimi omnes Generales Chiliarchæ Garbero ediderunt, qui aliquot annos litibus dirimendis & definiendis limitibus Judex datus fuit ab noſtra aula.,, *Thunman* is ezt a Helyet érti, midőn a Napkeleti Európai Népök Történetiben a 165-dik lapon így ír: Die jetzt zerſtörte Stad Madſchar an der Kuma konnte vielleicht zeugen, daß da herum die Sitze dieſer Ungern gelegen. *Büſſſing* is azt értette, midőn az Afztrakáni Puſztáról így irtt: Unter den Flüssen, welche dieſelbige durchſtrömen, iſt Kuma der größte, von welchem dieſe Steppe, die Kumaniſche heiſſet. Er entſpringt am Gebirge Caucasus, — — An demſelben findet man die Trümmer der ehemaligen Stadt *Madjar* oder *Madſchar*,

ſchar, welche das Andenken an das Volk gleiches Namens, welches wir die Ungarn nennen, erhält. Ezen Városnak mostani helyéről emlékezik *Engel* Úr is a Magyar Tört. I Rész. 269-dik Levél. Szinte most, hogy ezeket írom, 1799-ben 28-dik Júliusban az itt való Bétsi Német udvari Hirmondóban az említett Helyről ezt olvasom: Denen beym letzten Persifchen Kriege aus Derbent übergekommenen Armenianern find zu denen 10000 schon angewiesenen Desationen Landes noch 5000 von den nahe gelegenen Krongütern abgemessen worden; auch soll der Gouverneur von Astrakan ihnen das zum Anbau nöthige Holz verabfolgen lassen. Für ihre Handwerker und Handeltreibende soll in der Gegend von *Alt-Magyar* eine Stadt unter den Nahmen des h. Kreuzes erbaut werden. — Ezen volt Város nevét tsupán egy Földképen találtam feljegyezve. Még a Kúma vizét is nem minden Földképen lehet feltalálni. Ezt a Kúma vizét nem kell a Káma vizével öfzve keverni. Mert az első az éjfszaki *Caucasus* alatt ered, az Etölnek jobb feléről vagyon, 's noha hajdan a Káspi Tengerbe szakadt, de most azt el nem érhetvén, többféle Tavakat szerez, 's magát azokban elveszti; de a másík az elsőnél jóval nagyobb, az Etölnek bal feléről folyik, 's Kazán Városán alól bele is

omlik, kinél nem igen kissebb. A Kúma mellé-
ke igen fövenyes Kijetlen vagy is Pusztaföld,
kihez képest az Orosz neve: *Kumánszka Step*, *De-*
sertum Cumanum. Talán itt laktak hajdan a Kú-
noknak Elejik, *Progenitores Cumanorum*. Végre
ezen Magyar vagy Magyarai nevű Városról azt
vélfelhetők, hogy azt egykor nem annyira a Ma-
gyarok lakták, mintsem a Bolgárok, Örmények,
's Kazulok, amint az ott talált Fennírásokból gya-
nithatni, 's a nevét tsupán a Magyar nevű Ki-
rálytól vette azért, mert vagy az előhozott Né-
pekkel felepitette 's megtelepitette, vagy pedig
hatalmába kerítvén, virágzóvá tette. De hogy
ha meggondoljuk, hogy ezek az ott talált Arab
és Kazul Fennírások tsak a XI Századból valók,
's hogy azoknak hátrahagyóik tsak a Magyarok-
nak onnan való elköltözésök után lakhattak ott,
úgy ismét hitelt adhatunk az oda való Hagyo-
mánynak, hogy ez a Hely valóban Lakóhelyök
vált egykor a Magyaroknak vagy legalább a Kú-
noknak. 'S azután a Magyar Uralkodás alatt is
lakhattak ott ama vendég Népek mint kereske-
gők 's mivelkedők vagy is áros és mives Embe-
rek. — Én azt tartom, hogy valamelly hatalmas
Nép kimozdította onnan az Eleinket. Mert, a-
kár ki mit mondjon, én el hitettem magammal,
hogy az Eleink nem készakarva, amint az itthoni

Íróink hirdetik, hanem kéntelenül hagyták el ama régi Honjokat, valamint az utóbbi Kúnok a Tatórok vagy is Mongolok előtt Móldvát, Bessenyőt, 's Krimet. A Nemzetek a leg soványobb földről sem takarodnak el kéz akarva. Azon Ország pedig, a honnan jöttek az Eleink, igen is termékenynek 's jó Földnek irattatik. Honjok elhagyásának azon oka, hogy felettébb elfzaporodtak, úgy hogy továbbá el nem élhettek volna, tsak a büszke Eleinktől magok mentésgökre feltaláltt okadás, hogy a vólt Hazától vett kéntelen Bútsút valamiképen megszépíthessék, 's a Szégyentől (: ha még is Szégyen a bal Szerentse :) megmenekedhesse. Valahány egész Nemzeti Kikelések 's Bujdosások estek, azok mind Kéntelenségből történtek, midőn tudnili, egy Nemzet a másikat kitolyá a Földje birtokából. A mostani Magyar Helységet az Oroszok *Kawkaskoi Uswatnak* nevezik.

30) Itt azon rövid Magyar Krónikát érti, melly a Magyar Kalendáriommal szokott kijönni. Ezt a Krónikát meg kellene igazítani, mert felettébb hibás és hazug. A Magyarok vagy inkább *Hunnusok*, az az régi Kúnok nem 445-ben, hanem tsak Etele halála után melly 454-ben történtt, takarodtak el a Duna és Tisza mellékéről. És ugyan nem a régi Honjokba, hanem tsak

Móld-

Moldvába, Bessenyőbe, és Krimbe. Lehet azonban gyanakodnunk, hogy azok, kik *Bosporus Város*ta mellékén telepedtek meg, 527-dik táján a Magyar nevű Fejedelmökkel valóban visszsa is tértek az Ő régi Honjokba, vagy is az úgy nevezett Szittyába.

31) *Mol.* Amint pedig a Magyar Krónika írja, hogy Anno 454-dikben.

32) Ki híheti, hogy a Szittyába visszsa fordultt Magyarokból vagy inkább Hunnusból az az régi Kúnokból Krimben csak hét Faluk kerekedtek volna. Meglehet azonban, hogy a Hunnusbok vagy is a Kúnok Maradéki, ki tolyattatván Krimből a Tatárok által (: mért a Kúnok valóban *Büfcbing* szerént is sok ideig egyedül bírák Krimet és Moldvát:) most csak ezen hét Falukban maradtak meg. De én ezen Krimi hét Magyar Falukról inkább azt tartom, hogy azok vagy az Erdélyből kiköltözött Székelyekből eredtek, vagy pedig az oda való Tatárok által az Erdélyben elrablott Magyarokból kerekedtek.

33) Turkolyi, midőn ezt írta, a Volga vize 's a Káspai Tenger Napnyugati Melleke látásával igen elbizta magát. Mintha bizony a Káspai Tengeren túl vagy pedig a Jeges Tenger felé *Jugria* táján nem találkozhatnának szint úgy Kún vagy is Magyar vérű Népek. De há épen

azon Magyar Nyelvet érti, mellyel most élünk, úgy bizony igazat ír.

34) *Mol.* Tsuvatos és Mordésza Nemzetek.

35) *Tor.* szénával.

36) *Mol.* Némellyek az holt Testeket felakasztják, némellyek tűzbe vetik és megégetik, a hamvát szóró lapáttal elszórják nagy szélben.

37) *Mol.* Ördög Képének imádkoznak, azt tartván, az Ördögnek, úgymint a Szentek Ellenségének kell imádkozni, hogy ne ártsen, nem az Istennek, kinek nagy az irgalmafsága.

38) Ezek Molnárnál nintsenek meg. *Tor.* mivel a Tehén tejet és vaját ad, az hügyát pedig nagy betsületben tartják.

39) *Mol.* Tsermisi, Tsuvai, Mordai, Karapalkogyi, Barbarutzi, Kalmuki, Kubamutzki, Tormineli, Kivintzki, Kelketsi, Silametsna, Kinitski. *Tor.* Andrevitzi, Kumiki, Bukhártzi, Pilántzi, Smakintzi.

40) *Tor.* Bukhárdi.

41) *Mol.* Hogy eképpen imádkoznak láttam: kinek kinek kezében éles Beretva vagyon, méztelen ugorván a Templomban, ilyen Szókat mondanak: *Buksai, Tsaksai*; valahányszor ugrik, mindenkor homlokától fogva levágja magát.

42) de megkenvén azután magokat valamivel, nem tudom, harmad napon túl még helyébe látszik.

43) *Tor.* Muszková nevű Városban. *Mol.* Anno 1756-ban találtam egy Moskita nevű Városba menni. — Itt mindenütt Moszkó értődik, az Oroszországnak Fővárosa.

44) *Tor.* Ezen Városnak Kerületi 15 idevaló Mérttföld, Templom vagyon benne 1600, H rang 9600. *Mol.* Mellynek Kerülete 15 Mérttföld, Templom van benne 1600, Harang 960.

45) *Mol.* Oroszlányokat is láttam, Elefántot is kettőt. Olly nagy Állatok, hogy egyiknek a hátára felkötöztetik minden hadi készületével és Sátorával hatvan legény.

46) *Mol.* Mivel a tengeri Hadakozásnak társa a Szélvész és a Rettegés, mert a rettenetes Habok egyik a másikat mint a nagy Hegyek veszik és boritják.

47) *Mol.* Én Istennek halát eleget nem tudok azért adni, mert a Vizen olly bátor vagyok, mint a Szárazon. Imádkozzék az Úr értem, én fohászkodtam az Úrért; a ki vagyok a Tiszteendő Úrnak Szolgája Turkuli Mihály. Anno 1757. 18 Aprilis Astrabot Várofsában, a Cáspium Tenger mellől,

Ezen Kezemhez került 's itt előhozott Turkolyi Levele Másán alól még ezek is találkoznak: „Ez a Turkolyi Sámuel volt Szikszai fi. 1703-dik Esztendőben Május havában lett a Sárospataki Kollégiomban Deákká. Azután az akkor támadt zenebonás Világban lett Katonává. Az elmúlván, a Katonaságot leette, 's otthon tartózkodott. 1716-ban elmentt Muszkaországba katonáskodni. Hadakozott ama Nagy Péter Tzár alatt többiközt a Persák ellen, a kikkel való akkori Háború legnagyobb erőben volt 1722-ben, ismét megújultt pedig 1725-ben. Hol és mikor halt meg, bizonytalan. Íráim Sárospatakon Sz. György havának 10 dik napján 1794-dik Esztendőben Sz. J., Talán Szombati János.

Ha ki a Levélnek mind a két Mását úgy-mint az enyémet 's Molnárét öszve hasonlítja, mert a Szegedie többnyire meg egyez az enyémmel, tehát igen is hihetőnek fogja találni, hogy azon Levél Másolat, mellyet Molnár úr hoz elő, valamelly Pap Úrtól meg vólt hamisítva, a ki 1749-ben Erdélyben Tsiki Rákoson lakott, 's ki azzal akartt kérkedni mások előtt, hogy Turkolyitól, olly nagy meszsze földről is, Levelet kapott. Ez kitettség többiközt abból is, mert a Levél már 1747-ben ki vólt nyomtatva, a hamisító pedig nem tudván azt, 1757-dikből datálta. Az-

után

után Nagy Péter Tzár, ki alatt Turkolyi katonáskodott, már 1726-ban kimúltt.

Többféle Szavainkról való Vélekedésem.

Hogy a mostani Szavaknak egy jó nagy Részt az Eleink egykor egészen másként ejtették, hogysem mi mostan, abban bizonyos vagyok. A hajdanit tehát az újdoninak által ellenébe fogom helyheztetni. A legtöbb hibás Szavak tsak némelly Környékben hallatnak, mert egyébütt jól ejtetnek. De vannak ollyak is, mellyek az egész Hazánkban közönségesek. Többire mindazáltal vagy tsak Dunán túl valók, vagy tsupán felfölcsiek, vagy egyedül Tiszán túl valók 's Erdélyiek. Vannak többi között olly Szavak is előhozva, mellyek, ha szinte hibásoknak nem látszatnak is, minthogy régtől fogva élünk velek, de, ha megvisgálljuk, még sem ejtetnek legjobban. Azokat az Eleink vagy jobban ejtették, amint teszem, vagy, ha nints tudtomra miként mondották ki, én igyekeztem helyre hozni. Ezt ne véljenki Magam-mutogatásának, mert tsak azt mondom, hogy igyekeztem helyre hozni. Ha szerentsés valék e ezen Igyekezetben, azt mások ítéllyék meg, 's ha más valaki nálamnál jobban helyre hozhatja azokat, örülni fogok. Némellyeket ugyan nem lehet többé hibásoknak mondani, ám-

bár eleinten azok voltak is, mert már igen régen helyben vagynak hagyva. Illyenek többi közt ezek: mert, midőn, míg, mihent, 's t. af. Némmelly Szavakat nem azért hozok elő, hogy hibások, hanem csupán azon okból, hogy az Eredetöket, vagy miként változtak el, megmutassam. Azonban még egyszer mondom, hogy mind ezek csupán Vélekedésem, és hogy noha sokakról bizonyos vagyok, de nem mindenekről.

Mostan.

Hajdan.

Abbéli, Ebbéli. — Azbeli, Ezbeli.

Abból, Arról, Attól. — Abbúl, Arrúl, Attúl;
Azbúl, Azrúl, Aztúl.

Ád, Dat, Túd, Scit. — Ad, Tud.

Addig, Adzig. — Az ideig, Azig.

Adó, *Tributum*. — Adó pénz.

Adsz ide, Adsze. — Adsza ide.

Aggastyán, *Ætate v. molestiis fractus, confectus*. — Aggasztvány.

Ágy, *Letus*. — Algy.

Agyag, *Lmus, Argilla*. — Anyag, az az Mindeneknek Annyok.

Agyar, *Dens falcatus, cuspidatus*. — Agy-ár, az az Agynak az Ára, *Subula*, Varga tü.

Agyarkodni, *Tremere*. — Agyaroskodni, Agyarat mutatni, Agyarral fenyegetni,

Agyon szűrni, *Transfigere, Punctim interimere.*

— Altalszűrni, Szűrással megőlni, Halálra szűrni.

Ágyú, *Tormentum.* — Algyú, Altyú, Alkot-
tyú, *Machina.*

Ajak, *Labium.* — Ajok, Aj.

Ajándék. — Ajándok.

Ájtatos, *Devotus.* — Ahítatos, *Suspirans,*
Suspirando preces fundens, aliquid desiderans.

Ajtó, *Janua.* — Aj nyújtó, *Aditum, hia-
tum præbens.* Aj egykor annyit tett mint *Hiatus,*
Pator, Fissura, Scissura, Ruptura, Crena.

Akárhol, *Ubiuis.* — Akarod hol.

Akárhonnán, *Undevis.* — Akarod holnan.

Akárhová, *Quovis.* — Akarod holvá.

Akár így, akár úgy. — Akarod ígyen, Aka-
rod ugyan.

Akárki, *Quivis.* — Akarod ki.

Akármi, *Quidvis.* — Akarod mi.

Akár mellyik, *Utervis, Uterlibet.* — Akarodmellyik.

Akár mint, *Qualitercunque.* — Akarod miként.

Akképpen, Ekképpen. — Azképen, Ezképen.

Akkor, Ekkor. — Azkor, Ezkor, Azko-
ron, Ezkoron, Azkort, Ezkort.

Akkora, Ekkora. — Azkorú, Ezkorú, Olly-
korú, Illykorú.

Áldás, *Benedictio, Laudatio.* — Áldomás.

Alég, *Vix, Ægre.* — Alig.

Alfel, *Podex*. — Ülőfel.

Alkalmasint, — Alkalmasként.

Állat, Elő állat, *Animal*. — Lelkes állat, Lelkes, az az Lelket vagy is Lélekzetet vevő állat.

Alól, — Alúl.

Álom, Hatalom, Szerelem. — *Alm*, *Horolm*, *Zere'm*.

Alunni, Haragunni, Tunni. — Aludni, Haragudni, Tudni.

Alváskor, *In somno*. — Alváskorban, Alváskoron, Alváskort.

Ámbár. — Ámbátor.

Álmétkodni, Álmétkodni. — Aymolykodni, Álmolyni.

Amint jössz, úgy mész el. — A miként jövesz, úgy menesz el.

Ámítani. — Álmítani, Álmolyítani.

Ámolyogni. — Álmolyogni.

Ámúlni. — Álmúlni, Álmolyni.

A nélkül, Annélkül. — Aznál kül.

Annyi. — Anne, Azne, az az

Az lásd. Ne annyit tett egykor mint Lásd, 's most Ni által ejtődik.

Apátur, *Abbas*. — Apát.

Apáturság, *Abbatia*. — Apátság.

Apja. — Apája.

Apró köte. — Apró himlő költe.

Apró

Apró tseprű, *Minutus*. — Apró tsepű, az az apró mint a tsep.

Áros, *Mercator*. — Árús. Mert Áros inkább *Presiosus*, v. *Venalis*.

Arra, Erre. — Azra, Ezre.

Ártány. — Ártomány, Ártovány.

Ástani valamire, *Ambire*, *Optare*. — Ahítani, Ohítani.

Aszszonyi hó, *Menstruum*. — Havi, Havi vér, Havi kórság, Havi vérfolyása.

Áts, *Faber lignarius*, v. *Architectus*, *Machinarius*, *Structor*. — Alts, Altyús, Alkottyús.

Át, Átal. — Által.

Attya, Annya. — Atyája, Anyája.

Attza, Hottza. — Addsza, Hozddsza.

Avas, *Rancidus ob antiquitatem*. — Ovas, Ovos, Ollyas.

Avit, *Antiquus*. — Ovitott, Ovott, Ovúlt, Ollyúlt.

Avúlni. — Ovúlni, Ollyúlni.

Az előtt. — Annak előtte.

Az idén. — Ez időben, Ez időn.

Azóltától fogva. — Azolta, Az óltva, Aztúl fogván.

Azomban. — Azonban.

Azóta, Azótától, Azöte. — Azolta, Az óltva, Azon idő óltva.

Aztán, Ofztán. — Azután, Annakutánna,

Aztat, Eztet. — Azt, Ezt.

Az ő eszek, pénzek, kertjek. — Az eszök, pénzök, kertjök.

Ba, Be, In. — Bele.

Baglya, *Cumulus fœni*. — Széna baglya, bagolyja, bolyja, Szénaboly, Szénabagoly.

Bagzani. — Bakzani, Bakozni.

Bajlódni. — Bajmolódni.

Bálvány. — Kép állvány. Állvány

Ofzlopot tehetett.

Bann, Benn, In. — Benn.

Bár. — Bátor.

Bár elhagynók. — Bár elhagynánk, Bátoron elhagynánk.

Bátor, *Audax*. — Merész, Merő. Mert Bátor hajdan annyit tett mint *Heros*.

Bátran. — Bátoron.

Báttya, Öttse. — Bátyája, Ötséje.

Be, Be, Intro. — Bele.

Béke, *Pax*. — Bék. Ha Béketség jól mondatik, tehát minden bizonnyal Békesből való, e pedig Béktől; mert Békétől Békésnek 's Békefélségnek mondanók.

Békesség, *Pax*. — Bék. Mert Békeőség igazán *Patientia*.

Békefélséges türes, *Patientia*. — Békeőség.

Békó,

Békó, Béklyó. — Békoholó.

Belé, Mellé, — Beléje, Melléje.

Belém, Beléd, Beléje, Bele, — Bel-en, Bel-ed, Bel-ő.

Belénk, Belétek, Beléjek. — Bel-münk, Bel-tük, Bel-ök.

Béli, Beli ezekben: Várbéli, Vármegyebéli, Városbéli, Életbéli, 's t. af. — Belől való, Várból való, hajdan Várbelől való.

Bennem, Benned, Benne. — Bennettem, Bennetted, Bennette, valamint Felettem, Feletted, Felette, 's Mellettem, Melletted, Mellette. Komjátj a Sz. Pál Levelei fordításában még így ejtette; de egykor még ez is alkalmasént imígy hangzott: Benn-en, Benn-ed, Benn-ő.

Bennünk, Bennetek, Bennek. — Bennettünk, Bennettetek, Bennettek. Ezeknél régiebbek: Benn-münk, Benn-tük, Benn-ök.

Bennünket, Nos. — Münket, Münköt.

Berény, *Nomen aliquot Locorum Hung.* — Bérlemény, *Prædium conductum, Pachtgut.*

Bérleri, *Pelleus v. Pannum vesti subducere.* — Béllelni. Mert Bérleri annyi mint *Conducere, Arendare; Pachten.*

Bévöl. — Belöl, Belül.

Bibirtsó, *Papula, Pusfula, Ulcusculum.* — Bibe borsó.

— B'illenteni, *Contrectare*. — Illenteni.

Birodalom, *Imperium*. — Tsászár birtok. Mert Birodalom csak annyi mint *Possessorium*.

Bizgatni, Píszkálni. — Izgatni, Izogatni.

Bodats, Bodots, *Baccula*, *Beerchen*. — Bogyats, melly is Bogyóból való.

Bóditani. — Bolondítani.

Bódúlni. — Bolondúlni.

Bohó, Bolyó, Golyhó, *Fatuus*. — Bolygó, Bolyongó, *Errans*, *Erraticus*.

Bojtorján, Bojtorvány, Borján, Burján, *Careduus*. — Bojtomány, Bojtozvány, Bojtos fü.

Ból, Bôl, *Ex*. — Belől.

Boldog. — Bódog.

Bolond, *Stultus*, *Demens*. — Beléndes, Belénd füves. Belénd, másként Bolondító fü, *Hyosciamus*, tótúl *Blen*.

Bolygatni. — Bolyt bizgatni, háborgatni.

Bolygó. — Bolyongó.

Bolygok. — Bolyongok.

Bolyogni, *Vagari*. — Bujdosni mint hangya a bolyban.

Bomlok, Bomlani. — Bomúlok, Bomúlni.

Bonfordi. — Bolondfardi, Bolond forma ember.

Bontom, Bontani. — Bomítom, Bomítani.

Bor edény. — Bor hordó edény.

Borház. — Bor árosház.

Borifzák. — Borifzánk, valamint

Nyalánk, Nyulánk; Félénk, 's t. af.

Borítani, *Tegere, Velare.* — Burítani.

Boríték, *Velamen, Operimentum.* — Borék; Bu-
rök, Bor, Bur. De a most csak annyi mint, szülté
Magzat borító hártya.

Botránkozni. — Botlánkozni.

Botsánat. — Boltsánat, Bultsánat.

Botsátni. — Boltsátni, Bultsátni.

Bótsú, Bútsú. — Boltsú, Bultsú.

Buborék, Bugyborék, *Bulla.* — Vizben bugy-
szerzette borék, Bugynak a borékja, Bugy. Eb-
ből jött Bugyogni, *Bullare, Bullire.*

Budán, Kafsán. — Budában, Kafsában.

Buga. — Guba, Gubats, Gubó.

Buja; *Lascivus.* — Bulya.

Bujkálni. — Bujdogálni; Buvdo-
gálni.

Bujni, Búni. — Buvni. Abból lett Bu-
vár, és nem Bujár.

Bujtani, Bojtani. — Buítani. Szőlővesz-
zöt földbe buítani, buvítani, v. bojtossá tenni.

Bukni. — Buvdogni.

Buktatni. — Buvdogtatni.

Burok, *Vēlamēn nascēntium*. — Szület burok,
Magzat burok.

Butyikó. — Bötkő.

Buzogni, *Bullire*. — Bugyogni.

Böjt, *Jejunium*. — Béjött húshagyás, A
hús evéstől elállásnak bejött ideje.

Böjt nap, *Dies Jejunii, abstinentiæ*. — A hús-
evéstől elállásnak bejött napja.

Bölönbika, *Onocrotalus*. — Bömbölő bika
madár.

Böstörő, *Pistillum*. — Borstörő.

Bötső. — Bölső.

Böv. — Bő.

Bövség. — Bőség.

Büske, *Diminutivum Elisabethæ*. — Betuska,
Betus.

Bűz, *Fætor*. — Bűz, *Odor quilibet*.
Birsalma, Bisalma, hajdan Bűzalmának mondatott.
Régi közmondás: Sem üze, sem bűze, *sine sa-
pore & odore*.

Bűzfödni. — Bűzhödni, Bűzödni.

Dadogni, *Blaterare*. — Dadaként fokat bé-
szélni, fetsegni, lotsogni.

Daganat, *Tumor*. — Dagadat. Származott
a Dagadni Igétől.

Dágvány, *Lutum glutinosum*. — Ragadvány.

Darálni, *Fruentum contundere*. — Darabolni.

Debre-

Debretzen, *Civitas Hung.* — Debretzem. A régi Bolgár-tótoknál, kik azt a Magyarok előtt lakták, *Dobrá zem*, az az Jó föld, Áldott föld.

Dejszen. — De hiszem, az az : No-no, Majdmajd, Jól van jól.

Délelni, Déllení. — Délelni.

Dellest, *A meridie.* — Dél est koron. Délest annyi, mint *Tempus pomeridianum.*

Déltzeg, *Protervus.* — Délszegi. Délszeg, *Locus meridiationis.*

Deres. — Dér lepte, Deresföld színű.

Diadalom, *Valentia, v. Prævalentia, Triumphus.* — Dijadalom, Divadalom. Mert Dij v. Div annyit tett, mint *Valor, Valentia*; Dijas mint *Validus*; Dijatlan mint *Invalidus, Impotens.* Tehetetlen, Erőtlen.

Dibdáb. — Dirib darab.

Diófa, *Nux.* — Dijó fa, Divófa. Mert Dijni v. Divni hajdan annyit tehettek, mint *Valere v. Prævalere*, 's így a Dijó v. Divófa annyi mint *Arbor valida, firma.*

Dísznó, Dísztó. — Dísztelen jó.

Ditsekedni, *Gloriari.* — Dűtsölködni.

Ditsérni, *Laudare.* — Valakit v. Valamit ditstsel érni.

Doh ny. — Dohot tsinálmány.

Dolog,

Dolog, *Res.* — Allat, Szer.

Dologhoz hozzá fogni. — Dologhoz fogni.

Dolognap. — Dolog tévő nap.

Domború, Háború, Nyomorú. — Domborúlt, Háborúlt, Nyomorúlt.

Drágalátos, *Speciosus.* — Drágalátatos, Drágálátású.

Dugats, Lyukats, Varats. — Dugó küts, Lyuk küs, Var küts, az az kis vagy is Küs, Küts, Kütsid Dugó, Lyuk, Var, 's t. af.

Dög, *Cadaver.* — Dülck, Düleg, Dü.

Dólni, Dülmi. — Dülmi.

Dömmögni, Dunnögni. — Dörmögni, Dörögni.

Dönteni, Dünteni. — Dűjteni, Dűf eni.

Ébren. — Ébredtten.

Eddig, Edzig. — Ez ideig, Ezig.

Éfél. — Éjfél, Éj fele.

Éjfélkor. — Éjfélkorban, Éjfélközön, Éjfélkort.

Egészlen, Egészszén. — Egészén.

Egészséges, *Sanus, Integer.* — Egész. Abból lett Egészség, *Sanitas.*

Egy darabig elvárlak. — Egy darab ideig.

Egyenelség. *Candor animi.* — Egyenes szívűség.

Egyigyő, *Simplex.* — Egy ügyű.

Egyik, Másik. — Egyedik, Második.
De ezeknél régiebb Egyed, Másod, Harmad,
Negyed, 's a t.

Egykor, *Quondam*. — Egykoron, Egykorban.
Egy sem, *Nullus*. — Egy is nem.

Együlegyig, Együs egyig, *Omnes*. — Egytől
egyig.

Éh, *Famelicus*, *Efuriens*. — Ehető.

Éhomra való. — Éh gyomorra való.

Éhség, *Fames*, *Efuries*. — Eheség, Ehetőség.

Ehun, Ihon. — Ihol, Imhol, Ime hol.

Éjszaka, Étszaka, *Nox*. — Éj.

Éjzaka, Étszaka, *Per noctem*. — Ejtszaka, va-
lamint Napotszaka, Teletszaka, Esztendőtszaka,
Ejtem. — Esetem.

Éjtszak, Észak, *Septemtrio*. — Éjszak.

Eldődink, *Prædecessores*, *Progenitores*, *Majores
nostri*. — Elődink.

Elé adni. — Elől adni.

Elébbeni. Elébbi. — Előbbeli, Előbbi.

Eledel, *Edulium*, *Esca*. — Élet, Életel, vala-
mint Jövet, Jövetel; Menet, Menetel; Ét, Étel,
Lét, Létel, Tét, Tétel.

Elég, *Satis*, *Abunde*. — Elig, Felig. El egy-
kor annyit tévén mint *Trans*, *Ultra*, Elig is on-
nan származhatott, mert ezt: *Abunde*, még most
is fokban így ejtik: *Excessive*, *Ultra modum*, *Über*.

die Maasse. Meglehet azonban, hogy a mi most
Elég, az hajdan Ölig, az az Öléig vala.

Elegyedni. — Egyeledni, az az Egy-
gyé válni, v. Egygyüvé tétetni.

Elegyes, Egyvelyes, Vegyes. — Egyeles.

Eleitől fogva, *Ab initio.* — Elejétől fogván.

Elejbe, Eleibe. — Elejébe.

Elejbed. — Elődbe.

Elejbem. — Előmbe.

Eleje valaminek. — Elője.

Elejnten. — Eleinten, Elein, Ele-
jén, Előjén.

Élesztő, *Fermentum.* — Élesztőszer.

Eleve, *In antecessum, Prius,* — Előve, az az
Előre.

Elfetsérteni. — El fetsélni.

Ellen, *Adversus, Contra.* — Eredett Elből,
mi is annyit tett hajdan mint *Trans, Ultra,*

Elleni, *Parere.* — Elszülni.

Első. — Előlső, valamint U-
tolsó.

Előbeszéd. — Előljárobeszéd.

Elől. — Elül, Előül.

Előmente. — Elölmenete.

Előpénz, *Arrha.* — Előre feladott pénz.

Először, Másodszor. — Előszer, Másodszor,
Harmadszor, 's a t.

Ember, *Homo*. — Emer, Eme ere. 'S
ez annyit tehetett mint *Femina* & *Mas*, *Weibmann*.

Emberi nemzet, *Genus humanum*. — Emberi
nem.

Emeltső, *Hebmaschine*. — Emeltyű, Emelő-
szerszám.

Emelyedik a gyomron. — Emelkedik, E-
melődik.

Emént. — Imént.

Emészteni, *Consumere*. — Enyészteni.

Émetlen, *Vigilando*. — Émettem.

Emez. — Im ez, Ime ez.

Emide. — Imide, Ime ide.

Emitt. — Imitt.

Emlegetni, *Memorare*. — Elmégetni.

Emlékezni. — Elmékezni.

Említeni. — Elmiteni.

Emlő, *Uber*, *Ubera*. — Emlőmelly, Emlőtag.
Mert Emlő magán véve csak annyi, mint Szop-
tató. Emleni és Szoptatni mind egy.

Emsej, *Sus femina*, *Scrofa*. — Emtse, az az
Emétske, Nőstényke, *Femella*.

En, *Ego*. — En. Ez az En az I-
gékben Emmé változott, ugy mint Szeret-em,
Tisztel-em, ezek helyében: Szeret-en, Tisztel-en.

En belém bele szeretett. — Belém szeretett.

E' nélkül. — Ennél kül, Eznél kül,

- Engemet. — Enemet, Emet, Enet.
 Engesztelni. — Engeszteni, Engedő-
 vé tenni.
 Énnékem. — Nekem, Neken.
 Ennen magam, *Ego ipse, Egomet.* — Ennen,
 az az Énén.
 Ennyi. — Enne, Ezne, az az
 Ez lásd.
 Én tőlem. — Tőlem, Tőlen.
 Enyém, *Mei.* — Ennenim, Enenim.
 Enyém, *Meus, a, um.* — Enem, Enen.
 Enyv. — Enyű.
 Eránt, Iránt. — Arányt.
 Erány, Irány, *Scopus.* — Arány. Abból va-
 lók: Egyarányú, Egyarányt, Arányzani, 's t. af,
 Erányjába, *E regione.* — Arányjába.
 Erányzani, Irányzani. — Arányzani.
 Erdély, *Transilvania.* — Erdő el, Erdő el föl-
 de, Erdő elvé föld.
 Erdélyi, *Transilvanus.* — Erdő eli, az az Er-
 dőn túl való.
 Erdem, *Meritum.* — Érdelem, Éredelem.
 Származott az Érti Igétől.
 Erdő, *Silva.* — Eredő fok fa, v. Er-
 dőlő hely, az az fát vágó v. nyeső hely.
 Erkölsök, *Mores.* — Erköltsek. Mért Er-
 kölsök *Mos ipsorum.*

Érlelni, Izlelni, Kémlelni, Kémlelni, Késlelni,
's t. más. — Érelni, Izelni, Kémelni, Kérelni,
Késelni, mert a Gyökerök Ér, Iz, Kém, Kér,
Kés, és nem Érel, Izel, Kémel, Kérel, Késel.
De Délelni, Fülelni, Telelni, Öklelni jó, mert
a Gyökerök Dél, Fül, Tél, Ököl.

Ernyő, *Tegmen*. — Árnyú. Abból jöhe-
tett Arnyék, *Umbra*.

Értém, Erted, Érte. — Érettem, Éretted, É-
rette; Ért-en, Ért-ed Ért Ő.

Érzékenytelen, *Expers sensus*. — Érzéktelen,
Érzéketlen.

Erőn erővel, *Violenter*. — Erőnek erejével.

Eskéltni. — Esdegélni.

Eskünni. — Esküdni, Eskenni.

Esküvés. — Eskés, Esk.

Esmét, Ismét, Esmég, Ismég, Még is, *Iterum*.

Esmeg, Ismeg.

Esző, *Puvia*. — Eső, Es, Égiviz.

Est, *Vesper, Occasus*. — Eset, Nap estve.

Estve, *Vesperis*. — Esttel, Estvel.

Estvéledni. — Estteledni, Estveledni.

Estvélenként, Estvénenként. — Estenként.

Estvéli. — Estveli, Esteli, Esti.

Estvélig, Estvig. — Estvelig, Esttelig, Estig.

Estvig innya. — Estig inni, innia.

Eszelő, — Ész előző, Ész előtti.

Észköz, *Instrumentum, Medium.* — Ez-köz, Köz.

Esztendeig. — Esztendőig.

Esztendő. — Egy Isten adta üdö, Egy

Isten üdö.

Éten éjjel. — Éjten éjjel.

Ez a bekenyője. — Ez a bökkenője.

Ez előtt. — Ennek előtte.

Ez idén. — Ez üdön, Ez üdőben.

Ezüst. — Ez-üst, Üst.

Fajd, *Urogallus.* — Fajvad, Vadfaj, Vad-

tyúk-faj.

Fajt, Fajta, *Progenies v. Species.* — Faj.

Fajzani. — Fajozni.

Fakadék. — Fokadék.

Faka. — Falatka.

Fan, Fon, *Pubes.* — Fonni való Kenderhez

hasonló haj.

Fark. — Farok.

Fattyá. — Fattyúja, Fajzatja, Ál-

fajzatja.

Fattyú. — Fajtyú, Fajzattyú, Ál-

fajzattyú.

Fattyúfi, *Spurius infans.* — Fajtyú, Fajzat-
tyú. Mert Fattyúfi Fattyúnak a fia.

Fattyú vefzsző, *Surculus.* — Faj vefzsző.
Mert Fattyúvefzsző *Stolo.*

Feally. — Fejally, Főally.

Fed-

Feddni, *Reprehendere, Corripere.* — Fegyni.

Fedém, Fedény, *Operculum.* Fedemény.

Fej. — Fő, Főtag, Agy.

Fejér. — Fehér.

Fejes. — Főcs.

Fejetlen. — Főetlen.

Fejsze. — Fejszeg, Fejtőszeg,

Fejtőszerszám. Szeg egykor Fejszét is tehetett, származván a deák *Securis*ből, 's abból eredhetett a Szegni Igénk.

Feküdni, Fekünni. — Fekenni.

Feledé, Hallá. — Feledéve, Halláva.

Feledné, Hallaná. — Felednéje, Hallanája.

Felejtteni. — Feledni.

Felejtés. — Feledés.

Felejtkezni. — Feledkezni.

Felleg. — Felég, Felső ég, Folyó ég.

Fellyebb, *Magis supra.* — Felebb.

Fellyül, *Desuper.* — Felül.

Felpénz, *Arrba.* — Feladott pénz.

Félszeg, *Mancus, Mutilus, Defectuosus.* —

Felszeg, az az Felszegett, Tsonka, Tsorba.

Fémteni. — Fényleni.

Fénkő. — Fenkő, Fenőkő, melyen a Kést v. másmit fenik.

Fenyőfa. — Fenyűfa. Mert hajdan a Szekérkenő Fenyűnek monda ott, nem különben Fenni, *Ungere*, *Linere*. Fenyű miatt mondatik fenyves erdő, madár, 's t. af. mert tsak az *ú* és *ű* Betűkön végző Szavak veszikfel az Ejtegetésben és Származtatásban a *v* Betűt. Például: szaru, szarvat, szarvak, szarvas, szarvazni. Illyenek többi között: Magú, Odú, Enyű, Kedű, Könyű, Nedű, Redű, Senyű, Ölyű, de a mellyek már most így ejtetnek Mag v. Magv, Enyv, Kedv, Könyv, Nedv, Redv, Senyv, Ölyv.

Féj, Férj, *Maritus*. — Faj er.

Ferdeni. — Feredni, valamint Ebgedni, Ijedni, Meredni, 's t. af. másként Feresztetni nem jó volna, hanem Ferdesztetni.

Ferdő, Fördő, *Balneans*. — Feredő, Fördő.

Ferdő, Fördő, *Balneum*. — Feredőhely, Fördőhely, Fer, För.

Féreg, *Vermis*. — Húshoz, Sajthoz, Vajhoz, Mézhez, Fához, 's t. af. férő vagy is férkező kis Élőállat.

Férfiú. — Erfajú, Er, Ere, Kúp.

Fergeteg, *Procella*, *Turbo*. — Forगतag.

Fergettyű. — Forgattyű.

Férni valamihez, *Assequi*, *Obtinere*. — Felérni, Elérni.

Fertésztetni. — Fertőztetni.

Fer-

- Fertezni. — Fertőzni.
 Fertő, *Cænum*, *Lutum*, *Volutabrum porcorum*.
 — Fer-tó, För-tó,
 Fefzegetni. — Fejszegetni, Felfze-
 getni, Felfzegni.
 Feirengék, *Volutor in cæno*. — Fertengék,
 Fertőben hempolygék.
 Fetsérteni. — Fetsélni, Elfetsélni.
 Fetske, *Hirundo v. Blatero*. Fets. — Abból
 lett Fetsegni *Fritinnire v. Blaterare*, *Garrare*.
 Fi, *Filius*. — Fiú, Fajú.
 Fiazni, *Parere*, *Gignere*, *Generare*. — Fajozni,
 Fige. — Füge.
 Fil. — Fül.
 Filelni. — Fülelni, Füllel élni.
 Fiók strázsa, *Excubiæ extremæ*, *Vorwacht*. —
 Fok istrázsa, Fok Őr,
 Fiók tsont. — Fog tsont, Foglalótsont.
 Fitogtatni, *Ostentare*. — Fitogatni.
 Fityegni. — Füttyögni.
 Fityészni. — Füttyészni.
 Fityölni. — Füttyölni.
 Fitzkándozni, Vitzkándozni, *Petulcive*, *Las-
 sivire*. — Fitzkót tenni, követni, játszani.
 Fitzkó, Fiatska, Fiútska. — Fiúk, Fiats.
 Fizetni. — Füzetni.
 Fódozni, Fótozni. — Foltozni.

Fogai a gráditsnak v. lajtorjának. — Fokai,
Fogamodni. — Foganodni.

Fogantó, Fogató, *Ansa*. — Fogantyú.

Foghagyma. — Fokhagyma. Így ne-
veztetett a fokaitól.

Fogoly, *Perdix*. — Hálóba fogattatni szo-
kott Madár.

Fogott bíró, *Arbiter* — Fogadott bíró.

Fogyasztalni. — Fogyasztani.

Fogyaték. — Fogyadék.

Fogyni. — Fogyadni.

Folnagy, *Villicus*. — Falu nagy.

Folyány, *Rivulus*. — Folyomány.

Fonákül, *Inverse*. — Fenékül.

Fonyadni, *Tabescere*, *Marcescere*. — Fogyad-
ni, az az Fogyni.

Forgáts. — Forgats. 'S ez a for-
gónak Kitsinyítője. Gyalulás közben leforgó ap-
ró fa.

Fosni, *Profluvio alvi laborare*. Folyosni, az az
Futkosni, *Curfitare*.

Foszlány. — Foszlomány, hamar
foszló Köntös.

Fosztány. — Fosztomány, újjaitól
megfosztott vagy is újatlan Köntös.

Fottig. — Fogytig.

Fújni, *Funi*. — Fuvni.

Fuj-

Fujtani, Fójtani. — Fuítani.

Fulánk, Fullánk. — Fúránk.

Fúlai. — Fuúlai.

Furkálni. — Fúrdogálni.

Fúróska, *Terebellum*. — Fúrtsa. 'S ez már most
annyi mint *Versutus*, *Astutus*.

Furtsa, *Versutus*. — Fúrtt, Fúrtt agyú.

Futás, *Fuga* v. *Cursus*. — Futomás, Futomat.

Fösvény. — Feszülvény, *Se con-*
stringens.

Fötsögni. — Fetsegni.

Fövény, *Arena*. — Föld Kelevény.

Fövetlen, *Crudus*, *non coctus*. — Fötelen.

Fülteni, Fütteni. — Fületeni, Fütteni.

Füred, *Nomen aliquot Locorum Regni*. — Fe-
red, Föred, Feredhely, Föredhely, *Locus balnei*,
Balneum, v. *Aquarium*, *Volutabrum*, *Schwemme*.

Fürge, *Alacer Agilis*. — Forgó.

Fürgentz. — Virgontz. De ez is
Vigensből vagy pedig *Virensből* lett.

Fürgészni, Fürkészni, Füttyészni, *Quarere*,
Venari. — Fürjészni, *Coturnices venari*, *capere*.

Fűszerfám, *Aroma*. — Fűszer, Fűviszer, Fű-
viszerzet. De minthogy gyakorta nem Fűről,
hanem Fáról való, ez okból Iszsernek, az az Iz-
adó szernek vagy is Iszserzőnek nevezhetnök,

Fűzfa, *Salix*. — Fűzőfa, az, az Kötőfa,
Fűzni való fa, Fűzeményfa.

Genetség, *Pus*, *Sanies*, *Suppuratum*. — Eves-
ség, Evettség.

Gyakni, *Pungere*. — Gyalkolni. Gyalk vagy
is Gyalok annyit tett egykor mint *Sica*, *Pugio*.
Abból lett Gyalkos, *Sicarius*.

Gyalánt, Gyanánt. — Gyaránt, Egyarányt.

Gyalog, *Pedes*. — Gyarlog.

Gyanakodni. — Gyanúlkodni.

Gyanó, Gyanós, Gyanóság. — Gyanú, Gya-
nús, Gyanúság.

Gyapjú, *Lana*. — Jugyap, Gyap.

Gyapor, Gyapora. — Gyaporú.

Gyapott, *Gossipium*. — Gyapjadtt, Gyapjadott,
az az Gyapjává lett, Gyapjadottszer, Gyapjadott
füvíszer.

Gyermekdéd. — Gyermekded, Kisdéd.

Gyilkos, *Homicida*, *Sicarius*. — Gyalkos, Gyol-
kos. Gyalok, Gyalk, most Gyak, *Sica*, *Pugio*.

Gyógyúlni. — Jógyúlni, Jóúlni, Jo-
vúlni.

Gyors. — Gyaros.

Gyóts. — Gyolts.

Gyúltani, Gyűjtani. — Gyuítani.

Gyúlni. — Gyuúlni.

Gyönyörű. — Gyöngyörű, az az szép
mint a gyöngy, Gyöngy szabású.

Győrfi, Márfi. — Györgyfi, Márkfi.

Gyűlni. — Gyűlni.

Gyűlteni, Gyűjteni. — Gyűíteni.

Gyülöli. — Gyülöl-ő.

Gyülölöm, Gyülölem. — Gyülöl-en.

Gyűrő, *Annulus*. — Gyűrű. Mert Gyűrő,
Plectens, Plicans, Inflectens.

Göbre. — Bögre.

Gödény. — Göggém, Gögösgém,
Kropfgans.

Gömbözt. — Gömbös, Gömbös
butz, Gömbölyű vagy is Gömbképű töltött öreg
Bél, Gyomor Butz, *Faliscus venter*.

Haddlám. — Hagyd lássam.

Haddgyán. — Hagyd, legyen ám.

Hagyma. — Mag hagyományja,
Hagyomány.

Hagymáz. — Ész hagyomás a for-
ró Kórságban.

Hagyná, Vonná, 's a t. — Hagymája, Vonnája.

Hajadon, *Virgo in capillis*. — Hajában lévő
eladó leány.

Hajdú, *Miles pedestris*. — Hajtó. Mert haj-
dan csak a Barom hajtókból szedték őket, úgy-
mint Tsikósokból, Gulyásokból, 's Kanászokból.

Haj-

Hajha, *Vox pellentis* v. *quarentis*. — Hajhaj, Haj.

Hajhászni. — Hajhajászni.

Hajlani, *Inclinare*, v. *Flecti*, *Incurvari*. — Kajlani. Kaj egykor annyit tehetett, mint *Curvus*, *Inflexus*.

Hajlék. — Hajlok.

Hajma. — Hagyma, Hagymány.

Hajnal, *Aurora*. — Holval, *Cum exortu Aurora*. Holval olyan mint Regvel, Estvel, Napval, melly két utolsó most így ejtjük: Estve, Nappal. Hol egykor annyi lehetett mint *Aurora Matutina*, *sive Tempus matutinum, subucanum*.

'S ez még most is Holvali időnek mondatik.

Hajnallik. — Hajnalodik, Holvódodik.

Hajólni, *Inclinare*. — Hajúlni, Kajúlni.

Hajtani, *Flectere*, *Incurvare*. — Hajítani, Kajítani.

Hajtani, *Projicere*. — Hajítani, Hagyítani.

Hajtani, *Pellere*. — Hajjal indítani. Haj *Vox pellentis*.

Hák, *Tacitus*, *Quietus*, *Pacatus*. — Halk, Hallog.

Hákkal, *Tacite*. — Halkkal, Hallogúl, az az Halgatással, Halgatva.

Halaknak vivások. — Ivások.

Ha-

Halál, *Mors*. — Halály, valamint Apály, Aszály, Akadály, 's t. af. Halál a régi Kéziratokban tsupán Hálnak mondatik.

Halgatni, *Auscultare*. — Hallogatni, valamint Látogatni.

Hallás, Látás, Érzés. — Hallomás, Látomás, Érzemés.

Hallik, Látszik. — Hallatik, Látszatik.

Háló, *Rete piscatorum*. — Haltsaló, Halfogó.

Halott, *Funus, Leiche*. — Halott test.

Hályog, *Albugo, Glaucoma*. — Homály oka.

Hályogfa, *Nux vesicaria*. — Hólyag fa.

Hályogos megy. — Holyagos medgy.

Hamara, Hamar porú, *Citus*. — Hamarú, *Tempestivus*.

Hamis, *Falsus*. — Hamos, Homos.

Hántani. — Hámtnani, Hám(tani), Hámozni.

Hányszor. — Hányszer.

Harang. — Hír hangszerszám, az az Hírt adó hangszerszám, Harsány hangú.

Haris, *Ortygometra*. — Hars. Abból valók Harsogni, Harsány.

Harmadfű tsikó. — Harmadfüvi, Harmadfűre menő.

Harmadszor. — Harmadszer.

Harmat, *Ros*. — Háromlat. Háromlani annyi mint Esni, Hullani.

Harmintz. — Harmitz, Harmiz,
Harm tiz.

Háromszor. — Háromszer.

Háromszorta. — Háromszerte.

Harsány. — Harsogvány.

Harsogni. — Harsúl szólni, Hars
madár szavát követni valamelly Hangeszközzel.

Has, *Venter*. — Mál.

Hasaló szij. — Hasallya szij, v. Has-
előszij, valamint Szügy elő, Homlok elő, az az
Szügy elől való, Homlok elől való.

Hasonlás, Meghasonlás. — Elhasonlás.

Haspók, *Ventrosus*. — Hasók.

Hafztalan. — Hafzontalan.

Hát. — Tehát, Tahát.

Hatszor. — Hatszer.

Hatszorta. — Hatszerte.

Hattyú. — Hó fajtyú, Hó fajzattyú.

Havasalföld, *Transalpina*. — Havaselföld,
Havaselvöld, Havasel.

Havasalföldi, *Transalpinus*. — Havaselföldi,
Havaseli.

Hár hij, Ház hiú, *Tectum domus*. — Ház héj,
Háznak a héjja.

Hé, Héj, *Defectus*. — Hi, Hij.

Heános, Héjános, *Defectuosus*. — Hijános,
Hijas, Hiú.

Hébe hóba, Hébekorba, Hétbe hóba, *Nonnunquam*. — Hévbe hóba, Hévbe hüvbe.

Hej, Mej, Méj. — Hely, Mely, Mély.

Héj, *Cortex*, *Crusta*, *Squama*. Haj. De hogy az emberi Hajtól megkülönböztettség, Héjnak mondatott.

Helyhetem, Helyhezem. — Helyheztetem, az az Helyhez teszem, Helyezem.

Henyéség, *Desidia*. — Henyeség.

Here, *Fucus*. — Here-méh, Ere-méh, Er, Ere, hajdan annyit tehettek mint most Him, Kan, Bak, *Mas*, *Masculus*.

Here, *Piger*, *Otiosus*. — Heverő.

Herélni, Megherélni, *Evirare*, *Emasculare*. — Kiherélni, Here vagy is Ere annyit tett egykor mint Him, Kan. Némellyek szerént pedig mint Mony, Tök.

Hernyó, *Eruca*. — Heverő nyü.

Hetedszaka, *Per hebdomadam*. — Hetetszaka, valamint Napotszaka, Teletszaka, Esztendőtszaka: A Hét Hetedszaknak soha nem mondatott, mert ha vólt is valaha divatban ez a Szó, bizonyára nem tett mást, hanem hetedik Szakaszsztát valaminek.

Hétköznapi.

Héti Köznapi.

Hetyke, *Elatas*.

— Hegyke, *Monticulus*.

Hető ilyenekben: Lehető, Tchető, Verhető, 's t. af. — Ható, Leható, Tewható, Verható, 's a t. Hatni annyit tett egykor mint *Posse*. Tsuda bizony, hogy végre a Mindenható is Mindenhetővé meg nem változtatott.

Hézag, *Caverna*. — Hiúzag, Hiúság, Hiúhely.

Hézagos, *Cavus, Cavernosus*. — Hiúzagos.

Hi, Hiv, *Vanus, Inanis*. — Hiú.

Hiba, *Defectus, Error*. — Hij, Hi.

Hibás, *Defectuosus*. — Hijas, Hias, Hiú.

Hijába való. — Hiú.

Hijába való beszéd. — Hiú beszéd.

Hijába valóság. — Hiúság.

Hijni, Hinni. — Hivni.

Hijolni. — Hijólni, Hiúlni.

Hinpokos. — Inpókos.

Hintó, *Carrus pensilis*. — Hintó szekér v. kotsi.

Hiság, Hivság, *Vanitas*. — Hiúság.

Hisz, Hiszen, Isz, Iszen. — Hiszem.

Hit. — Hüt.

Hitság, *Vanitas*. — Hiúlttság.

Hitván, *Macer*. — Hijítvány, *Evacuatus, Exinanitus, Deficiens*.

Hitves, *Conjux*. — Hites v. Hütes társ.

Hiúz, *Lynx*. — Hiúzagban lakó, Hiúzagi vad, Hiúzag vadja.

Hiv,

Hiv, *Fidus, Fidelis.* — Hü.

Hiv, *Frigidus.* — Hüv, Hü.

Hively, *Vagina.* — Hüvely.

Hives, *Subfrigidus.* — Hüs, Hüves, Hües.

Hivság, *Vanitas.* — Hiúság.

Hivség, *Fidelitas.* — Hüség.

Hódolni. — Holdúlni.

Hodfza, Hottza, *Cedo.* — Hozdfza, Addfza,
Add ide.

Hogy ez? *Quanti est hoc?* — Hogy drága ez?
Hogy kél ez?

Hogysem, Mintsem. — Sem hogy, Semmint.
Igy mondtuk 's részfzerént még most is mond-
juk ezeket: Senki, hajdan Semki; Semmi; So-
ha, hajdan Semha, Semmiha; Schol, hajdan Sem-
hol, Semmihol; Sehová, hajdan Semhová.

Hójag, *Vesica.* — Hólyag, Hugylak.

Hojpadni, Tojpadni. — Horpadni.

Hóltt. — Halott.

Hóltt Lelkek, *Umbrae.* — Halottak Lelkeik.

Holvalók, *Vasa, Urensilia.* — Holmire valók.
Honvalók, Honbavalók. Hon egykor annyit tett
mint *Domus v. Patria*, Lakhely v. Lakföld.

Hon, Hun, *Ubi.* — Hol, Holott, Mi-
helyett.

Hón, Hónal, Hónallya, *Axilla, Ala, Locus*
lunero. — Hom allya, *Humeri infernus.* Hom

vagy Hón talán egykor magán véve is annyit tett mint *Axilla*, mert még most is mondjuk: Hónom alatt.

Hónap, *Cras*. — Holnap, Holnappal, Holnapval. Ezeknél régiebbek: Holval, Holra kelve.

Hónap, Hólnap, *Mensis*, *Mond*, *Monatb*. — Holdnap. De az Eleink a Holdnapnak jelentésében többnyire Hával éltek, úgymint Sz. György hava, Sz. Iván hava, Kisasszony hava, 's t. af. Ez a Ha annyit tett mint Idő, Kor. Abból való: Néha, Soha, Valaha, Egyébha, Mindenha, Ollyha, Hamarú, 's t. af.

Hónap reggel, *Cras mane*. — Holdá kelve, Holra kelve. Hol egykor annyit tehetett mint *Aurora*, v. *Dies crastinus*. Abból jöhetett Holnap (:és nem Holdnap vagy Hónap:) *Cras* v. *Dies crastinus*.

Honnan. — Holnan, Hol járván?

Hópénz. — Holdpénz, Havipénz.

Hordozóskodni, Költözösködni. — Hordozkodni, Költözködni.

Horpatz, *Macer*. — Horpasz.

Hószám, *Menstruum*. — Holdszámú, Havi vér.

Hova? — Holvá?

Hova mészfz? — Holvá menesz?

Hozzá. — Hozzája.

Huddozni. — Hugyozni.

Hullajtani. — Hullatni , Hullással
ejteni.

Húros ember, *Herniosus*. — Húrja, Hurkája,
vagy is Béle lerajzolásával bajlódó.

Húros madár, *Turdus*. — Húrral v. Hurok-
ba fogott Madár.

Húsvét, *Pascha*. — Húsét, Húsétnap, az
az Hús evés napja.

Húszszor, Huszszorta, — Húszszer , Húsz-
szerte.

Húzonos, *Continuatus*. — Húzomos.

Hű bele Balás. — Hülj bele v. Hulj
bele Balás.

Hülni. — Hüülni, Hüvülni.

Hülteni, Hütteni, Hújteni. — Hüviteni,
Hüiteni.

Ideg, *Nervus*. — Ineg.

Idein, *Tempestive*. — Idején, Üdején.

Idés, *Maturus*. — Idős, Üdős.

Idétlen, *Immaturus*. — Idötlen , Idötelen,
Üdötelen.

Idétt, — Üdött, Üdöben, Ü-
dejében.

Idő. — Üdő.

Iegetni. — Ijesztgetni.

Iffiú, Ifjú, *Juvenis*. — Illyfiú, az az Újfiú.

Iffiún, Ifjún. — Iffiúan, Illyfiúan, az
az Újfiúan.

Igaz, *Iustus*. Ig-az. Ig annyit tett haj-
dan mint *Ius*.

Igen, *Nimum*. — Eredett Igből, mi an-
nyit is tett egykor mint *Nimius*, *Magnus*.

Igérni. — Igélni, Igét adni,
Verbum dare.

Igetni. — Ügetni.

Igy. — Ügy.

Igyekezni. — Ügyekezni.

Igyenes. — Egyenes.

Igyengetni. — Egyengetni.

Igyenlő. — Egyenlő.

Ihlés, *Inspiratio*. — Ihlelés, Isten lehellése.

Ihol, Ihun. — Imhol, Ime hol.

Ikra. — Ivadék, Iv.

Ikráshal. — Iveshal.

Illantani, Osontani, *Profugere*. — Illanni,
Osonni.

Illeni, *Ferari*. — Ülleni, Üllni, Üdleni.

Imé. — Ime, Im ne, az az

Ihol lásd.

Innen, Innent, Innet, Innét. — Illynen.

Innentső. — Innettső, Innenső.

Ingyen, *Gratis*, *Gratuito*. — Eredett Ingy-
ből, mi is annyit tehetett egykor mint *Gratia*.

In-

Innep, Ünnepe, *Festum*, *Dies festus*. — Üllő nap, Üdlőnap, Üdő nap. Üdű annyit tehetett egykor mint *Salus*; abból lett Üdves, *Saluber*, *Salutaris*; ebből ismét Üdvefség, *Salubritas*. Már most Üdű elfelejtetvén, Üdvefség foglalta el a helyét.

Innepelni. Ünnepelni. — Napot ülleni, üdleni, Üdvet napolni.

Innya. — Inni, Innia.

Innyavaló. — Innivaló.

Inség, *Angustia*, *Anxietas*. — Ingség,

Iny, *Gingiva*. — Fog hús. Mert Iny,

Palatum.

Ipa, *Socer*. — Illy apa, az az Új apa.

Ipája, Ipja. — Illy apája, az az Új

apája vagy is Új apja,

Iramlani, *Rennen*. — Iramni.

Iramló ló. — Iram ló.

Irándok, Jövéndek, 's t. af. — Irándok, Jövéndek.

Irem. — Öröm.

Irkálni. — Irdogálni.

Is, *Quoque*. — Es.

Ismég, Ismét, *Iterum*. — Esmég.

Iszák, *Potator*. — Iszánk, valamint Nyalánk, Nyulánk, Félénk, 's a t.

Itélni, *Judicare.* — Igélni, Igelni. Ig egykor annyit tett mint *Jus*, abból lett Igaz, *Justus.*

Isten, *Itt.* — Illyten, Illyt, Illyett, Ill helyett.

Iz, *Sapor.* — Üz. Sem üze se büze, *Ineptum, Insulsum.*

Izeliteni, *Libare.* — Izelinteni, Tsipve kóstolni.

Izenni. — Üzenni.

Izgága. — Izgát, Izgátoló, Izmegvesztő.

Izgatni, *Stimulare, Incitare, Impellere.* — Izo-
gatni, Üzőgetni, Üzőggel kergetui.

Jaj! *Ab! O!* — Vaj! Abból valók Vajha! Vajudni, Vajki, Vajmi, Vaj igen, Vaj nem, 's t. af.

Jámbor, *Homo probus.* — Jó ember. Ebből kitetszik, melly illetlen Szóllások légyenek ezek: jámbor eb, ló, matska, 's t. af. a szelid helyében.

Járkálni. — Járdogálni.

Jártani, *Elaborare.* — Gyártá.

Jártas költés. — Jártas keltes, Járatos keletes.

Jász, *Sagittarius.* — Ijász. az az Ijjal har-
tzoló Vitéz.

Java, Sava, Tava. — Jova, Sova, Tova.

Ja-

Javaslaní. — Javallani.

Javítani. — Jovítani.

Jel adás, Jelentés, *Tessera, Symbolum.* — Jel.
Abból jöhetett Jelen lenni, *Adesse, Præsto esse,*
Megjelenni *Comparere.*

Jelen való, *Præsentia.* — Jelenlévőség, Je-
lenlétel.

Jere, *Veni.* — Jöjj erre, Jöjj, Jövj.

Jerfze, Jözfze, *Veni.* — Jöjjfze.

Jó, *Bonus v. Bonum.* — Jóú.

Jóakaró, *Benefactor.* — Jó tévő, Jóltévő,
Jóúl tévő. Mert Jóakaró csak *Benevolus v. Fautor.*

Jobb, *Melior v. Melius.* — Jóúbb. A régi
Levelekben Jobbágy vagy is Jobbágyú azért i-
ratik *Joubagiónak.*

Jobbágy, *Joubagio, Baro Regni.* — Jobb-á-
gyú, Jobb-ágybeli, Jobb-ágyból való, az az E-
lőbbkelő.

Jobbágy, *Subditus, Colonus.* — Rabnál jobb
ágyú, jobbágybeli, jobb ágyból való.

Jobbítani, *Corrigere, Emendare.* — Jóvítani.

Jobbúlni, *Emendare se.* — Jovúlni.

Jó estvét. — Jó estvelt, Jó estet.

Joh, *Intestinum.* — Juh.

Jó kora, Jó nagy. — Jó korú, Jól nagy,
Elig nagy.

Jókor időn. — Jókoron, Jó időben,
Idején, Korán.

Jól. — Jóúl, Jovúl.

Juh, *Ovis*. — Ju, Gyapju. De akkor még *Lana* tsak Gyapnak mondatott. Azonban a Juhnak a leg régibb magyar neve *Os* lehetett, 's abból lett *Kan-os*, mostanában *Kos*.

Juk. — Lyuk.

Jödögni, Jövelni. — Jüddögelni.

Jöjjel, Jövel, *Veni*. — Jövj el, Gyövj el.

Jönni, *Venire*. — Jövní, Gyövní.

Jöszte, Jöszsze, *Veni*. — Jöjjsze, Jöjjszete.

Kajts, *Uncus*, *Unculus*. — Kajmats, 'S ez egykor a Kajmónak Kitsinyítője vala.

Kahátsolni. — Köhétselni.

Kalafinta, *Mendacium*. — Kajla finta beszéd, az az Görbe mondás. Kajla is Finta is annyi, mint Görbe. Főképen a görbe szarvú Barom annak mondatik.

Kalán, *Cochleare*. — Kanál. 'S ez, úgy tetszik, hogy a deák *Canalis*ből való, mert a Kanál valóban az Étkek Szekere, *Canalis ciborum*. A deák neve pedig onnan származott, mert az első Kanalat a Tsigá teknyő, *Cochlea* teszi vala.

Kalaúz, *Dux via*. — Kala annyit tehetett egykor mint út, *Via*. Az Oláhok az Útat annak mondják még most is. Abból jöhetett: Kalóz,

az az Kalagonofz, Úton fosztó, *Strassenraub*.
 Kalandozni, az az Fel 's alá járni, Idestova utaz-
 ni, Tekeregni. Kalandos társ, az az Útitárs, U-
 tazótárs.

Kalóz, *Latro, Prædo*. — Kala gonofz.

Kankó, *Gonorrhæa*. — Kan kórság, Kanozók
 Kórságok.

Kantsal, *Strabo*. — Kertbe kakutsáló, kan-
 ditsáló.

Kantsuk. — Kantseg, Kantsög, az
 az Bikatseg, Bikatsög.

Kánya begyő, *Bacca Viburni*. — Kánya bo-
 gyó, Kányafa bogyója. Kánya fa, *Viburnum Opulus*.

Kapálózni, Kapálódzni. — Kazálódni, Láb-
 bal kapálni.

Káptolon, *Capitulum*. — Káptolom.

Kapots, Kapts, *Fibula*. — Kapats. Ez Kapó-
 nak a Kitsinyítője vala. Kapatsból lett Kats is,
 melly most annyi mint kis Kéz.

Karamzsálni. — Körömszelni, Körmölni.

Kárhoztatom, *Damno*. — Kárhoz-tetem, az
 az Kárhoz vagy Kárhozathoz teszem, valamint
 Helyheztetem, az az Helyhez teszem. Tetem an-
 nyit tett hajdan mint most Teszem.

Karingós, Keringős. — Kerengős, Kerengő.

Karmanytyú, *Chirotheca brachialis*, Muff. —
 Karmente, *Pelliceum brachiale*. Karmentő a hideg-
 től, Kartyú.

Karmolni. — Körmölni.

Karvoly, Karoly, *Nisus*. — Kar ölyű, *Acci-
 piter cicuratus ad venandum*. Karmadár, az az Ka-
 ron hordoztatni szokott Ölyv v. Sólyom.

Kasza, *Falx*. — Kajszab, *Ensis falcatus*.
 horgas fű v. hús vágó Kard. Mert Kaj annyit
 tett, mint *Curvus*, Szab pedig mint *Gladius* v.
Culter.

Kaszabolni, *Consecrare*. — Kajszabolni.

Kats, *Manus parva*. — Kapats. Kapó annyit
 tett mint Kéz.

Katsiba, *Curvipes*. Kajts lábú, Kajtsos lábú,
 az az görbe vagy is lötsös lábú.

Katzogány. — Kotzogvány bőr.

Kavarni. — Keverni.

Kavits. — Követs.

Kedd, Kend. — Kegyelmed, Kegyed.

Ked, *Dies martis*. — Kettőd, az az a Hét
 második napja.

Kedv. — Kedű.

Keh. — Köh.

Kéj. — Kij, Kell. Ezekből
 valók a Kijes, Kijetlen, 's Kelles, Kelletlen.

Kéjtelen, Kéntelen, Kételen. — Kijtelen, Kénytelen.

Kékszin, *Color cæruleus*. — Ég szín, *Himmelblau*.

Kél, *Surgit*. — Kel.

Kelemés. — Kellemes.

Kelés, Kelyés, *Ulcus*. — Kelés, Kelevény.

Kelű, *Radius rotæ*. — Küllő.

Külű közepi, *Centrum*. — Kellő közepe valaminek.

Kendeni, *Tergere manus v. faciem*. — Kendővel törteni.

Kendő, *Mantile, olim Linteum, Tela*. — Kendőből jövő.

Kendőző, *Cerussa, Fucus*. — Ortzára kenő's Kendővel felvitt festék.

Kéneső, *Mercurius*. — Keneső, Kenéskő Kenőtskő, mert abból Kenetet készítettek a Gyermekek számára a Tetvek ellen.

Kénkő, *Sulphur*. — Kenkő, Kenéskő, Kenőkö, holmire kenettetvén Gyújtónak. Kénkő színt úgy *per abusum* jöttbe a Szó vagy is Hang nyújtó Magyarok által, valamint Fenkő's Mennykő helyében Fénkő's Ménkö. Bűdöskőnek nem jól mondatlk, mert *Lapis suillus, Stinkstein*.

Kénszeríteni, *Cogere*. — Kínszeríteni, Kínszerrel reá hajtani.

Ként. — Képént. Miként, Miképen, hajdan Miképént.

Kény, *Voluptas*, *Delicium*. — — Kellevény.

Kenyér, *Panis*. — Kanyar. 'S ez egykor annyi lehetett mint Szelet, *Segmentum*, *Quadrapanis*. Abból való Kanyarítani, az az Szegni, Szelni, Metszeni.

Kerék, Keríteni, Kerülni. — Körék, Köríteni, Körül. Tőszavok a Kör, *Circus*, *Circulus*, mellyből még most fenn vannak: Körül, Köröskörül. Körrel egyet tett a Köröny, 's ebből valók Környék, Környül, Környöskörnyül.

Kesernyész, *Subamarus*, *Amarulentus*. — Keserves. Mert Keserű, *Amarus*.

Kézfakartva. — Kézf akarva.

Kézfkenyő, Kézfző. — Kezkenő, Kezkenő.

Ketske, *Capra*. — Kets, Eme Kets.

Ketskebak, *Capra*. — Bak ketske, Bakkets.

Kankets.

Ketskebak. — Ketskebuk, Hengeribuk. Buk annyi mint Esés, *Casus*; abból jött: Bukni, Buktatni.

Kevély. — Másról keveset vélő.

Keverődzni, Keverődzni. — Keverődni, Keveredni.

Kevés, *Paucus*. — Keves, Kees. Ke annyi lehetett egykor mint *Paucum*, *Parvum*, *Exile*,

xile, Minutum. 'S ugyan ez ama Kitsinyitöt tevő Ke Ragaszték ezekben: Legényke, Szegényke, Kényérke, Leveske, melly idővel igen sok Szavainkban Káva és Kóvá is által változott, úgymint Báránka, Madárka, Haskó, Vaskó, Házikó, Karikó, 's t. af.

Keze, *Manus sua.* — Kező.

Kezek, *Manus ipsorum.* — Kezők.

Ki, *Quis, Quæ, v. Ex, Extra, Foras.* — Kü.

Kies, *Amænus, Deliciosus.* — Kijes. Kij egykor annyit tett, mint most Kéj, Kény.

Kietlen, *Inamænus, v. Locus desertus.* — Kijetlen hely.

Ki hűlni. — Ki hullani, az az Kicsni, Kifordúlni.

Kijó, Kigyó, *Serpens.* — Kijáró, Kigyáró.

Kikirits. — Kükörts.

Killyebb, Kijjebb. — Kűllyebb.

Kinn, *Extus, Externe.* — Kűnn.

Kínteni. — Kínszeríteni.

Kints, *Thesaurus absconditus.* — Kinnints, Kűnnints. *Sylvestre* nevezi Rejtekmárhának.

Királyfa, Oláhfa, Tséfa, 's t. af. *Nomina Locorum Regni.* — Királyfalva, Oláhfalva, Tsehfalva.

Kis, Kitsin. — Kűs, Kűts, Kűtsid.

Kisefa. — Kesefa.

Kita, *Fasciculus.* — Kötű, Kötet.

Kivált,

Kivált: — Kiváltva.

Kiváltképpen. — Kiváltóképen.

Kivól, Küvöl, *Foris*. Külöl, Külül.

Komoly, Komor. — Komorú.

Konda, *Grex porcorum*. — Kanda, Kan tsorda.

Kopár, *Glabretum*. — Kopály, valamint Apály, Aszály, Lapály, 's t. af. Kopárhely. Mert Kopár *Glaber*, *Depilis*.

Kopasz, *Calvus*. — Kop - az, valamint Ig - az, Szár - az, 's t. af.

Kopótó. — Kopoltyú.

Koppantó, *Emunctorium*. — Koppantyú. Mert Koppantó inkább *Emunctor*.

Korhely. — Korholó, Korty here.

Kornyadni. — Kórságban nyuvadni, vajudni, finlődni.

Korong, Kurung. — Kerengő szerszám a Fazekasnál 's Molnárnál.

Kórság, *Epilepsia*, *Morbus caducus*. — Nagy v. Nehéz Kórság.

Kortsmáros. — Kortyáros, Kortyárús.

Kos, *Aries*. — Kan - os. Os Juhot tesz még most is a Voguloknál 's Ofztyákoknál.

Koslatni, *Circumcurrere*. — Kosúl folytatni, az az Futkosni mint a Kos.

Kofz , *Pfora*. — Kofzrü , Kofz rühe.

Kofz annyi lehetett egykor mint *Summitas capitis*.

's abból jöhetett Kofzorú, *Sertum*, *Corolia*.

Kots, Szöllő Kots. — Kats, Kapts, Kapots,
Kapats.

Kótsak. — Koltsok.

Kuglizni. — Tekézni.

Kunyorogni. — Könyörögni.

Kökény. — Kő kemény, v. Ké-
kelmény.

Küldök, *Umbilicus*. — Kiüldeg , Kiüleg, a
hason ki ülő tsomó.

Köll, Kölly. — Kell.

Kölök , *Catulus*. — Költelék , így nevez-
tetvén a Költéstől.

Könyv, *Liber* v. *Lacbrima*. — Könyű.

Könyvház, *Libraria*. — Könyvesház, Könyv-
tartóház.

Könyörögni, — Könyvesfen kérni.

Köpni. — Pökni.

Köppenteni. — Köpüt vagy is Ku-
pát üríteni.

Köptzös. — Köpützés. A ki zo-
mok, zömök, tömött, vaskos, mint a Köpütze.

Körtvély. — Kertvély , Kertbéli ,
Kerti élőfa.

Köfség. — Község.

Köszvény. *Podagra*. — Közgyötörvény, Inak közét gyötrő Kórság.

Köszönés, *Salutatio*. — Köszöntés. Mert Köszöntés, *Gratiarum actio*.

Köszöntyü, *Fibula*. — Közöltyű, Közlést szerző tsat, kapots, boglár.

Kötény, *Vortuch*. — Kötömény.

Köttet, *Tomus* v. *Fascis*. — Kötet.

Közép, *Medium*, *Centrum*. — Közebb, Közebbhely, Legközebbhely.

Középső. — Közebbős, Legközebbős.

Külömbb, Kilembb. — Különbb.

Külömbbféle, *Varii generis*. — Többféle, Sokféle. Mert Különbbféle, *Diversi sive alterius generis*.

Küszöb, *Limen* v. *Vestibulum*. — Külszeg.

Lábbal, Kézzel. — Lábval, Kézvel.

Lábbogni, Lebegni. — Lobogni, Levegni.

Ládde, Látde? — Látod e?

Lagzi, *Convivium* v. *Nuptiae*. — Lakzi, Lakozás, Lakodalom.

Lakat, *Sera*. — Lakat zár, az az Lakhelynek a Zárja, Záreszköz, Zárszer.

Lakodalom, *Nuptiae* v. *Convivium Nuptiale*. — Nász lakodalom, Nász lakozás.

La. ós. — Lakos.

Lám!

Lám! — Láthatd ám, Látod ám!

Lapázt, Lopály, *Planities*. — Lapály, Téréség.

Lapotzka. — Laposfa, Lapos fátzka.

Lappadni. — Le apadni.

Láshatsz, Látsza. — Láthatdsza.

Laska. — Laposka.

Látszat, Láttat, *Apparentia* v. *Prospectus*. —

Látat.

Latzi Konyha. — Lakzi hely, Lakás v.

Lakozáshely, Közkonyha.

Leány, *Filia* v. *Puella*. — Leányáú, Leányfajú.

Leendő, Lejendő. — Leendő.

Leforrázni. — Leforrózní, Forróval

leönteni.

Lejjebb, *Magis infra*. — Leebb.

Lejtő, *Montis descensus*. — Embert a hegy-
ről le ejtő vagy is levető.

Lejtő, *Species saltus*. — Le ejtő Tántz, Ma-
gát hol felvetve, hol le vetve tántzolás.

Le kukorodni. — Le guggodni.

Lélek, *Anima*, *Spiritus*. — Lehelék-

Lén, Tén, Vén. — Lön, Tön, Vön.

Leskődni. — Leselkedni.

Leteperni, *Dejicere*, *Decutere*. — Letiporni,

Levetni, Leüttni.

Levé, Tevé, Vevé. — Leve, Téve, Veve,

Lévő, *Existent*, *Ens*. — Levő, Leő.

Levegő ég, *Aer.* — Éltető ég, *Ég.*

Liba, Zsiba, Lúdfi, *Pulus anserinus.* — Lúdzsiba, tsibe, tsipe, tsirke.

Liggatni, Luggatni. — Likasztani, Lyukasztani.

Lik, Luk, Juk. — Lyuk, Ür.

Lugas v. Lugos Szőlő. — Lóggós Szőlő.

Lödözni. Lövöldözni.

Lönni. — Lövni.

Lőtt, *Faculatus est.* — Lövött.

Mag, *Semen, Granum.* Magu, valamint Szaru, Odu, 's t. af. Ez okból még most is divatban vannak: Magva, Magvas, Magvasodni, Magvazni.

Magadédat. — Magadét.

Magam jóvóltából. — Magam jóvóltomból.

Magam Kénye szerént. — Magam Kényem szerént. Magam Kénye szerént szint olly hibásnak látszik, valamint, ha mondanám, Ennen Kénye szerént, *Juxta voluntatem meam, secundum meum velle.*

Magán értő, *Substantivum.* — Magában érthető.

Magán hangzó, *Vocalis.* — Magában hangozó.

Magán nőtt. — Magában v. Magától növekedett.

Magja, *Semen ejus.* — Magva.

Magos, *Granosus.* — Magvas.

Magosodni. — Magvasodni.

Magzani. — Magvazni.

Magzat. — Magvazat.

Máji nap. — Mai nap, Ma.

Mály, *Venter*. — Mál.

Máma. Márma.

Marék. — Marok.

Marha, *Pecus*. — Lábas Marha. Mert

Marha régenten annyit tett, mint Jószág, Árú, Fortéka, *Res*, *Merx*, *Bonum*.

Maroklat, *Manubrium*. — Markolat, Markol-
ni annyi mint *Capere*, *Prehendere*.

Martalék, *Manipulus* v. *Manubia*. — Markolék.

Martaló, Martalos, *Predator*. — Markoló.

Martzongani, Martzangolni, *Dimordere*. —

Martzigálni, Felmarni.

Másodszor. — Másodszor, Másod szerrel.

Másszor. — Mászor, Mászerrel.

Másunnan. — Máshonnan, Másholnan.

Másutt. — Más helyett.

Másuvá. — Máshová, Másholvá.

Mátsik, Tsíkmák. — Máksík, Mákostsík.

Meddig. — Melly ideig.

Még, *Adbuc*. Maig.

Még el nem jött. — Maig el nem jövött.

Meg holt. — Meg haltt.

Meg ihlelni, *Afflare*, *Inspirare*. — Meglehelni.

Még is, *Iterum*. — Esmeg, Ismeg.

Megy, *Merasum*. — Mogy, *Bacca, Beere*.

Mégyen. — Mit tegyen. Kisvi-

tzai a Közmondási közt : Mégyen az eleven, ha
a holt is mozog.

Megygyek? — Mit tegyek?

Megygyünk? — Mit tegyünk?

Mekkora? — Melly korú, Melly nagy?

Mellik, Mejjik. — Mellyik.

Mellyék, *Vicina*. — Mellék. Mert a Tő-
szava vagy is Gyökere Mell, és nem Melly.

Mellyeszteni, Melleeszteni, *Aqua candente de-
plumare v. depilare*. — Forró meleg vízzel tollát
v. szőrét veszteni.

Mellyikünk, Mellyiktek, *Quis nostrum, ve-
strum*. — Mellyikmünk, Mellyiktük, v. Mellyik
köztünk, Mellyik köztetek.

Mélyföld, Méföld. — Mérttföld, Mérföld.

Ménkő, *Fulmen*. — Mennykő, Mennyü-
tökő, Égitűz.

Mennél. — Mennyivel, Mellynnyivel.

Mennél hamarébb. — Mellynél v. Minél
hamarabb.

Mennél jobban, *Quanto magis*. — Mellynél
inkább.

Mennyég, *Sedes beatorum*. — Mennyei ég.
Igy teszi ki Komjáti a Sz. Pál Leveleiben.

Men-

Mennyegző, *Nuptiæ*. — Mennyekező.

Mennyek, Mennyeknek Országá, *Sedes beatorum*. — Mennyég, Mennyégnek Országá, Menny, Mennyország.

Mennyi, — Mellynyi.

Mentében, *In itu suo*. — Menetében.

Mente bérles. — Mente béllés v. bélfelés.

Menteni, *Liberare*. — Menetni, *Dimittere*,

Menni engedni,

Mentől. — Mennytől, Mellynytől.

Mentől előbb. — Mennél, Mellynél, v. Minél előbb.

Mentől hamarébb. — Mennél, Mellynél, v. Minél hamarább.

Menyaszfzony. — Menő Aszfzony.

Menyét. — Menyet, Menyetke, valamint Evet, Evetke. Menyetkéből talán lett a mostani Menyetske is szint úgy, valamint Hölgyből, Menyéthez nagyon hasonló Állatnak nevéből, Hölgyetske, mely által a Szeretönket szoktuk érteni.

Mér, *Audet*. — Mer, Abból valók

Merni, Merő, Vakmerő. Mér inkább *Mensurat*.

Mérész, *Audax*. — Mérész, Mert Mérész inkább *Mensurator*; Merő *Mensurans*; Mérű v. Mérettyű *Mensura*.

Merevény. — Mereven, valamint Eleven.

Merre? — Mellyre?

Mért? — Miért?

Mérő, *Mensura*, *Metveta*, — Mérű, Mérettyű.

Meszfze. — Meszve, valamint Ösz-

ve, Fogva, Viszva, most Viszfza, Óltva, most Ólta, Múlva, 's t. af.

Metfzeni, *Scindere*. — Metteni. Ebből lett a Metélni. Mind a kettő a deák *Metoból* eredett.

Mezítelen. — Meztelen, Mezőte-
len. Mez v. Mező egykor annyit tehettek, mint
Ruha, Köntös, Lepel, Boríték.

Mezít láb, *Nudis pedibus*. — Meztelen láb-
bal v. lábakkal.

Mezít lábú. — Meztelen lábú.

Mező, *Campus*, *Rus*. — Földi mező, Föl-
di mez, Föld meze vagy is mezeje, az az Ru-
hája, Lepele, Borítékja.

Mi, Nos. — Mü.

Midőn. — Mi időn, Mi időben.

Mienk, Tietek, Övék. — Müünk, Tüetük,
Övök, Öök.

Mifélékünk. — Mifélénk, Mifelünk.

Míg. — Miig.

Mihent. — Mihelyt, Mihelyen.

Mijem, Mijed, Mije. — Mim, Mid, Mije,

Hajdan: Mi-en, Mi-ed, Mi-ö.

Mijenk, Mitek, Mijek. — Mienk, Mitök,
Mi-

Mijök. Hajdan : Mi-mük , Mi-tük , Mi-ök.

Mikor. — Mikoron, Mikorban,
Mikort.

Minap. — Múltt nap, Múltt napon.

Mindég, *Semper*. — Mindenkoron, Min-
denha. Mert Mindég és Mindétig ebből valók :
Mind éltig, *Vita durante, Usque mortem*.

Minémő, Minő. — Mi nemű.

Mingyárt, Minnyárt, *Illico*. — Mindjárt,
Mindjárást, Minden járással.

Mink. — Münk, Mük.

Minket. — Münköt.

Minnyájan. — Mindnyájan.

Minnyájunk. — Mind nyájunk.

Mint vagy? — Miként vagy?

Mióltától fogva, Miúlta, Mióta, Miótától,
Môte. — Miolta, Mioltva, Mi idő óltva.

Mirigy, *Bubo*. — Méreg rügye, Mér-
ges rügy, Mérrügy.

Mitsoda? — Mi tsoda?

Mitsodás? — Millyen, Minemű,

Miféle, Mifzerű?

Miv. — Mű.

Mives. — Müves, Mües.

Mogyoró. — Mogyorú, az az ol-
lyan mint a Mogy vagy is Bogyó.

Mondás, *Diſterium*. — Mondék; Mondalék.
Mert Mondás, *Diſtio*.

Mondtam, Kezdtém, 's t. af. — Mondottam,
Kezdettem.

Morgódni. — Morgolódni.

Moslék. — Mosalék.

Mosódni. — Mosakodni.

Most, Mostan. — Mast, Maſtan. Így
ejtik a Régiek, mert Ma tól eredtek.

Nadály. — Nád allyai féreg.

Nak, Nek, *Formativa Dativi*. — Nek.

Nála jobb, szebb, több. — Nálánál.

Nap, *Dies*. — Időnap, Napidő, Nap
ideje. Onnan való: Időnap előtt, *Ante Diem*.

Napa, *Socrus*. — Nő ipa, Nő illy apa, az
az Nő új apa.

Nap estvig. — Nap estig, Nap esetig.

Nap felkölte. — Napfe kelte, Napfelkelete.

Napnyugot. — Napnyugat.

Nap számos, *Mercenarius*. — Napi számra
dolgozó, Napbéres.

Nedv, *Humor*. — Nedű. Mert Nedves-
ség, *Humiditas*.

Néha, *Interdum*. — Némellyha, az az Né-
mellykor.

Nehézkés, *Gravida*. — Nehézke.

Néhutt. — Néholt, Néhol.

Né-

Nékem. — Nekem, Neken.

Néki, Nécie. — Nekije, Nekiö, Nekö.

Nékik, Nékiek, — Nekijek, Nekiök, Neköök, Nekök.

Néktek. — Néktük.

Nékünk. — Nekünk, Nekmünk.

Nélkülem, Nélküled, Nélküle. — Nálam nélkül, Nálad nélkül, Nála nélkül. Hajdan Nálamnál kül, Náladnál kül, Nálánál kül.

Némínmö. — Nemünemü.

Nem mek bizén. — Nem menek bizony én.

Némüképen, *Aliquomodo*. — Némellyképen.

Nefzfe. — Ne vefzfe, Ne vegydfze, v. Nézfze, Nézzedfze.

Netek. — Ne vegyétek v. Nézzétek.

Nevedni. — Növelkedni.

Nevelni. — Növelni.

Nevendék. — Növedék.

Nevendékeny. — Növedékeny.

Nevetni. — Mevetni, Mövetni.

Nézkélni. — Nézdegélni.

Ni, *En*, *Ecce*. — Ne, az az Nézd. Ezen Ne régi Szóból eredett talán az Ige : Nézni.

Nini, *Vid-fis*, *Schaufchau*. — Nene, az az Nézd nézd; Nefze, az az Nézzedfze, Ihol.

Nódítani. — Nóval indítani.

Nofzítani.	— Nofzával indítani ,
mozdítani.	
Nofzfza.	— No hozzá.
Nus ofztán.	— No 's az után.
Nyalakodni.	— Nyalázkodni.
Nyalka.	— Nyalóka, valamint Tsa-
lóból Tsalóka.	
Nyelv.	— Nyelű.
Nyér, Vér.	— Nyer, Ver.
Nyers, <i>Crudus, Viridis, Virens, Vicens</i> — Nye-	
res, Nyires.	
Nyertes, <i>Victor.</i>	— Nyerettes.
Nyil ág, <i>Crena sagitta.</i>	— Nyil aj.
Nyilatkozni.	— Nyiladkozni. Mert
Nyiladnitól való, valamint Feledkezni Felednitől.	
Nyiltt.	— Nyilott.
Nyilvántság, <i>Evidentia.</i>	— Nyilvánvalóság.
Nyirfa.	— Nyirokfa.
Nyitom.	— Nyiltom, Nyilatom.
Nyiv.	— Nyű.
Nyomdok.	— Nyomdék, Nyomadék.
Nyomorúltt.	— Nyomorú. De mások
ezt amabból származottnak vélik. Nyomorúból	
lett Nyomorúság, Nyomorúzkodni, most Nyo-	
morkodni.	
Nyofzó leány.	— Náfzó leány, Náfz leány.
Nyúlui.	— Nyuúlui,

Nyúl-

Nyúltani, Nyújtani. — Nyúttani.

Nyólni, Nyöni, Nöni. — Növni.

Nyöni, *Lacerare*. — Nyövni.

Nyös, *Maritus, Uxoratus*. — Nös, hajdan Nöes.

Nyöstény, Nöstény. — Nöszvény, Nöszövény.

Nyötelen, *Cælebs*. — Nötelen, hajdan Nöetlen.

Ó! *Antiquus*. — Ov, Olly. Ovból va-

lók: Ovas, Ovom, Ovúlok, Ovítom, 's t. af.

Óbégatni, *Plangere*. — Avvégatni, Avvéval
vagy is németül jajgatni. Jaj hajdan Vaj, néme-
tül *Auweh*.

Ódal, — Oldal.

Odor, Udú, *Cavum*. — Odú.

Ohajtani, *Desiderare*. — Ahítani, Oh-val v.
Ó ha-val kívánni.

Óhatatlan, Ójhatatlan. — Óvhatatlan, Ógy-
hatatlan.

Ókor, *Interdum*. — Ollykor, Ollykoron,
Ollykorban, Ollykort, Ollyha.

Oktondi. — Oktalandi, valamint
Hertelendi, Esztelendi.

Olaj, *Oleum*. — Oluvaj, Olu. Ebből
az Oluból jöhetett Olvadni, Olvasztani. Nekem
úgy tetszik, hogy az Eleink is szint úgy nevez-
ték minden kövér Higságot Vajnak, valamint
a Lapok.

Ólalkodni. — Orálkodni, Oldalkodni.

Olló,

Olló, *Pullus sive Vitulus animalium.* — Ellött, Ellet, Ellemény.

Ólta ezekben: Miólta, Azólta, Régólta, 's t. af. — Óltva, Mióltva, Azóltva, Azon idő óltva, Sok idők óltva.

Óni, Ójni. — Övni, Ógyni.

Onnan. — Olnan, Ebből az Onnan úgy lett, mint Holnanból Honnan, 's Tólnanból Tűnnan.

Ordats. — Ordas. Ordító vagy is Ordot tevő Eb vagy Farkas. De most tsak olly Ebet szoktunk annak mondani, ki Farkas szőrű, az az fejer 's feketével tarkás. És ez ugyan onnan jöhet, mert egykor, úgy tetszik, a Farkas Ordasnak neveztetett.

Ormó, *Pinna, Fastigium.* — Orom.

Ormós, Oromós, *Pinnatus, Cameratus, Fastigiatus.* — Ormos.

Oroszkodni, *Insidiari.* — Orozkodni, Orozva leselkedni.

Oroszlány, *Leo.* — Orozvány állat, Orozó vad, *Fera rapax, insidiatrix.*

Ortza, Artza, *Facies.* — Szemely, Orsfáj.

Ostorményfa. — Ostornyelfa, mert abból lett az Ostor Nyele.

Ótsó, Oltsó, *Vilis pretii.* — Ollytsó, Ollysó, *Vetulus, Antiquus,* Ótska, Régitske, Tsó Ragaszték

ték egykor színt úgy tett Kitsinyitőt, valamint
Tsa és Tse. Illyenek : Kantsó, az az Kannátska;
Jantsó, az az Jankó, Jantsi, Jantsika.

Ottan, Ott. — Ollytan, Ollyt, Ol-
lyatt, Olly helyett.

Pad, *Scamnum*. — Padszék. Mert Pad,
Affer, tótoffan Deszka.

Pája, bizonyos Szövet. — Pálya.

Pajtás. — Bajtárs, Bajnok társ.

Pallás, *Teclum*, *Tabulatum*. — Padlás, Pado-
lás, Padolat.

Palló, *Ponticulus*. — Padló, Padoló, Padlott.

Papné, *Conjux Verbi divini Ministri*. — Papnő.

Paponya. — Pap monya.

Patvarista. — Patvaros Iródeák, Per-
patvar tanuló.

Pej. — Pely.

Patyulat, Pagyolat, *Calantica*, *Schleyer*, *Haar-
zuch*. Bogyolat. Bogyolni annyi mint Takarni,
Fedezni, Borítani.

Pillangó, *Bractea*. — Pillantyú.

Pillantani. — Szemnek pillájával tekénten.

Pinkest. — Pünkösd.

Pinkest hó. — Pünkösd ha, Pünkösd
hava. Ha annyit tett mint Idő, Kor.

Pisálni, *Mingere*. — Peselni, Pösölni.

Porba vetni. — Porbelék, —

Por-

Porból készíteni. — Porbúl, Porbelől —

Porhanyó. — Porhonyú, Poronyú.

Porrá tenni. — Porvá —

Porral hinteni. — Porval —

Portól menteni. — Portúl —

Posgás. — Posgó vérű.

Posvány. — Poshadvány, Posvadvány.

Posztó fonákja, nem színe. — Fenékje, Feneke.

Pökdétze, *Spuckkasten*. — Pök Köpütze.

Ragály. — Ragadály.

Rágódni. — Rágolódni.

Rajméh, *Examen apum*. — Méhraj.

Rajtam, Rajtad, Rajta, *Super me, te, se*. —

Reattam, Reattad, Reatta, valamint Miattam, Miattad, Miatta, Alattam, Alattad, Alatta, 's t. af.

Rám, Rád!, Rá, *Supes me, te, se*. — Reám, Reád, Reá, hajdan Rejá.

Reá tartja magát, mint a Kompódi Kisasfzony. — Kompolti. Ez a fő nemes *Familia*, úgy mint *Kompolti de Nána*, még Hunyadi Mátyás alatt fenn vala. Kompolt fekszik Hevesben a Tarna vize partján.

Reája. — Rejá.

Redzenni, Redzteni. — Rezzenni, Rezzteni.

Rege, *Vetus Fabula*. — Régi Mese.

Reggeli, Regveli, *Matutinus*. — Regi, Holvali.

Reg-

Reggödön, *Mane*. — Reg üdön, Regi üdön, az az reggeli időben.

Régóta, Régótától. — Régolta, Régi idő óltva.

Remek munka, *Frustrum magisterii, Meisterstück*.

— Mesteri remek.

Rengeni, *Tremere*. — Remegni.

Rengő. — Remegő.

Részeg, *Ebrius*. — Részre dülöngő, hajlongó.

Részént, *Partim*. — Részként, Részenként;

Rész szerént.

Reszketni. — Rezkedni.

Rev, Redv, *Putredo*. — Redű, Rodu.

Reves, *Putridus*. — Redves, Rodvas.

Riadni, Riasztani. — Rivadni, Rivasztani.

Rimázkodni. — Rivázkodni, Ríva

esenkedni.

Ringatni. — Rengetni.

Rinni, Szinni, Vinni. — Rijni, Szijni, Vijní, Rivni, Szivni, Vivni.

Róka, *Vulpes* — Ravóka, az az Ravaszka, vagy Ró, az az hamis 's verhenyő Állat,

Romlok, Romlani. — Romúlok, Romúlani.

Rom annyi lehetett egykor mint *Ruina, Rudus*.

Rongy, Ronts. — Rongyólts, Rontott gyólts.

Róni, Rojni. — Rovni.

Rontom, Rontani. — Romtom, Romtani,

Romlomt, Romltani.

Roppanni. — Roppal hullani v. pattanni.

Roppant, *Nimum magnus*. — Roppant, *Fragosus*, *magnum fragorem sive strepitum causans*.

Rothadni. — Rodhadni, Rodvadni.

Rözgölödni. — Zörgölödni.

Rüh, *Scabies*. — Rü.

Sajt, *Caseus*. — Sajtoltt túró, v. Só ét, Sós ét. *Cibus salsus*, *Esca falsa*.

Sajtalan, *Insulsus*. — Sótalan.

Sárarany, *Aurum fulvum*, *fulgens*. — Súcárló v. Súcár arany.

Sárga, *Flavus*. — Sár.

Sarjú, *Herba corda*. — Sarjúfű. Mert valami újra nő, hajt, 's fakad, mind sarjazik.

Sark. — Sarok.

Sarkantyú. — Sarkaltyú, mellyel a Iovat farkallyák.

Sármáló, Sármány. — Sármálú, az az Sárga hasú.

Sártsa, *Fulica*. — Szártsa, az az Kopaszka.

Saru. — Sartyú, Sarktyú, Saroktyú, Lábtyú.

Sas köröm a puska vefzfőn. — Vasköröm.

Savanyó, vagy inkább Savanyú, *Acidus*. — Sovanyú. Mert némelly Eledelt Sóval savanyítanak, úgymint Káposztát, 's t. af.

Sehult, Schutt. — Schol, Semhol, Sem-
mi helyett.

Selyem bogár. — Selyem féreg, Sely.

Sem, Se, *Nec*. — Se nem.

Sem elei, sem utólja. — Sem eleje, sem u-
tólja, v. Sem előlje, sem utólja, v. Se nem e-
lője, se nem utója.

Senki, Egysem, *Nullus*. — Sem ki, Se nem
ki, *Auch nicht einer*.

Seprő, *Scopa*. — Seprű. Mert Seprő *Scopator*.

Seregély, *Sturnus*. — Seregben élő.

Serény, *Juba*. — Serdülővény haj.

Serte, *Seta*. — Sert, Serdültt.

Sérteni, *Ledere*. — Séríteni.

Sertés. — Sertes.

Sertvélyes. — Sertvel jeles.

Sértődni, *Ladi*. — Sérődni, Sérülni.

Sikátor. — Szükgátor.

Siket fajt, *Urogallus*. — Süketfajd, - fajvad,
vad faj.

Silledni, Süjjedni. — Süllyedni.

Siméjtani. — Simítani.

Simólni. — Simúlni.

Sints, Sintsen. — Is nints, Is nintsen.

Sír, *Sepulchrum*. — Sírhely, Sírás v. Sí-
ralom helye.

Síromon, *Super sepulchrum meum.* — Síremen.
 Síromon lett alkalmasént ebből: Sírholmomon.
 A régi Kéziratokban olvashatni: *Seerben, Seerne,*
 az az Sírben, Sírnek.

Soha. — Sonha, Semha, Sem-
 miha, az az Semmikor. Ha annyit tett egykor
 mint Idő, Kör.

Sóház. — Sótartóház.

Sohol, Sehol. — Semhol, Semmihol,
 Semmihelyett.

Sohonnan, Sehonnan. — Semhonnan, Sem-
 holnan, Semmiholnan.

Sohová, Schová. — Semhová, Semholvá,
 Semmiholvá.

Sokszor, Sokszorta. — Sokszer, Sokszerte.

Som, *Cornum.* — Som mogy.

Somfa, *Cornus.* — Som mogyfa.

Somogy, Somogyság, *Simegium, Comitatus Si-*
megiensis. — Sommogyság, az az Somfa gyümölts-
 tsel bőves Föld, Táj, vagy Környék, *Cornetum.*
 Mogy annyit tett egykor mint Bogyó, *Bacca,* 's
 abból jöhetett Sommogy, az az Somfa Bogyója;
 Sommogyság, az az Somos-Táj. Mogyorú, az az
 Mogy vagy is Bogyó szabású.

Somolyó ni. — Mosolyogni.

Sovány, *Macer.* — Sorvadvány.

Sövény. — Fa szövevény, *Textum vimineum*.

Süldifsznó, *Erinaceus*. — Szöldifsznó, Szöllő-difsznó, mert a Szöllekben fzeret tartózkodni. Pesti Gábor is így írta: *Zyldizno*, az az Szöldifsznó.

Süldő, *Porcellus*. — Sülendő, az az sülni valo kis Difsznó. Malatz tótos, 's Maletzből eredett.

Sült. *Assum*. — Sület, Sülemény.

Szabadszakára. — Szabad szakálta.

Szablya, *Gladius*. — Szab. Ebből a Németek *Sabelt* tsináltak, mellyből azután a Tótok *Sablát*, mi pedig Szablyát koholtunk. Szabról jöhetett Szabni.

Szabó, *Vestifex*. — Ruha szabó.

Szaggatni. — Szakgatni, Szakogatni, Szakasztgatni, Szakítgatni.

Száj, *Os*. — Szó aj, Szólló aj. Aj hajdan annyit tett mint *Labium*, v. *Crena*, *Scissura*, *Fissura*, *Ruptura*, *Hiatus*.

Szája izént. — Szája izeként, ize fzerént.

Szajkó, *Corvus glandarius*. — Zajgó.

Szájpallás, *Palatum*. — Iny, Száj fellye.

Szakajtani. — Szakasztani, Szakítani.

Szakmány, Szakvány, *Demensum*, *Pensum*. — Szabmány, Szabvány.

Szalad, *Polenta*. — Aszaltt árpa.

Szalajtani. — Szalasztani.

Szalánka, Szalonka, *Rostrata*, *Waldschnepf*. — Szálongó, Szalánk madár.

Szalánkozni. — Szálankozni, Szálongani, Szálangozni.

Szálfá, *Trabs*. — Szállított fa.

Szálfá hajó, Szálhajó, *Ratis*. — Szállított fából v. fával való hajó.

Szám, Szád. — Szájam, Szájad.

Szám kivetett, *Exul*. — Számból kivetett, kitsapott, kizártt.

Szándék. — Szándok.

Szaporá. — Szaporú.

Száráz, *Siccus*. — Szár-az, Szár. Ebből lettek: Száradni, Szárasztani, Száritani, Szárogatni, 's t. af.

Származni. — Szárból kimászni, mint Búza 's egyéb Mag és kerti Növény.

Szarv. — Szaru.

Százszor, Százszer. — Százszer, Százszer.

Szebb. — Szépebb.

Szederj, *Bacca idaea*, *Himbeere*. — Szedő eperj.

Szegény. — Szükös legény v. Szegődvény.

Szegy. — Szügy, Szühegy.

Szegyelleni, Szegyelni. — Szegyenleni.

Szek, Szök, *Fuscus*. — Szeg, Szög. Nékem úgy tetszik, hogy Szög az Árpáddal ide jött Magyaroknál annyit tett mint Fekete. Mert ez minden bizonnyal *Fucatus* vagy is *Fuscatus* deák Szóból eredett.

Székfű. — Szegfű, Szegvirág.

Szeleverdi. — Szélverte, Széltől vertt ember.

Széllyel, Szétt. — Széllel, Szélt.

Szellő, *Aura*. — Szelelő ég, *Spirans aer*.

Személy, *Persona*, *olim Facies*. — Szemlélő, Szemelő, Szemmel élő.

Szemérem, *Verecundia*. — Szem érelem, az az Szemnek érése, Mi a szemet éri.

Szemlélni. — Szemelni, valamint Fülelni, Kezelni, Térdelni, Lábolni, Szemmel élni

Szemtelen, *Impudens*. — Személytelen, az az Ortzátlan, Szégyentelen.

Szemöldök. — Szem üldeg, Szem üleg, a mi a Szem felett ül, vagy is üldegél.

Szendrő. — Szent Endre.

Szerelem, — Szerkedelem, Szerkedni annyit tett egykor mint *Amare*, v. *Conjungi*, *Confociari*, v. *Concumbere*, *Commisceri*.

Szerént. — Szerként.

Szerentse, *Fortuna*, *Sors*. — Szerents. 'S ez, úgy tetszik, a deák *Sors*ból koholtatott. A jó Szerentse, *Fortuna secunda*, hajdan talán szint: úgy

mondattott Mennynek az Eleinktől is, valamint még most is a Lapoktól, mire nézve Mennyszag annyi mint *Felix patria*, *Sedes beatorum*, *felicium*, *fortunatorum*.

Szeretni, *Amare*. — Szeredni, Szerkedni.

Szerkesztetni, *fungere*, *Sociare*. — Szerkesztetni, valamint Ebresztetni, Eleesztetni, Feresztetni, 's t af.

Szí. — Szij.

Sziget. — Szeget.

Szijártó. — Szijgyártó.

Szil, Szilfa, *Ulmus*. — Szilajfa, *Arbor silvestris*, *silvatica*.

Szilágyság, *Confinium Transylvaniæ*. — Szilajság, *Ulmum*, valamint Nyírség, *Betuletum*, Sommogyság, *Cornetum*.

Szint, *Recte*, *Æque*, v. *Prorsus*, *Plane*. — Szinte, Szintén, Szintve, Szintvén.

Szint úgy. — Szintén ugyan.

Szinyártig. — Szin jártig.

Szitok, Szitkozódni. — Szidok, Szidkozódni, valamint Szidom, Szidalom, Szidalmas, Szidalmazni.

Sziv, *Cor*. — Szü.

Szivárvány, *Iris*. — Szivomány. Mert viz szívásától neveztetett így. Szivárvány vagy is Szivárogvány az, a mi szívárog.

Szomjan. — Szomjún, Szomjúan, Ifzom szájúan.

Szomjas. — Ifzomos.

Szom-

Szomjú. — Iszom szájú.

Szó nélkül, Bűn nélkül. — Szónál kül, Bűn-
nél kül.

Szurkálni. — Szúrdogálni.

Szurok. — Fenyűfa szúrásának az
oka, Szúrással nyertt jószág.

Szurok fenyűfa, *Pinus picea*. — Fenyűfa. Fe-
nyűnek az az Szekér kenetnek a fája, mert az
ebből leszzen.

Szuszimufzi. — Szuszogó 's mufzogó.

Szőke, *Blond*. — Szősz hajú, Szősz fzi-
nű, Szőszke, Szőszöske, Sző hajú v. színű.

Szőllő páztor. — Szöllő kerülő, Szöl-
lő tsősz.

Szőnni. — Szővni.

Szörnyen. — Szörnyűen, Szörnyűn.

Szörnyű, *Horridus*. — Szörönnyű, *Hispidus*,
Hirsutus.

Szősz, Fonni való Szer. — Sző. Abból va-
lók: Szőke, *Subalbus*, *Blond*, Szővni, Szövés,
Szövet, Szövevény.

Szötskö, *Acheta*. — Szöktse, Szökötse.

Szótt, *Textus*. — Szövött.

Szövetség, *Fœdus*, *Alliance*. — Szövöttség,
valamint Feslettség, Romlotság, 's t. af.

Szüle, *Anus*, *Vetula*. — Aggnő.

Szüle, *Genitrix*, *Parens*. — Szülő.

- Szüleink. — Szülőink.
 Szülénk. — Szülönk.
 Szülött, *Proles*. — Szület, Szülemény.
 Szüntelen, *Indefinenter*. — Szüntelenül.
 Szüret, *Vindemia*. — Borszüret. Mert Szüret egyedül annyi mint *Colatum* v. *Colatio*.
 Szürni, *Vindemiare*. — Bort füzni. Szürni annyi mint *Colare*.
 Szüz, *Castus*. — Szüzi. Mert Szüz csak annyi mint *Virgo*.
 Táj, *Vicinia*, *Regio adjacens*. — Tály.
 Takarni, *Recondere*. — Tavarni, Mert Takarni Tegere, *Velare*.
 Talántán, Talán, Tám, Tán. — Találván.
 Támétalan. — Töménytelen, Tömött számtalan, Számítalan.
 Tanó, *Testis*. — Tanú.
 Tanóság, *Testimonium*. — Tanúság.
 Tanúság, *Studium*, *Doctrina*. — Tanúlság, Tanúlóság. Mert Tanúság *Testimonium*.
 Tanya, *Locus piscaturæ*, *Receptaculum piscium*. — Hal tanya. Mert Tanya egyedül annyi mint *Habitaculum*, *Domicilium*, *Sedes*, *Receptaculum*.
 Tapló, *Fomes*. — Tűz tápláló.
 Tár, *Supellex*, v. *Res recondita*. — Tavar. Kezai Simonnál *Tawarnuc* weg nem más, hanem Tárnok völgye Fejér vármegyében. Ez a Völgy

pedig annak onnan neveztetett, mert a Rómaiak a Hunnuszok ellen Érd vagy is Hanzsabég felé (: ez akkor a régi Iróink szerént *Potentiana Város* vala:) ütközetbe menvén, ott hagyták vólt a Tábori Egymást, *Supellectilem Castrensem*, úgymint Szekereket, Sátorokat, 's t. af.

Taré, Taréj, Taraj, *Carnea juba*, v. *Corona animalium*, *Crista volucris*. — Tara, Tar.

Tárház, *Promptuarium*, *Conservatorium*. — Tavarház, Tavaróház, Kintset, Pénzt, Ruhát, 's más Ingómit tartóház.

Tárituppos. — Tari púpos. Egy olly Afziszony, ki a Tarát vagy is Alfelét vánkofsál kipúposítja.

Tarjag, Tályog, *Ulcus*, *Apostema*. — Túrok.

Tarló Talló, *Stipuletum*. — Tarlott Búza föld, mert Tarló azt teszi, a ki tarolja.

Tárnok, *Tavernicus*. — Tavarnok, az az Tavarnak Mestere vagy is Örzője.

Társaság, *Societas*. — Társág. Társoság annyi mint *Socialitas*, *Studium familiaritatis*, *Geselligkeit*.

Társzeker. — Tavar szekér; Tavarral megrakott szekér.

Tartó, *Conservatorium*. — Tartóhely.

Tartóhely, *Receptaculum*. — Tartózkodóhely vagy is inkább Tartózkodás helye.

Tárva nyitva. — Tátva nyitva.

Taszítani. — Toszítani, Toszni.

Tátos, a régi pogány Magyarok Tanácsadó-jok vagy is Papjok. — Taltos, Találtt okos. Bátor László a *Magust* mindenütt nevezi Taltosnak.

Távol, *Eminus*, *A longe*. — Távúl, Tovúl,

Távolvaló, *Absens*. — Távúl lévő.

Távolvalóság, *Absentia*. — Távúllétel.

Távolítani. — Távítani, valamint

Távozni, Távoztatni.

Tc, Tu. — Ed. 'S ez még most is Ragasztékúl szolgál efélékben: Néked, Tőled, Veled, Belőled, Felőled, Szeretted, Tiszteled, 's t. af.

Tébolyodott. — Tévelyedett, Tévbolygó.

Teendő, Tejendő. — Teendő.

Tégedet, Téged. — Teedet, Edet.

Tegnap, Tennap, *Heri*. — Teltnap, valamint Minap, *Nuper*, hajdan Múlttnap.

Tehén, *Vacca*, *olim Bos*. — Telelvény, v. Terhelvény.

Téj, Tej, *Lac*. — Tő, valamint Fej 's Tetej hajdan Fő 's Tető.

Teke, *Trunculus*. — Tőke.

Teke, *Trunculus lusorius* v. *Globus*. — Esztergálos által tekertt fa, Tekerek.

Teketória, *Anfractus orationis*, *Umschweif in reden*. — Tekervényes, Tekertt, v. Kerengő beszéd.

Tékozlom, *Prodigo*. — Eltekézem, az az Eljátszom.

Tél, *Hiems*. — Től.

Telek, *Prædium*, v. *Domus prædialis*, *Hibernaculum in deserto*. — Téllak, Télilak, Töllak, Tölilak. A Ház egykor, még a Keresztyén Eleinknél is, csak Telelőhely vála, mert máskor szüntelenül kinn vagy is sátor alatt laktak. Az úgy tetszik, Telepnek is mondatott, és ugyan a Tél és Ép Szavakból, az az Téli Épületnek. Telepből eredtek Telepedni 's Telepíteni.

Televény, *Congestum*. — Tömlevény.

Tellyes; *Plenus*, *Impletus*. — Tellyes, az az Megtellett.

Temem. — Tömöm, Tömlöm.

Témsó, Timsó. — *Alumen, quo scilicet Alutarii utuntur*.

Tennen magad, *Tu ipse*. — Tete magad, Tete, Eded.

Tenyészet, *Fætura*, *Multiplificatio*. — Tömészet.

Tenyésznyi, *Fætiscere*, *Multiplificari*. — Tömésznyi. Természni, *Nasci*, *Provenire*. Abból lett Természet, *Natura*.

Tepertő, Töpörtő. — Tepertyű.

Tépett, *Vietus, Marcidus*. — Tepedett, Teperedett.

Tér. — Ter. Abból valók:
Teríteni, Terülni, Terjedni, Terjeszténi, 's t. af.
Teregetni, *Dilatare v. Expandere*. — Terjegetni.
Terepes, *Amplus*. — Terepélyes.
Tergenye, *Sarcina*. — Terh gúnya.

Termékenytelen, *Stertilis*. — Terméktelen.
Termék annyit tett mint *Proventus natura, Procreatum*.

Terpeszkedni. — Terepeskedni, Terjeszkedni.

Testvér. — Egy test 's vér.

Testvérek. — Egy test 's vér gyermekek.

Tetsem, *Facio v. Pono*. — Tetetem, Teem, Teen. Tetemből valók: Tétemény, Tet, Tétel; nem különbben Helyheztetem, az az Helyhez tetsem; Esmértetem, az az Esmerőssé tetsem; Fertőztetem, az az Fertővé vagy is Fertelmes-sé tetsem.

Tetej, *Apex*. — Tető.

Tetés, *Cacuminatus*. — Tetős, Tetős.

Tetétlen. — Tetőtlen, Tetőetlen.

Tetézni. — Tetőzni.

Tétova, Téstova. — Teltova, az az Ide 's tova, Tértül. Tét egykor annyit tehetett mint Innen, *Cis, Citra*.

Tett,

Tett, Tét, *Actum*, *Factum*. — Tet, Töt.

Tettét megbánta. — Tetjét, Tötjét —

Tető, *Pediculus*. — Tetű. Mert Tető *A-*
pex, *Cacumen*. Ebből való: Tetős, *Cacuminatus*;
amabból Tetves, *Pediculosus*.

Tevés, *Actio* v. *Positio*. — Tetés, Teés. Te-
tés hátra van még ezekben: Helyheztetés, Es-
mértetés, 's t. af.

Tevő. — Tető, Teő.

Ti, Tik, Titeket, Tikteket. — Tü, Tük,
Tütüköt, Tüktököt.

Tibolyogni. — Tévbolyogni, Tévelyegni.

Tijed, Tiéd. — Tied, Teed, Eded.

Tik, *Gallina*. — Tyúk, Eme tyúk.

Tiltatom, *Vetor*, *Prohibeor*. — Tilok. Abból
valók: Tilos, Tilalom, Tilalmas, Tilalmazni.

Tiltom, *Veto*, *Prohibeo*. — Tilatom.

Tiszt, *Officialis*. — Tisztartó, Tisztvise-
lő. Tiszt tulajdonúl *Officium*.

Tiszteltségtelen, *Inhonestus*. — Tiszttelen. Ez
szint úgy Tisztból eredett, valamint Betstelen 's
Díztelen Béstől és Díztól. Tiszt nem csak
Munus, *Officium*, hanem szint úgy *Honos*, *Decus*,
Decorum. Abból lett Tisztos, *Honorus*, *Honestus*,
Decorus. Tisztesség, *Honestas*.

Titok, Vétek. — Titk, Vétk.

Tobzódni, *Comeffari*. — Dobzódni, Hasából
dobot tsinálni.

Tódozni. — Toldozni.

Tódúlni. — Toldúlni.

Tojás, *Ovum*. — Tolyás, Tolyomás, To-
lyomány. Tolyás vagy is Tojás tulajdonúl *Par-
tio avium*, mert *Partust* Tojatnak kellene mon-
dani. Tojás vagy is inkább Tojomány, *Ovum*,
a leg régibb Eleinktől Monynak mondattott.

Tojásfzék. — Tojomány fzek, Tyúk-
monyfszék, Monyfszék.

Tojni, Tojomány. — Tolyini, Tolyomány.

Tok, *Theca*, *Capfa*. — Dug. Abból valók:
Dugni, Dugdosni, Dugogatni.

Toll, *Penna*, *Plumma*. — Tolu.

Tollas. — Tolvas.

Toppány, Toppányka. — Toppantó, Top-
pantyú.

Torha. — Torok hányta, To-
rok hányása.

Tova, *Procul* v. *Ultra*. — Tolva, Tolyva.

Tsafarni. — Fatsarni.

Tsaholni, *Latrare insequendo feram*. — Tsehelni.

Tsak, *Solum*. — Tsalk. Így ejtik még
most is a Lapok.

Tsákány, *Clava caudata*. — Tsákolvány, Tsá-
kos bot.

Tsák-

Tsáklya, *Contus.* — Tsákfa, Tsákosfa, Tsákolványfa.

Tsákó, Tsákó süveg. — Tsákos, Tsákos süveg.

Tsalán, Tsilán, Tsulán, *Urtica.* — Tsaloványfü, Tsalófü.

Tsalfa, *Impostor, Deceptor.* — Tsalfaj, Tsalfajú.

Tsalfaság. — Tsal-fajúság.

Tsaló, Tsalóka. — Tsal ember.

Tsalogány, *Illex.* — Tsalogatvány, Tsalovány.

Tsapó. — Gyapjú tsapó.

Tsatépaté. — Tsattpatt.

Tsatska, *Loquax.* — Tsats. Abból lett Tsatsogni, *Blaterare.*

Tsekély, Sekély, *Vadum.* — Tsekély viz.

Tsél, *Nuga, Ineptia.* — Tsel. Abból valók: Tselet tsapni, *Nugari, Scurrari.* Tsellegni, *Vagari, Oberrare, Scurrari.*

Tselefende. — Tselefedő, ki a hamis Tselekedeit fedi, himezi, takargatja.

Tsetsemős. — Tsetsemő, Tsetset emő.

Tsév, Tséve, Tsiv, Tsive, Tsöv. — Tső.

Tsikó, Tsitkó. — Tsirke ló, Tsir ló.

Tsikótó. — Tsikoltyú.

Tsimbelkedni, Tsimmeszkedni, Tsimpejgőzni. — Tsipezszkedni.

Tsimbók, Tsombók. — Tsombog, Tsomósbog.

Tsipe. — Tsipő.

Tsipegni, Tsipogni, *Pipire*. — Tsipegni
Zsibegni, Zsibogni. Tsipe, Tsibe, Zsibe, Zsiba
a tollas Baromnak a fia, *Pipio*.

Tsira, *Germen*, *Surculus*, *Cauliculus*. — Tsi-
rág, Tsir.

Tsirázni, *Germinare*, *Pullescere*, *Pullulare*. —
Tsirozni, Tsirúlni.

Tsirke, *Pullus gallinaceus*. — Tyúk tsirke,
Tyúksir.

Tsifzámni, Tsifzámolni, *Lubricari*. — Tsu-
fzámni, Tsufzámolni, Tsufzkálni, Tsúfzni.

Tsifzamodni, Ifzamodni. — Tsufzamodni.

Tsuka hegedű. — Tsek hegedű, az az
tsekély hegedű.

Tsöz, *Custos*. — Tsösz, Tsövész, az
az Tsövel járó Örember.

Túdós, *Doctus*. — Tudós.

Túl, *Trans*, *Ultra*. — Tovúl. E pedig To-
vából lett.

Tyukfi, *Pullus gallinaceus*. -- Tyúkfaj, Tyúksir.

Tzipe, Tzipő. — Tzipellő, Tzipellős.

Tő, *Acus*. — Tű. Mert Tő, *Trun-
cus*, *Stipes*. Abból való Tőke, *Trunculus*.

Több, *Plus*. — Tömöbb. Töm an-
nyit tett mint Sok, *Multus*.

Többször. — Többszer.

Tökfejű, *Truncus*, *Stipes*. — Tőke fejű.

Tölgy,

Tölgý, Tögy, *Uber*, *Mamma*. — Tő algy, az az Tēj ágy.

Tölgyfa, Tölyfa; *Quercus*. — Tőlfa, az az Télfa, Télifa. Mert igen keményfa, 's a Télen által is a leveleit többire meg tartja, valamint ellenben *Populus*, Nyárfa, hajdan Nyárfifa, mert igen lágy fa, 's az Ősznek fogytával legottan leveletlenül marad. A Sz. István Levelében, melyet 1015-ben Pétsvárad Apáturságnak adott, e-lő jön a határok között: *harum thulfa*.

Töltöm, *Impleo*. — Teletem.

Tömény ezer, *Multa millia*. — Töm ezer, az az Sok vagy is számos ezer, Tömlevény ezer.

Töménytelen, *Innumerabilis*. -- Tömlevénytelen.

Tömkeleg, *Labyrinthus*. — Tömkelet, az az Sok kelet, Sok járás.

Tömlő, *Uter*. — Tömteni vagy is tömni való Bőrsák.

Tömni. — Tömteni.

Törvény, *Jus*, *Lex*, *Decretum*, *Statutum*. — Tökélvény. Tökélleni annyi mint *Decernere*, *Statuere*, *Constituere*. *Jus* egykor Ignek mondatott, *Decretum* pedig Tökélvénynek.

Törvény ezer, *Multa millia*. — Tömény ezer, Töm ezer.

Tövis, Tövés, *Spina*, *Lignum asulentum*. — Tüves, Tüvös. Eredett Tütől.

Tövises. — Tüveses, Tüvösös.

Tükör, *Speculum*. — Tüntető kör, *Circulus vitreus præbens apparitionem*, Tünkör.

Tündér, *Magus*, *Vertumnus*, *Præstigiator*. —

Tünő ember, Tünő er.

Türödzeni. — Tűrözni.

Tüske, Tüvisk, Tüviske. — Tüvöske.

Tüftént. — Tűzként, Tűzzel üzveként.

Tűzkő. — Tűz ütőkö, Tűz adó kö.

Udvari, *Aulicus*, *Aulæ familiaris*. — Udvarbéli, Udvarnok. Udvari inkább annyi mint *Moribus aulicis sive urbanis præditus*, Höflich.

Ugatni. — Uhogatni.

Új, *Novus*, *Recens*. — Ully, Illy.

Újlag, *Denuo*. — Újúlólag.

Újonnan. — Újon, Újúl.

Úszkálni. — Úszdogálni.

Útálni, *Fastidire*, *Abominari*, *Postergare*. — Utálni, Utólni, Utúl vetni.

Utól. — Utúl, Utóúl.

Vágány. — Vágovány, Seggnek vágoványja.

Vágyakodni. — Vágyolkodni, Vágyni.

Vágyódni. — Vágyolódni, Vágyoldani, Vágyni.

Vagyon, Vagyonság. — Vagyomány, Vagy.

Vájlálni. — Vájdogálni.

Vakandok, Vakondag. — Vak undok.

Val, Vel, Cum. — Vel.

Valamig. — Valameddig, Valamelly ideig.

Választ. — Válaszolat, Válasz.

Válni, *Mutari*, *Transformari*. — Vá lenni, úgymint Jóvá, Luftává, Roszvá, Gonoszvá, most Roszfszá, Gonoszfszá,

Váltig, Vátig. — Választig, Választáig.

Van. — Vagyon.

Varga, *Calcearius*. — Saru varró, Saroktyús, Lábtyús.

Varga, *Cerdo*, *Coriarius*. — Bőrgyártó. Varga tulajdonúl az, a ki varr valamit, *Sutor*.

Város, *Urbs*. — Városhely, az az Várral bíró hely.

Várrá. — Várj rejá.

Vasárnap. — Vas árú nap, Vas árulás vagy is Vásárlás napja.

Vasmatska, *Uncus* v. *Anchora*. — Vas Kajmatska.

Vegyeledni, Vegyődni. — Vegyűlni, Elegyűlni, Egyelűlni, Egyeledni.

Vékony, *Tenuis*, *Gracilis*, *Subtilis*. — Vonékony.

Véle, Vélle. — Vele, Velő.

Vendég, *Hospes*, *Conviva*. — Jövendék, valamint Növendék Növnitől. Eleinten Jövedék, Növedék.

Verdigályos Szoknya, *Cyclas pulvinata*. —
Fardagályos Szoknya.

Verdődni, Vergődni, Verhődni. — Verődni.

Verebély, *Oppidum Hung.* — Verébboly, *Passerum nidus, cumulus*.

Veréjték, Veríték. — Verőték, Verődék.

Veréjtekezni, Verítezni. — Verődni a naptól.

Vérhas. — Vért fosó has.

Verhenyő, Vörhönyő. — Verenyű.

Versent futni, *Cursu certare*. — Verset futni,
az az forral v. fort futni.

Verő, *Sol, Solis radii*. — Verővény, Verőnap.

Veszteg, *Quietus v. Otiosus*. — Időt vesztő,
vesztegető.

Veté, Teremté. — Veteve, Teremteve.

Vetényfa. — Veteményfa, Magfa.

Vigaság. — Vigság, Vigadság.

Vigasztalni, *Solari, Lætificare*. — Vigasztani.

Mert Vigadni, *Lætari*. Talán csak azért ejtetett
l-lel, mert Vigasztani annyit is tett mint Gyó-
gyítani.

Víoni. — Vijní, Vivni.

Világig, *Semper, In ævum*. Világ végéig.

Virág, *Flos*. — Virúltt ág, az az Ki-
nyiltt, Kifakadttág, Kivirúltt rügy.

Virrad, *Diescit*. — Villad, v. Virúl, az
az nyilik a Nap.

Virradni. — Villadni, v. Viradni,

az az Fakadni, Hasadni, Nyilni. Vir egykor annyi lehetett, mint Feltettség, *Appiritio*, v. Nyilás, Fakadás, Hasadás.

Visla, *Canis vestigator*. — Visgáló eb.

Viszsa, *Retro* v. *Præpostere*. — Viszva. De mit tett legyen a Viszni, bizonytalan. Talán annyit tett, mint Viszszálni, Viszszázni, Viszszanozni.

Viszsa jöttében, *In reditu suo*. — Viszsa jövetében.

Viszontag, *Vicissim, Invicem*. — Viszszálólag, Viszólag.

Vita, *Certamen, Pugna*. — Vivó tsata.

Vítatni. — Vijtatni, Vivotatni.

Viza, *Huso*. — Víz nagy, Vizi nagy.

Ebből lett a tót *Vizina*.

Vízbe bele esni. — Vízbe esni.

Vizenyős, *Aquosus*. — Vizenyű.

Vonaglani, Vonagni. — Vonogni.

Vonyás. — Vonás.

Vő, *Gener*. — Vevő, az az Leányt

Feleségnek vevő.

Vőfély, *Paranymphus*. — Vevőféli, Vőfele, Vőtársa.

Vőlegény, *Sponsus*. — Vevőlegény.

Vörös. — Veres, Mert Vértől ered.

Zab, *Avena*. — Ló zab. Zab egykor annyit tett, mint *Pabulum*, *Esca*. Abból lett zabálni.

Zár. — Závár.

Zenebona. — Zengésbongás, Zenbon.

Zsákmány. — Zsákolmány.

Zsibogni, Zsibongani. — Zsibául szállani. Zsiba annyi, mint Szárnyas baromnak kised fia, vagy is faja.

Zsobrak ember. — Zseb rakó, az az Fősvény gazdag.

Zúgódni. — Zúgolódni,

Ö, *Ille*. — Ön.

Öblíteni. — Öblíteni, Öblét kimosni, kivizesíteni.

Ölyv, *Accipiter*. — Ölyű, Ölü, Ölő madár.

Önként, *Mea sponte*. — Enként, Enen kényemként.

Önként, *Sua Sponte*. — Önön kényeként.

Önképen, *Sua Sponte*. — Önön kényeképen.

Önnön. — Önön.

Önön maga, *Ipsemet*. — Önön mag, Önön, az az ÖÖ.

Önnön magad, Tennen magad, *Tu ipse*. — Tete magad, Tete, Eded.

Önnön magam, Ennen magam, *Ego ipse*. — Enen magam, Enen.

Önnön magatok, Tinnen magatok, *Vos ipsi*.
 — Titi magatok, Tütü magatok, Tütü, Tüktük.
 Önnön magunk, Minnen magunk, *Nos ipsi*.
 — Mimi magunk, Mümü magunk, Mümü,
 Mük мүк.

Önteni. — Ötteni.

Öntözni. — Öttözni.

Ördög, Ördöng. — Ördög, az az: vigyá-
 zó vagy is virrasztó Dög, v. öreg, az az: igen
 nagy Dög.

Öreg, Örög, *Vetulus* v. *Vetustus*. — Reg, Rög.

Öregszem, *Senesco* v. *Inveteror*. — Regzem,
 Rögzöm.

Örízni, Örzeni. — Örözni.

Örs, *Nomen aliquot Locorum Hung.* — Örös,
 Öröshely.

Örv, *Prætextus*, *Obtentus*. — Ürü, Ürügy,
 Üres ügy, *Causa inanis*, *vacua*, *fundamento destituta*.

Örvény, *Vortex*. — Víz örlevény, Vizi
 tekervény.

Örökké, Örökkén, *Æternum*. — Örökre,
 Örökön.

Örökkétig, *Semper*, *In æternum*. — Örök éltig.

Örökké való, *Æternus*. — Örök évi, Örök.

Örökkévalóság, *Æternitas*. — Örök év, Ö-
 rök üdó.

Örökös Jószág. — Örökség, Örök.

Öröm, *Gaudium*. — Örelem, Öredelem,

Ősz, *Autumnus*. — Őlsz, Őlész. Talán a Barom öléstől neveztetett így. *Vrantsits* Szókönyvében, melly 1595-ben Velentzében jött ki, *Euľsz*nek iratott.

Öszsze. — Öszve. Ez alkalmasént Öszniből való.

Ösztövé, *Macer*. — Mint egy tsúfképen: Ösztörüs kövér. Ösztörű annyit tett mint fészítő vagy szárító fa.

Ötet. — Öt, Önt.

Ötleni, *Impingere*. — Ütleni, Ütközni.

Ötves, *Auri faber*. — Öttes, Aram Öttes, *Aurifusor*. Mert Ötteni hajdan annyit tett mint Önteni.

Ötödször. — Ötödszer.

Övé, *Suus*. — Övő, Öö, Önnön.

Övéi, *Sui*. — Övői, Ööi, Önöni.

Özvegy, *Vidua* v. *Viduus*. — Öszből egy. Ősz annyit tehetett mint *Par*, Őszni mint *Jungi*, v. *Sociari*, 's abból lett Öszve, *Junctim*, *Simul*.

Üdvesség, *Salus*. — Üdv, Üdű. Üdvesség inkább *Salubritas*.

Üdvességes, *Salutaris*. — Üdves.

Üdvez légy, *Salve*, *Ave*. — Üdvezlett légy.

Ünnep, *Innep*, *Festum*. — Üllő nap, Üdlő nap, Üdű nap, *Dies Salutis*.

Ürge. — Ürben, az az Lyukban lakó ÉLŐállat. Erdélyben annyi mint *Cuniculus*, nálunk pedig mint *Citellus*.

Ürügy, *Prætextus*. — Üres ügy.

Arany, *Aurum*. — Aram.

Beteg, Nyavalyás. — Kór, Nem egész, Nem ép.

Bizonnyal, Valóban. — Bizonyjával, Valójában.

El illanni, *Profugere*. — El iramni, *Davon rennen*.

Hadnagy. — Hadi nagy.

Hámlani, — Hámúlni.

Hideg, *Frigidus*. — Hiveg, Hüveg, Hü.

Him, *Acupictum*. — Him, *Imago picta v.*

Pictum aliquid. Mert Himes, *Pictus*, *Coloratus*;

Himezni, *Pingere*, *Colorare*; Himet varrni, *Acu-*

pingere; Himvarrás vagy inkább Varrott vagy is

Tüzött him, *Acupictum*.

Ir magúl alig maradt. — Tsir magúl, az az Tsira hajtó magúl, vagy is nemének 's fájának fenntartásául.

Lám, Nám, En, Ecce. — La ám, Ne ám.

Ezen La és Ne Szavakból eredtek talán a Látni és Nézni Igék.

Minthogy, *Quoniam*. — Miérthogy.

Ó! Ab! O! v, O utinam! O si! — Oh! Ó ha!

Segéteni. — Segélleni,

Segétség, Segéd, *Auxilium*. — Segedelem,

Segélység, Segély.

Taps,

Taps, *Plausus v. tactus*. — Tapás. Tapni annyit tett mint *Tangere, Contrectare*. Abból lett Tapogatni, *Frequenter tangere, Palpare*.

Zsatskó, *Sacculus*. — Zsákszó.

Özönvíz, *Diluvium, Excidium generis humani per Oceanum*. — Özön vész. Özön *Oceanus*ból lett.

De talán mondhatfza: Bátya, be fokát álmodtál! bár csak a fele igaz volna! — Erre a Feleletem: Ötsém, nekem mind hihetőnek látszott, midőn irtam. Hogy ha meg botlottam, úgy jártam mint Ember.

A nem legjobban faragott némelly ó és új Szavak pedig, Vélekedésem szerént, így jobbítathatnak meg:

Akasztófa. — Orfa, Szegfa.

Akasztófára való. — Szegre való.

Aluvó hely. — Alomhely.

Baromfi, *Avis cohortalis*. — Apró barom, Szárnyas v. tollas barom.

Delelő hely. — Délhely, Délszeg.

Dolgozó ház. — Dolog ház, Műház.

Ebédlő szoba. — Ebéd szoba.

Ég bőltya. — Ég fellye, Felső ég,

Felég, Tsillagég.

Eredendő bűn, *Peccatum originale*. — Eredeti bűn.

Értzfonál, *Æs ductile, Drath*. — Értz vonál,

Vontt értz, Vonál.

Evőhely. — Evhely, Éthely.

Evőkés. — Evkés, Ételkés.

Fagyártó, *Faber lignarius*. — Famives.

Fogódzó a hidon. — Fogásfa, Fogva, Kézfa.

Föld indulás. — Föld ingás, Föld rengés.

Füstölő, *Suffimentum*. — Füstszer.

Füstölő, *Thuribulum*. — Füstszerfám, Füstedény.

Gázlóhely, *Vadum*. — Gázhely, Gáz.

Gyűlés, *Conventus*, *Synodus*. — Gyűlet, Gyülekezet. Mert Gyűlés, *Conventio*.

Háló ház, *Cubile*, *Dormitorium*. — Álomhely, Álomszoba, Álomlak, Hállak, Ágylak.

Háló süveg. — Ágyi v Házi süveg.

Halpénz. — Halháj, Halhaj.

Hig tojás. — Higmony, Higan sültt

Tyúkmony. Higtojás csak annyi mint *Liquidus partus avium*.

Honnyai, Honnyos, *Patrius*, *Domesticus*. — Honbéli, Honi, Honszülte. Honja, az az Hazája, kihez képest Honjai színt olly hibás, mint Hazájai. Hón az Eleinknél, hajdan Sátorban 's azután Házokban lakozóknál, mindenkor annyit tett mint kinek kinek az ő tulajdon Lakhelye. Ehez képest a Házat, melly német eredetű, bizvást nevezhetnők Honnak.

Honnyánk, Honnyunk. — Honunk.

Hugyó edény, — Hugyedény, Hugyfogó.

Hús evő nap. — Hús étel nap, Hús-
ét nap, Húsnap.

Ivó pohár. — Ital eszköz, Ital üveg.

Játszóhely. — Játékhely.

Játszó kártya. — Játék kártya v. levél.

Játszó kövek. — Játék kövek.

Játszó személyek, *Comici*. — Játékosok,
Szinjátékbéliek.

Játszófszin, *Theatrum*. — Játékszin, Szemjátékhely.

Jegyző Könyv, *Prothocollum*. — Jegykönyv.

Karkötő. — Karköték.

Kéztörő. — Kézkerdő.

Ki inni, *Potando vincere*. — Le inni.

Kinzóhely. — Kinhely.

Költeményes, *Poëticus*. — Költős, Mert Köl-
teményes, *Commentitijs*, *Fictus*.

Kötelező irás, *Obligatoriales*. — Kötés levél,

Lakóhely. — Lakhely, Lak.

Lélekzőlyuk. — Léleklyuk.

Legelő, Legelő, *Pascuum*. — Barom élőföld
Baromföldje.

Mennykő, Ménkö, *Fulmen*. — Égitűz.

Mennykő nyárs, *Blitzableiter*. — Égitűz ivó,
Villámhárító.

Metelő hagyma, *Schnittlauch*. — Késhagy-
ma, Némethagyma, Nemet fűszer.

Mivelő nap. — Mives nap, Mivnap, Műnap.

Né-

Nézőjáték, *Spectaculum ludicrum*. — Szemjáték, Szinjáték, Mesejáték.

Nézőtsiv. — Szemtső.

Néző üveg, Pápaszem. — Szemüveg.

Nyugvóhely. — Nyughely.

Nyugvónap. — Nyugnap.

Nötevény, Növőteny. — Növevény, valamint Jövevény, Szövevény.

Óramives. — Óragyártó, Óratsináló, Órás.

Puskamives. — Puskagyártó.

Pököláda, *Spuckkasten*. — Pökfogó, Pökhely.

Sétalóhely, Járóhely, *Ambulacrum*. — Sétahely, Járhely.

Szántóföld. — Élőföld, Buzaföld.

Szelelő lyuk. — Széllyuk.

Tántzoló ház. — Tántzház.

Tekézőhely. — Teke játék hely.

Telelő épület, *Hibernaculum*. — Télilyhely, Télilak, Tóllak, Telek.

Temető, *Cameterium*. — Sírföld, Sírkert.

Térdeplőszék. — Térdszék, Térdpad.

Tsepegőkő, *Stalactites*, *Tropfstein*. — Tsep-kő, az az Tseppekből v. tsepegés által váltott Kő.

Vágó barom. — Vágni való barom, Őledék, Őlemény.

Vágópád. — Vág pad, Vághely.

Vajköpüllő, *Catillus lactarius*. — Vajköpű.

Vá

Vásárló hely, *Forum v. Emporium.* -- Vásárhely.

Vetkeződőhely. — Vetkezhely.

Ülőfel, *Podex.* — Ülfel, most Alfel.

Ülőhely. — Ülhely, Ül, valamint Lakhely Lak.

Némelly Hientz és Palótz Szóejtések.

Óma.

— Alma.

Szóma.

— Szalma.

Vóna.

— Volna.

Szíva.

— Szilva.

Körté.

— Körtvely.

Bót.

— Bolt.

Fót.

— Folt.

Vót.

— Volt.

Böt.

— Böjt.

Föd.

— Föld.

Zöd.

— Zöld.

Kómár.

— Kalmár.

Mónár.

— Molnár.

Komárom,

— Komám Uram.

Dógozni.

— Dolgozni.

Fódozni.

— Foltozni.

Tódozni.

— Toldozni.

Köteni.

— Költeni.

Töteni.

— Tölteni.

Vótam.

— Voltam.

Szótam.

— Szóltam, Szóllottam.

Fé.

— Fél.

Fé méföd.

— Fél Mérttföld.

Fére.

— Félre.

Ked, Kíend, Kigyelmed. — Kegyelmed,

Kegyed.

Kék, Kéne.

— Kellenék, Kellene.

Meg hót.

— Meg halt.

Nemtom.

— Nem tudom.

Kice'.

— Kié.

Mé.

— Mért, Miért.

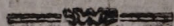

A Hetedik Darabnak Tartalma. *)

Az Aranytsinálásról. - - - - -	5
A Bűbájról. - - - - -	12
A Sérthetetlenségről. - - - - -	15
A Gyántázatról. - - - - -	29
A régi Maradványokról, 's egy új Nyomtatás Mődjáról. - - - - -	37
A Halottaknak elrakarittatásokról. - - - - -	45
Az Országunknak hajdani Lakosiról. - - - - -	46
A Nyelvünknek egyéb Nyelvekkel való Rokonságáról. - - - - -	51
A Magyar Játékmesékről és Játékszinről. - - - - -	58
A régi 's mostani Magyar Énekről és Tántzról. - - - - -	66
A Kún és Magyar Fejedelmeknek Udvarhelyeikről. - - - - -	74
A Hunnosoktól való Származásunkról, 's a Kún és Magyar nevezetről. - - - - -	78

A

*) A Sz. Irás ama legrégibb Magyar Fordítójánál ezek: Argumentum, Summa, Inhalt, Tartalomnak nevezetnek.

A Magyar Parafztságról.	-	-	-	85
A régi Magyar Szertartásokról.	-	-	-	85
A Kún és Magyar Hajviselésről.	-	-	-	88
A Ló hús evésről.	-	-	-	91
IV Bélának réz Pénzéről.	-	-	-	92
Mátyás Királynak Aranyjairól.	-	-	-	95
A mostani kelő Pénznek Neveiről 's Kez-				
detéről.	-	-	-	98
A Szavaink Eredetökről.	-	-	-	102
A Szótalálásról 's Elnevezésről.	-	-	-	104
A Magyar Kitsinyítőkről.	-	-	-	106
Ném Ily felében új Betűkről.	-	-	-	108
Erdélynek nevezetjéről,	-	-	-	110
A Székelyekről.	-	-	-	110
Az Oláhokról.	-	-	-	112
A Nemzeteknek az Eleikkel való hiúságos				
Kérkedékenységökről.	-	-	-	114
A Mesterségeknek 's holminek feltalálásáról				
's Kezdetéről való Folytatás.	-	-	-	116
Az Újság és Óság.	-	-	-	119
Fata Morgána.	-	-	-	121
Ó Buda.	-	-	-	122
A Puska por.	-	-	-	124
A Szembe való Kinevetés.	-	-	-	125
Némelly Anekdótok.	-	-	-	126
Az új Századnak első Esztendejéről.	-	-	-	130
Béts Várofsának Neveiről.	-	-	-	133

Egy Szeretőjétől elhagyatott Fejér személy-	
nek Sír épülete Frantzországban.	- 135
A Tatárokról.	- 135
A Gejza névről.	- 143
Turkólyi Levele.	- 146
Többféle Szavainkról való Vélekedésem.	- 165

Hiba

Jobbítás.

Lap Sor

26—4	mind ketten	mind a ketten
— —17	fakadtak	fogadták
27—20	lövete	lövete
29—7	áldozott	adózott
44—22	drágálnak	drágúlnak
47—1	Carnusoknak	Carnusoknak
— —6	Népnek	Népek
49—3	Biater	Biatec
— —4	Monnor	Monnoc
50—9	Biater	Biatec
60—11	Trendel	Frendel
64—16	jelennek meg	jelentek meg
73—19	Pallidis	Palladis
81—12	Országának	Országának
89—28	Mindenhatónak	Mindenhatóknak
95—2	kiváogatgattam	kiváगतam
98—10	Münztempel	Münzstempel
99—21	Gyémások	Gyénuasok, Gyénuaiaak
103—11	nim aggonoc	vimaggonoc
111—12	Végörökösöknek	Végörösöknek
113—15	Róma	Római
114—23	Grönandi	Grönlandi
117—14	Dohány add bozzá	hamu
122—1	jövendölne	jövendölni
123—24	Ez az helyett	A hegyen fekvő
138—24	Rubrugnis	Rubruquis
139—4	Ország	Orosz
142—4	Városi	Város
164—18	Szegedié	Torkosé
165—18	teszem	ki teszem
166—25	Tremere	Fremere
173—7	Émettem	Émetten
180—5	Ennen másodszor	Enen
181—1	Kémlelni	Kérlelni
— —20	Nap estve	Nap esete
184—12	Féj	Fér

Lap Sor

190—10	Estve	Estvel
— —13	Matutina	Matuta
192—23	Hár h j	Ház hij.
197— 5	Ierajzolásával	Ie járásával
199— 2	Üdönnap	Üdü nap
— —11	Angustria	Angustia
200— 4	Isten	Itten
— — 5	Ill	Illy
— —22	Gyárta	Gyártani
201— 1	Javallani	Jovallani
203—14	Kazálódni	Kapálódni
204—20	Kedd	Kéd
— —21	Ked	Kedd
205—24	mert add hozzá	az
206— 9	Körül	Körülni
210— 4	Köszöntés	Köszönés
211—11	Leányáú	Leányfiú
213—14	Martaló	Martalótz
223—18	Patyylat	Patyolat
— —27	Porbelék	Porbelé
225—27	Romíomt	Romítom
229—14	Szabról	Szabból
233—17	Szörönnyü	Szörönyü
237—16	tellyes másodszor	telies
— —20	utuntur add hozzá	Timársó
— —24	Tömésznyi	Tömészni
238—15	Tetetem	Tetem
241—19	Tselekedeit	Tselekedetcit
245—24	Velő	Velő
246—12	Verővény	Verőfény
247— 3	Appirizio	Apparitio
— —19	Vizenyü add hozzá	Humidus
248—21	Önnön	Önnön
— — —	Önnön mag	Önnön maga
250—11	Önt	Önt
— —17	Önnön	Önnön
253— 4	Fogva	Fogfa

